



HET HUIS OP DEN HEUVEL

DOOR
S.G. KLOPPERS



NIJKERK-G.F. CALLENBACH



HET HUIS OP DEN HEUVEL

HET HUIS OP DEN HEUVEL

DOOR

S. G. KLOPPERS



NIJKERK — G. F. CALLENBACH
1921

I.

Licht-lila heideklokjes, — een heel veld van paarse heidebloempjes strekte zich uit, wijd en ver. Bijen zoemden en doken in 't diepste van elk kelkje, zochten honing — en als ze een bloempje doorzocht hadden, gingen ze voort in onafgebroken ijver.

Eindeloos scheen de heide zich uit te strekken. Alleen ginds, rechts, rees een heuvel op. Geleidelijk verhief deze zich, aan alle kanten door het paars heidekleed bedekt.

Maar op den top stonden de zwarte dennen, die statig omhoog reikten. Er was geen plekje waar de dennen zóó hoog waren als hier op den heuvel, en plechtig wezen hun toppen naar den hemel, als wilden ze ieder zeggen: „Dáár, dáár moet je 't vinden, steeds opwaarts — hier beneden is het niet; het oog omhoog, steeds naar den hemel toe — dan gaat het goed.”

En het was of die statig-rechte dennen begrepen, wat ze aan hun voet verborgen hielden.

Als verlaten stond daar het kleine kerkje met de wit gepleisterde muren — daarnaast de pastorie.

Als verlaten stond het daar — en toch vingen die gepleisterde muren zóóveel blijde klanken op, zooveel levenslust en levenskracht stormden er op aan — en men begreep niet, hoe op zoo'n klein verlaten plekje zooveel geluk en frissche moed kon huizen.

Al die levenslust stroomde uit de pastorie. Daar woonde de oude vriendelijke „herder,” — zooals enkele goede vrienden hem noemden. En het was een „herder”, een „goede herder”, die uit ging om elk afgedwaald schaap naar huis te brengen. Het was een herder, die zichzelf opofferde, terwille van de schapen.

Het was meer dan eens gebeurd, dat een zieke hem riep, midden in den nacht. En hij was dadelijk meegegaan.

En eens — het was een noodweer, waar jaren later nog van gesproken werd; de wind bulderde en de regen stroomde uit de lucht en de heele omtrek werd door den bliksem verlicht — toen, in dát weer, was er een man gekomen van ver over de heide.

„Teun, ouwe Teun was ziek, die riep maar al om dominee, en wilde door geen mensch anders getroost worden.”

Zonder zich een oogenblik te bedenken, maakte hij zich klaar; z'n stormhoed op en z'n gummi-jas aan, zóó kon hij er tegen.

„Vrouw,” riep hij, „Teun heeft me noodig — jij zorgt voor de kinderen, we zijn beiden in Gods hand. Wees niet bezorgd.”

En zij had geen woord gezegd om hem terug te houden, zijn plicht riep. — „Nee,” zei ze zachtkens in zichzelf, „Gód riep, — nu mogen wij immers niet laten wachten. En Teun heeft hulp noodig — moet ik niet dankbaar zijn, dat mijn man die hulp mag brengen?”

Even flitste het in d'r gedachten: „En zoowat gij één van deze minsten gedaan hebt, dat hebt ge Mij gedaan.”

In stilte was ze trotsch op haar man, en het deed haar goed, dat ze in 't dorp hielden van hem, met een

trouwe, oprechte liefde. Hij had de harten gewonnen van die stille, eenvoudige menschen, die — eerst in stug afwachten den nieuwen leeraar ontvangen hadden. Er was wantrouwen in hun oogen geweest, toen ze voor 't eerst naar hem luisterden. Ze beschouwden hem eerst als een indringer; als één, die de woorden en denkbeelden van den vorigen leeraar op zijde wilde dringen.

In stil luisteren hadden ze gezeten, toen de nieuwe leeraar sprak, en terwijl ze zijn ernstige woorden diep in zich opnamen, week het wantrouwen, en er stond achting en stille bewondering op hun gelaat te lezen, toen ze 't kerkgebouw verlieten.

Goedkeurend knikte men elkander toe, en zonder woorden wilde men zeggen: „Die is zoo slecht nog niet.”

Maar een zich overgeven in vol vertrouwen, daar kwamen ze niet toe den eersten tijd; daar waren jaren voor noodig, en daden van zelf-opoffering moesten den band leggen.

Zij gaven hun vertrouwen niet zoo gauw, de stoere werkers, daar beneden uit het dorp.

Ze droegen hun zorg in somber, stug zwijgen, en de lijnen in 't voorhoofd, die spraken alleen van pijnlijke teleurstellingen — van een voortdurende worsteling om het bestaan. Wien zouden ze het zeggen en waarom zouden ze het zeggen? Hij, de nieuwe leeraar, zou toch niet begrijpen, evenmin als de vorige hen begrepen had.

Hun vroegere herder had niet gekend de zorg, die hen drukte, maar door zijn jarenlang samenwonen met hen hadden ze zich toch aan hem gehecht, en ze konden 't niet goed verdragen, dat er een nieuwe had moeten komen in zijn plaats.

Maar den eersten Zondag, toen hij gesproken had

over jaren van groote droogte, wanneer de zon brandde op het land, en de vruchten langzaam aan van hun verdroogde steeltjes vielen, en alle schoone verwachtingen jammerlijk verwoest werden — of wanneer hij sprak van dagen, dat de regen in stroomen neerviel, zonder ophouden, wanneer elke morgen een nieuwen regendag bracht, en de menschen in zwijgend afwachten in hun huizen zaten en door de vensters keken — tot ze het hoofd afkeerden, hun trekken nog somberder en strakker — want het waren hún vruchten, die daar te rotten lagen, en de oogst zou niets opbrengen — toen hij daar stond, hij de vreemde, die van ver gekomen was, en sprak van hun leed, toen zagen ze in vreemde verwondering naar hem op, „hoe wist hij dít en dát, hoe wist hij van het leed, dat hen meermalen drukte? Sprak hij van hen, en wat wilde hij, — waarom sprak hij daar uit, de groote teleurstelling, die diep in hun hart verborgen lag, en die ze in somber zwijgen gedragen hadden?”

„Wat wilde hij?”

En in vragende afwachting hadden ze tot hem opgezien.

Nu, nu hij hun zorgen geschetst had, en hen in het hart getroffen had, nu ging hij voort, en er was ernst en troost in zijn stem: „Maar er zijn veel goede jaren, jaren, dat de korenaren vol zijn, en de halmen hun last bijna niet dragen kunnen, jaren dat de vruchtboomen welig vrucht voortbrengen; er zijn jaren, dat de oogst groot is en onze harten vervuld moesten zijn van grooten dank.

Dan zijn er velen, die de weldaden aannemen, of het iets was, dat vanzelf sprak, dat het zoo móést zijn, en er is geen dank in hun hart. Zij hebben gepland en

gezaaid, zij hebben gewerkt — en ze vergeten Gods zegenende hand.

Is het wonder, dat er jaren van vergelding komen?" — Velen zaten er in stom zwijgen, met onbewogen trekken, maar binnen in hen brandde de aanklacht en het schuldbesef. „Is het wonder, dat er jaren van vergelding komen?" ging door hun gedachten, en elk voor zichzelf vroeg zich af: „Was mijn dank groot, toen de oogst schoon was en de jaren goed; nam ik het dankend aan als een zegen van boven?"

En ieder kreeg de gedachte in zich: „Die man kan ons begrijpen."

Toch had het lang geduurd, eer ze tot hem durfden spreken van al hun leed en zorgen — daar waren jaren voor noodig geweest.

— Zijn gelaat was als een zonnestraal. Er lag zon over zijn heele wezen, er lag zon over zijn gansche huis.

Hij was één van die menschen, die we zoo zelden ontmoeten in ons leven, en die we toch zoo graag zouden willen ontmoeten, menschen, waarvan men moet denken: „Ik wilde, dat ik dien man kende, ik zou hem mijn volle vertrouwen durven geven." Hij was één van die menschen, waar men heen zou willen vluchten, wanneer het leven niet meer te dragen schijnt, wanneer zorg en ellende en wanhoop ons overstelpen, bij hem zou men willen en kunnen uitklagen, al wat ons drukt, want men zou weten: „Die man begrijpt me."

Er zijn menschen, die het zóó noodig hebben iemand te ontmoeten, door wien ze begrepen worden — ze zouden zulk een man moeten vinden — die zou hen terug kunnen voeren, wanneer ze op dwaalwegen wandelden.

— In zijn jeugd had hij geleden, veel geleden —

hierdoor kwam het, dat hij het leed van die anderen begreep, alsof het z'n eigen was.

— Er lag zon over z'n gansche huis — en in het dorp werd er over hen gesproken als over „de gelukkige familie”. Zóó was het ook, gelukkig voelden ze zich in hun gemeenschappelijk huiselijk leven.

Ze waren met z'n achten: de dominee en z'n vrouw, dan Elze, de oudste, Lies, die na haar kwam, Wim, die op 't gymnasium ging en de drie kleintjes, Annie, Marie en kleine Willy. Dezen vulden met hun vroolijkheid het huis op den heuvel.

Het was een heerlijk huis — aan alle kanten waren wijd-openslaande deuren — de buitenlucht vond overal een weg naar binnen.

's Zomers stonden de deuren altijd open, — dan kon je in de kamers het ruischen van de dennen hooren en het zingen van de vogels.

Het waren gezellige kamers, groot en hoog, — en de ouderwetsche meubels brachten er een stemming van rust in.

„Moeder,” zei Elze vaak, „ik vind dit een kamer om te droomen. Als het donker gaat worden, en u steekt de schemerlamp aan, daar in den hoek, en Lies speelt dat zachte, droeve liedje, Moeder, dan droom ik van zooveel.”

„Kind,” zei Moeder dan, „het leven moet je niet doordroomen, hoor! Moedig en flink er op af, en de werkelijkheid goed onder oogen zien. Denk er om: droomen bedriegen.”

„Maar ze geven tóch genot, Moeder. 't Is zoo heerlijk!”

„'n Tijdelijk genot, kind! Het is niet iets blijvends, bedenk dát wel!”

Toch was het waar, wat Elze beweerde, er hing

's avonds een droomsfeer over de huiskamer — vooral 's Zondagsavonds, in den winter.

Dan brandden er groote houtblokken in den haard, die knapten zoo gezellig en vlamden hoog op telkens.

Elk zocht dan een makkelijk plekje op, Vader en Moeder op de canapé, Lies in d'r laag hoekstoeltje, Wim vaderlijk in een fauteuil en de kleintjes zaten voor 't knappend vuurtje en keken in de vlammetjes — en fluisterden elkander zachtkens sprookjes in.

Elze en Wim speelden dan meest, Elze piano — Wim viool — en soms zong Elze met haar heldere stem. Maar 't heerlijkste was het, als Vader meedeed, eerst in zacht geneurie begeleidde hij, dan klonk z'n stem voller — en dan opeens begon Elze 'n aardig, bekend wijsje — dan zongen ze allen mee, ook de kleintjes met d'r reine stemmetjes.

Soms moest Elze dan denken, midden tusschen d'r zingen: „Zouden ze 't nu allen voelen, hoe we bij elkaar behooren, zouden ze 't zóó voelen, als ik op het oogenblik? Zie — zoo hoort het — wij met z'n allen, daar kan er geen tusschen komen, maar daar kan ook geen van gemist worden. Zoo moet 't blijven.” Dan stroomde er een gevoel van grooten dank in haar om hun samen-een-zijn.

Tot slot sloeg ze dan aan:

„k Wil U, o God, mijn dank betalen.”

Dat klonk zóó plechtig, dat gezamenlijk gezang, alsof elk, groot en klein, zich bewust was van Gods zorg over dat huis.

Zóó waren de schemeruurtjes 's Zondags op de pastorie.

Later stak Moeder de lamp op en Elze en Lies maakten de tafel klaar.

„Moeder,” bedelden de kleintjes dan, „mogen wij brood roosteren? Toe, Moesje, we zullen 't zóó lekker doen.” Dan mocht er een het ijzer halen, en Moeder sneed dunne sneedjes brood, en even later zweefde er een verleidelijke geur in de kamer. Na 't eten gingen Annie, Marie en Willy naar bed.

Kleine Wil mocht op Vaders rug zitten, en of 't een wezenlijk paard was, zoo greep ze d'r Vadertje bij z'n grijze haren — tot hij hoog opsprong, dan schaterde Wil het uit.

Het gloriepunt was er, als Vader boven 't bedje stond met z'n kleine last op den rug. Dan boog hij zich een beetje op zij, en met een plof liet hij Wil in 't bedje rollen.

„Dag, m'n lieve kleine jongen!” zei hij dan. Maar dan werd Wil wezenlijk verontwaardigd en riep: „Willy is geen jongen, hoor! Willy is Moeders meisje.” „En Vaders jongen,” lachte hij dan — maar dan stopte ze d'r kleine krulkopje diep in z'n armen, en alsof Vader dán pas overtuigd was, zei hij: „Nee — toch — 't is toch een meisje, geen jongen zou zulke mooie lange krullen hebben.”

Dan lachte Willy: „Zie je nou wel, domme Vader, je wist 't niet eens.”

Maar dan moest Vader weg, en zacht liep hij naar elk bedje, liet ieder zijn avondgebed zeggen, en gaf elk van z'n kleinen een nachtkus. Als hij dan langzaam naar beneden ging, stond zijn geluk in al zijn grootheid voor hem, en als een uiting van dank kwam dan soms van z'n lippen: „God — zóóveel! Wat maakt Ge het toch goed met Uw kinderen.”

Dikwijls zag hij dan opeens tusschen zijn geluksgevoel door, pijnlijk scherp, de toestanden van menschen

uit z'n gemeente, hun zorgvol tobben bij zieke kinderen — of hun zich inspannen met alle krachten om 't dagelijksch brood te verdienen, want ze wilden geen aalmoezen aannemen; of soms zag hij opeens het harde, stugge gelaat van vrouw Wieks voor zich. Vroeger was ze een schoonheid geweest — maar d'r man dronk en sprak ruwe woorden — en hij was de schuld, dat haar hart, dat ze hem in groote liefde had geschonken, nu zoo koud was als ijs. Het scheen soms, dat er geen liefde meer in haar was voor één menschelijk wezen.

Maar eens, toen dominee er juist aankwam, zag hij, hoe ze een kind opraapte dat op den weg gevallen was en nu hilde, en er kwamen tranen in z'n oogen, toen hij zag, hoe ze het kind hartstochtelijk tegen zich aanklemde en zonder ophouden haar kussen aan het kind gaf.

„M'n arm kindje,” zei ze in zóó groot leedgevoel, „m'n arm kindje, hebben ze jou pijn gedaan. Zóó klein, en hebben ze je nou al pijn gedaan. M'n arme kind!

Ze hebben mij ook pijn gedaan, één, dien ik 't liefste had, die heeft 't mij gedaan. En ik was groot — en ik heb het niet eens kunnen dragen.

Och, arm kindje, pijn is vreeselijk.” Ze streek over 't kleine armpje, dat rood geworden was in 't vallen.

„O,” zei ze toen zacht, „pijn, hier in 't hart — dat is moordend!”

„Dat zou goed voor d'r zijn,” dacht de dominee, „'n kind, waar ze zich aan geven kan — want in haar hart is nog een schat van liefde, 't ligt alleen diep verborgen.”

Maar toen ze dominee zag, werd haar gelaat weer hard en strak.

Ze zette 't kind neer en zei: „Kom, je moet naar je

moeder — die had beter op je moeten passen, dan was je niet gevallen.”

„Ja dominee,” zei ze toen, „als de moeders maar beter op d'r kinderen pasten, dan zou er niet zoo veel geleden worden. Hij” — ze doelde op d'r man — „hij werd vroeger geschopt en geslagen, ze wilden de ondeugd er uitranselen — inplaats daarvan hebben ze 't er ingeranseld. Ze hadden hem liefde moeten geven — dat 's nu te laat — nu is hij er niet vatbaar meer voor.”

Toen had ze lang den leeraar aangestaard, en zeker had ze de zon opgemerkt, die over z'n heele wezen lag. „Zie,” zei ze, „jullie kunt gelukkig wezen — geen wonder, zooveel hebben jullie. Dan kan je licht dankbaar zijn. Maar ik — ik heb niets, niets dan mezelf, daar kan ik niet dankbaar voor zijn. En toch ben ik vol verwachtingen begonnen, 'k heb óók van geluk gedroomd, dominee, net als u 't nu bezit, zóó moei — zie wat er uit mijn verwachtingen gekomen is” — en vol smart wees ze naar 't vervallen huisje, waarbinnen haar man z'n roes lag uit te slapen.

„Ben je wel goed begonnen?” had de dominee gezegd — „verwachtte je alles van God, of van elkander?”

En met d'r vuist naar 't huiske, zei ze: „Van hem, die daar is, daar verwachtte ik 't van — van menschen moet je 't hebben, die kunnen je wel vernielen.”

Zacht legde de dominee z'n hand op haar arm. Nu, op dit oogenblik, zag hij deze vrouw zoo heel anders, dan hij gemeend had, dat ze was.

Hij kende haar hard en stug en ongenaakbaar, maar nu ontdekte hij eerst den schat van liefde, dien ze in zich verborgen had, omdat hij, die er recht op had, het niet aannemen wilde. Hij begreep haar bitterheid, waaronder haar diepe smart schuilde.

„Vrouw,” zei hij, in groot meevoelen — „ik heb óók geleden — mijn jeugd is zwaar geweest — maar het is goed geworden, ik heb groote vergoeding weergekregen. Blijf hopen — het kan goed worden, maar vertrouw niet op menschen, verwacht alleen hulp van God. „Zoek eerst het koninkrijk Gods, en al deze dingen zullen u toegeworpen worden.”

Ernstig zag ze voor zich, en sprak toen: „Ja, dát heb ik eigenlijk niet gezocht!”

„Doe het dan nu,” zei hij, en ging heen.

Aan deze ontmoeting moest hij vaak denken, als hij z'n kinderen goedennacht had gezegd. „God, zooveel!” En vol medelijden moest hij dan denken: „Zij, die vrouw, heeft er niet een, geen kind, om haar liefde aan te geven.”

— Als hij dan in de huiskamer kwam, vond hij daar echt huiselijke gezelligheid: het vuur knapte, en het theewater zong — allen zaten dan rustig om de tafel, elk met een boek, of één las voor, soms ook was Moeder aan 't vertellen van haar vroeger „thuis”. Later kwam Frits, Wims vriend. Die had hier z'n tweede „tehuis” gevonden. In z'n eigen huis was geen zon te vinden — en hij, met z'n ziel die hunkerde naar hartelijkheid en liefde, hij zou verschrompeld zijn, als de pastorie er niet voor hem geweest was. — Z'n vader was dokter, had het erg druk en was meest uit.

Moeder was nooit opgewekt en vroolijk — zij was zoo'n groot contrast met de domineesvrouw. Frits had haar nooit anders gekend dan somber en bedrukt, alsof ze een groot, stil verdriet in zich omdroeg. Toen hij grooter werd, heeft hij iets van Moeders verdriet begrepen, maar telkens heeft hij zich toch afgevraagd: „Waarom kon Moeder toch niet anders zijn om mij.

Ze heeft mij nooit vrolijkheid en zon gegeven in m'n jeugd en ik had er toch recht op.

Elk kind heeft er toch recht op. Waarom heeft Moeder mij altijd zoo vreeselijk alleen gelaten — waarom heeft ze nooit eens zoo vertrouwelijk d'r handen op m'n hoofd gelegd, en „mijn eigen jongen” gezegd, zooals Wims moeder zoo heerlijk kon doen.”

Het wás geen jaloezie in hem — hij gunde het Wim, maar toch — elken keer, dat Wims Moeder hem met haar liefde warmde, voelde hij, hoe hij te kort kwam. Maar grooter nog was in hem het leed dáárover: dat hij zijn Moeder beschuldigde.

Dan, als hij bij haar was, pijnde hem het zelfverwijt, dat hij leelijk van haar gedacht had, en in een behoefte, het gedachten-kwaad weer goed te maken, kon hij z'n arm om haar heen slaan, en met iets in zijn stem als een smeeeking om liefde, zei hij dan „Moedertje”.

Waarom had Moeder hem dan toch altijd weer afgestooten — ook dan als hij klaarstond zijn liefkoozingen aan haar te geven, als hij hunkerde naar een liefde-woord, zacht gefluisterd, een enkel goedgevoelend woord, zooals Wims Moeder er zoo veel wist.

Eens had hij gelezen van een „bevroren hart” van „iemand met een hart vol liefde, dat niet aangenomen werd, toen is dat liefhebbend hart bevroren en het werd koud als ijs — want geen wist het te ontdooien.”

„Koud als ijs”, zou zóó ook Moeders hart zijn? „Koud als ijs!”

En als een aanklacht, die hem jarenlang heeft doen lijden, kwam toen de gedachte in hem: „Jij, jij hebt niet eens je Moeders hart kunnen ontdooien.”

Maar zoover was hij nu nog niet gekomen. Nu voelde hij alleen nog het gemis aan moederliefde —

en de gedachte, die hem later als een aanklacht trof, kende hij nu nog niet.

Nu zocht hij enkel maar vergoeding voor datgene, waar elk kind recht op heeft.

En het was een groote weldaad voor hem, dat de deuren van de pastorie altijd voor hem open stonden. Als hij op z'n fiets aan kwam rijden, en 's zomers het gelach en gepraat van ver tot hem doordrong, gaf dit hem een gevoel, of hij begon te leven — of z'n heele dagelijksche gewerk maar bijzaak was: dít was eerst leven.

Dan trapte hij harder, omdat zijn verlangen om mee te doen, zóó groot werd.

— En 's winters, als hij tusschen de dennen door de lichten van de pastorie zag, kreeg hij 't gevoel, of hij „thuis” kwam, of hij hier rustig en veilig zou kunnen neerzitten, of hier oogen beschermend op hem neer zouden zien — tóch niet Moeders oogen.

Elken dag kwam hij op de pastorie — „Moeder zei er toch nooit iets van, Moeder miste hem niet.”

En 's Zondags waren ze den heelen avond daar gezellig bij elkaar. Meest werd er voorgelezen en over 't gelezene gesproken — dat was heerlijk, als elk z'n meening zei, daar leerde je van.

Lies verviel dan altijd in 't overdrevene — die was altijd zoo gauw klaar met d'r oordeel, òf ze keurde 't sterk af — òf ze dweepte er mee. Lies leefde altijd in uitersten.

Elze was veel rustiger.

Die kon zoo kalm zitten genieten. En als ze dan enkel maar zei „hè, dát 's mooi”, dan voelde je in haar wijze van zeggen, hoe diep dat mooie in haar gedrongen was, dan was 't of ze op dat oogenblik „'t mooie” zelf doorleefde.

— 's Zomers was hun leven wel heel anders — dan zaten ze buiten in den grooten koepel, of ze lagen languit op 't grasveld, of ze dwaalden 's avonds door de dennen en zagen naar glimworpjes.

Dán leefden ze zoo'n heerlijk buitenleven.

En dikwijls dwaalden ze 's avonds, als de zon onderging, over de heide, die zich onder aan den heuvel uitstreckte, wijd en ver. Dan fluisterden ze zachtken, Elze en Lies, en ze vraagden zich af, wat het groote leven hun brengen zou, want zóó zou het toch wel niet altijd blijven.

„Nee,” beweerde dan Lies, „nú is 't mooi, maar ik zou hier toch niet altijd willen zijn — 't zou op den duur zoo dor worden, je ziet te weinig. Ik wil de wereld in, als ik ouder ben. Is het niet jammer, hier zóó kalm en stil je dagen door te gaan, terwijl je weet, dat niet ver van hier de groote stad ligt, waar het leven voortbruist en je meesleepen wil!

Is het niet jammer, om buiten den stroom te staan — moet je jezelf d'r niet inwerpen om ook deel te hebben aan 't werkelijk leven?”

„Zóó vat jij 't op, Lies,” — zei Elze dan op haar kalme manier.

„Ik vind, dat je hier evengoed het Leven leven kan. Er is hier nog zóóveel te doen, en je kan hier zoo tot nut zijn — alleen we zien het te weinig, of eigenlijk: we kijken niet uit onze oogen. Arbeid is genoeg te vinden, we loopen 't alleen zoo graag voorbij. Ik denk wel eens: je moet beginnen met de gedachte, dát de menschen je noodig hebben. Niet jezelf afvragen: „bén ik wel noodig?” Nee, voor je zelf stel je dit vast: je bent noodig — en dan ga je uitzien: waar.

En dan vind je zooveel plekjes, heel klein en heel

onbelangrijk schijnbaar — maar zelfs het kleine, dat men doet, kan oorzaak zijn tot iets groots.

Zie, Lies — als je daarmee begint: te helpen waar je kunt — dan is 't net, of je hoe langer hoe meer plaatsen en oogenblikken vindt, waar je hulp noodig kan zijn. En soms krijg je er iets goeds voor terug.

Weet je — laatst was kleine Lieske Harmsen gevallen. Ze was net in de modder terechtgekomen en zoo vies — ik griezelde er eerst even van, maar toen nam 'k haar in m'n armen en maakte d'r thuis schoon.

En toen ik haar later met een frisch gezichtje en schoone handjes bij d'r moeder op den grond zette, sloeg ze d'r beide armpjes om m'n hals en gaf me een kusje, en toen zei ze: „Wat heb je m'n handjes schoon gewasschen.”

't Was zoo heerlijk — die lieve armpjes om m'n hals te voelen.

Zie je, Lies, zoo iets maakt je dag goed.”

„Ja,” zei Lies, „jij hebt hier genoeg aan — ik niet, ik wil in 't volle leven, met veel menschen om me, ik moet verscheidenheid — ik wil mee met den stroom, maar ik wil tot op den bodem kijken. Ik wil zien alles wat er om me heen gebeurt — dan zal ik, met Gods hulp, mijn krachten geven, waar ik kan en noodig ben.

„Weet je Lies, dat het in dien stroom troebel is, en dat veel menschen niet op den bodem kunnen kijken? Voor velen is het op dien bodem ál te zwart.

Weet je, hóe groote ellende er in 't leven is en durf je het aan, daar in door te dringen?”

„Ja,” zei Lies, vol vuur, „ik móét het aandurven — hoe kan je de menschen zonder hulp laten, omdat je hun ellende en slechtheid niet durft zien!”

— Samen spraken ze er dikwijls over, Elze en Lies, wat

het leven voor hen zijn zou, later, als ze den leeftijd bereikt hadden, waarop ze zelfstandig zouden optreden.

Elze kon zich niet goed voorstellen, dat zij weg zou gaan van alles, wat haar lief was hier, ze wilde liever blijven — en ook allen bij elkander houden, zooals 't nú was. Maar Lies wilde weg, in 't volle, groote leven. — Als ze 's avonds, na de wandeling, thuiskwamen, waren meest allen te zamen in de gezellige huiskamer.

Vader nam dan zijn bijbel, en las hardop vóór het naar bed gaan.

Dan dankten zij allen.

Deze avondgodsdienst was zulk een mooi, plechtig slot van iederen dag.

Ieder zocht nu zijn kamer op — maar niet ieder kon dadelijk besluiten ter ruste te gaan.

Lies liep nog lang bedrijvig heen en weer, neuriede zacht — en soms, onverwachts, klonk haar stem hoog op.

Het gebeurde wel eens, dat een landman, die laat in den avond naar huis ging en langs de pastorie moest, het gezang hoorde.

Dan hief hij zijn hoofd, waarin de zorgrimpels diep gegroefd stonden, omhoog en terwijl hij even staan bleef, riep hij tot Lieze:

„Zing maar, juffrouw Lieze, zing maar zoolang de dagen goed zijn — de zorgen komen gauw genoeg en daar helpt geen zingen aan — de zorgen zingje niet weg!”

„Nee,” zei Lieze, „je zingt ze niet weg — dat is waar — maar 't maakt ze toch wel eens lichter! Niet zoo zwaartillend zijn, Olsen!”

Schijnbaar luchthartig sprak Lies deze woorden, maar als de landman thuisgekomen was en de slaap elke gedachte van zorg weggenomen had van hem — lag zij onrustig in haar bed en kon niet slapen door zijn

woorden: „De zorgen komen gauw genoeg en daar helpt geen zingen aan.”

Zorgen! — ze kende ze niet en ze kon ook niet vermoeden, welke de zorgen zouden zijn, die zelfs niet door haar zingen verdreven konden worden.

Zorgen — och kom! Als je maar vroolijk gestemd was en niet zoo zwaartillend — kom, wat groote zorgen zouden je dan zelfs het zingen kunnen verleen!

Maar toch kon er plotseling een niet te verklaren onrust in haar opkomen, een vreemd voorvoelen, dat de zorgen ook hier zouden komen, hier op de pastorie, hier bij de gelukkige familie.

— Ook Elze kon er niet toe besluiten, dadelijk ter ruste te gaan.

Lang zat ze voor 't open venster en staarde in den diep-donkeren nacht, die als een raadsel om hun huis hing. En als ze daar zoo eenzaam zat en staarde, alsof haar oogen diep in 't binnenste van die duisternis wilden zien, dan was 't haar telkens, of die stille, donkere nachten iets verborgen. Iets moois, iets goeds? Of iets eindeloos droefs? Ze wist het niet, ze kon het niet doorgronden, maar wanneer ze zich eindelijk ter ruste ging begeven was er vaak groote weemoed in haar en ze wist niet waarom.

— 's Morgens, als de zon opkwam en de dag begon, als de kleintjes, met hun jeugdige vroolijkheid, het huis deden ontwaken met blij gelach — dan verdween elke gedachte aan zorg en verdriet.

Dan konden zelfs Lies en Elze niet begrijpen, hoe er onrust in hen had kunnen zijn, maar beiden verzwegen ze voor elkander die onverklaarbaar weemoedige gedachte van zorg, die ook in hun leven dringen zou.

II.

De zon was weg.

Grauwe wolken hingen als een voorspelling van onheil boven den heuvel, waarop de pastorie stond.

Somber en droef trokken regenluchten voorbij — er vielen geen druppels, de wolken hoopten zich op, schoven over elkander heen, en zwarter werd de lucht, vol dreigend onheil.

De zon was weg.

Ook in de pastorie? In het huis waar altijd zonneschijn was, waar de zon straalde op ieders gezicht — was dáár de zon nu ondergegaan?

Want het was er triest en somber en stil, en je hoorde geen lachen en zingen. Lies' geneurie, dat zacht en stil door 't huis klonk vóór ze naar bed ging, hoorde je nú niet — Wim stoeide niet dol uitgelaten met Lies, en Elze — Elze? Waren het tranen, die in d'r oogen blonken, was de zon dan heelemaal weg? Lag er zelfs over Elze's gelaat geen zonneschijn meer?

Was de wolk van weemoed, die haar elken nacht omhuld had, nu neergezegen over het geheele huis — en was alle vroolijkheid verstomd?

Zelfs de kleintjes voelden zich beklemd en gedrukt, ze durfden niet lachen, want 't was zoo vreemd in huis, zóó stil.

En Elze had gehuild — kleine Willy had 't 's morgens zelf gezien. Elze's wangen waren heelemaal nat geweest, toen ze d'r een kusje had willen geven en met een verwonderd gezichtje had Willy haar aangekeken. Dat had ze nog nooit gezien, dat Elze hilde.

En zooals Elze haar altijd troostte, had zij nu willen troosten: „Stil maar, Elze,” had ze gezegd, „stil maar hoor, Willy zal een heel mooi versje voor je zingen hoor, dan is 't wel over.”

En met d'r zacht, lief stemmetje had ze gezongen: „Klein, klein, kleuterke.”

En het had heusch geholpen, want Elze had haar op d'r schouders genomen, en ook weer gelachen. Toen had ze gezegd: „Kleine, kleine Willeman, we zouden het lachen haast verleeren.”

— „O — maar 't was ook alles zoo vreemd, nu Lies weg was.”

Nu wás het weg, het rustig, veilig voelen van samen-één-zijn. Ze had het voorvoeld, dat het komen moest, ze konden niet allen bij elkander blijven — langzamerhand zouden ze uitvliegen, één voor één — weg uit het ouderlijk huis, elk in een andere richting.

't Was nu begonnen met Lies — maar zoo zou het voortgaan nu — en eindelijk zou hun huis leeg worden en stil.

Lies was 's morgens vroeg weggegaan, ver weg — naar een groote stad, om voor de verpleging te leeren. Ze was de eerste, die uitvloog, omdat ze in ruimer kring wilde werkzaam zijn.

Vol moed was Lies heengegaan, vol van d'r mooie toekomstdroomen, ze dacht aan geen teleurstellingen, was enkel maar vervuld van 't mooie in d'r werk: lijdenden te helpen.

Maar wat Lies niet telde, voelde Elze als iets, dat

zeker moest komen — de groote teleurstelling. Want Lies zag enkel het mooie: „goed te doen en wonden te verzachten” maar Elze voelde diep in zich de groote opofferingen, die Lies zich zou moeten getroosten, en die ze nu niet zag. Lies telde geen enkel bezwaar, geen enkele zorg — alles achtte ze licht, wijl het diende tot bereik van haar ideaal.

En de gedachte nu te mogen werken aan haar toekomstdroom, maakte zelfs het afscheid licht.

Alles was nieuw voor Lies en ze was vol verlangen het nieuwe leven te beginnen.

Maar de achterblijvenden voelden de leegte van haar gemis — en er scheen voor 't eerst een schaduw van zorg over de pastorie te glijden.

Elze was er verwonderd over, zoo goed als Moeder zich hield — en ze schaamde zich over haar eigen zwakheid, als ze naar Moeder zag.

Dat de zon op Vaders gezicht bleef, dat begreep ze. „God wil het zoo — en dan moeten wij berusten,” dat was Vaders kalme manier, waarmee hij elken last op zich nam.

Maar Moeder, die evenals zij, gevoeld had, dat ze allen bij mekaar behoorden, hoe kón Moeder er nu zoo wonderlijk kalm in berusten, nu Lies van hen allen weg was gegaan?

En wie zou er volgen op Lies? En wie dan?

Zag Moeder dan niet, dat dit het begin was, en dat het nu voortgaan zou, dat er al maar meer weg zouden gaan uit 't ouderlijk huis?

Elze kón het niet helpen, dat er telkens weer tranen in d'r oogen kwamen.

En telkens weer moest Elze denken aan huiselijke winteravonden, als Lies zong en allen bij 't vuur zaten

te luisteren — hoe ze dan zoo vaak gedacht had: „Zoo hoort het — wij met z'n allen, daar kan geen mensch tusschen komen — maar daar kan ook geen van gemist worden. Zoo moet 't blijven!”

Ja — zoo moest het blijven — waarom had Lies dan hun samen-een-zijn verbroken?

Het was Elze 's avonds vreemd, na zonsondergang alleen over de heide te zwerven — en onwillekeurig dacht ze aan gesprekken, die Lies en zij daar zoo dikwijls gevoerd hadden.

Langzaam liep ze voort, en op haar gezicht stond groote ernst.

Had deze eene dag nu allen zonneschijn van d'r gezichtje weggenomen? Kon ze zoo weinig afstaan van hun zonne-leven ginds in de pastorie?

O, maar 't was, omdat het altijd zoo heerlijk geweest was bij hen — ze hadden geen zorg gekend. En dit — Lieze's vertrek — och, dit was eigenlijk geen zorg — maar toch, den heelen dag had ze het gevoel, of de nevel van weemoed, die 's nachts om haar hing, langzaam-aan over het heele huis neerdaalde.

„Hallo, Elze — wat kijk jij diepzinnig?” 't Was een heldere jongensstem, die haar stoorde in d'r overpeinzingen.

„Zoo Frits, ben jij 't?” zei ze met eèn stem, die van uit de stille verte naar hem toe scheen te komen.

„Zoo je ziet — maar je zegt het, of je me eigenlijk liever weg wenschte. Zal 'k teruggaan, je hebt 't maar voor 't zeggen! Als 'k je nu stoor in een of andere diepzinnige overpeinzing, dan keer 'k zoo gauw mogelijk mijn fiets om, en laat je alleen met je ernstige gedachten.”

„En anders?”

„Anders kom ik bij je zitten. Dat zal ik maar doen, hè! Maar — is er wat, Els? Ik ken je zoo niet — jij bent altijd zoo zonnig, en nu — 'k geloof heusch, dat 'k regenwolken verjagen moet. Biecht eens op — is 't om Lies?”

„Frits — je begrijpt niet, hoe we d'r missen! 't Is zoo stil in huis — elk oogenblik verwacht je, dat ze op d'r dollen manier de kamer in zal komen stuiven, en soms is 't, of je heel in de verte d'r lachen hoort — en je wacht en wacht, tot 't nader zal komen, dan moet je eindelijk jezelf bekennen, dat 't niets dan verbeelding was. 't Is zóó triest — zelfs de kleintjes zitten stil in 'n hoekje en fluisteren zacht.”

„De kleintjes? Hebben die dan ineens d'r speelkameraad verloren vandaag? Of, Els, maak jij de leegte, die Lies achterlaat, nog grooter, door aan je verdriet toe te geven en zelfs de kleintjes te verwaarloozen? Kom, ga je mee, zeg? Zullen we ze eens aan 't lachen maken, de heele bende?”

En meteen stond hij op, heesch z'n fiets omhoog en wachtte op Elze.

„Zeg, in een vaartje den heuvel op? Zullen we? Heb je al eens gerend vandaag met de kleintjes, heb je al eens gelachen — of enkel maar getreurd? Jou ondankbare Els. Zóóveel houd je over — en toch wil je niets afstaan.”

„Wat moet ik dan beginnen?”

Even was hij stil en 'n trek van stil, heimelijk lijden gleed over z'n levendig gezicht. Heel even stond het verdriet op z'n gelaat te lezen — en Elze zag het juist.

Toen opeens, bang, dat Elze iets van z'n groot verdriet, dat hij geen mensch wilde toonen, bemerken zou — lachte hij hard: „'t Hoofd boven water, hoor!

Je moet er niet onder komen — en niet toegeven aan sombere gedachten; lach je leven maar door, dat deed Lies tot nu toe ook. En nu: vooruit! — een stormaanval op de pastorie.”

Buiten adem kwamen ze boven. Wim stond ze lachend op te wachten: „Kinderen, wat sloof jullie je uit op 't eind van den dag.”

„Gezonde lichaams oefening, hè!” hijgde Frits. „En waar zijn Rie en Annie en Wil? Haal ze eens en zeg, dat ze paardje mogen rijden. Daar heb je ze al: jongens, doe jullie mee, op ieders rug een?”

In 'n oogenblik had elk van de kleintjes een plaatsje veroverd en in dolle vaart ging 't den tuin door. Moeder keek van uit de huiskamer met stil genoegen op 't levendig groepje neer.

Zij óók had Lies gemist dien dag en de kracht had haar ontbroken, de stemming van blijde, zonnige jeugd in haar klein groepje te brengen — nu wierp ze een dankbaren blik op Frits, die haar op z'n eigen bescheiden manier trachtte te helpen in haar taak. De tuin weergalmde van het gelach en geschater.

Regenwolken waren weggetrokken — als een rooden vuurbol was de zon ondergegaan — licht-roze wolkjes dreven nog aan den hemel. De lucht — die onheil scheen te brengen dien morgen — was tot kalme rust weergekeerd.

En de sombere wolken, die als een voorspelling van zorg over de pastorie gehangen hadden, waren langzaam aan vervaagd.

En morgen zou er weer een zonnestraal doordringen in de pastorie, in het huis, dat niet buiten zonnenschijn kón zijn.

III.

Elken morgen stond Elze op den weg vóór de pastorie en tuurde ze heel in de verte, of ze den postbode zag. En als ze hem dan eindelijk den heuvel op zag komen, al naderbij — bleef ze stil in afwachting staan, terwijl ze zichzelf afvroeg: „Zou d'r wat van Lies zijn?”

In gedachten leefde ze mee met Lies, ze wilde zoo graag weten hoé 't met haar ging — want de eerste briefkaart en brief, ze waren wel opgewekt en vroolijk geweest — en toch, toch was 't Elze, of ze tusschen de regels in, Lies' teleurstelling las, die ze niet zeggen wilde. Ze begreep wel, dat Lies niet gauw zou erkennen, dat 't tegengevallen was — aan Vader en Moeder zou ze er niet van schrijven — maar o, als ze 't haar, Elze, dan maar eens zeggen wilde, eerlijk zeggen wilde, hoe 't was eigenlijk. Als ze maar niet zoo heel alleen en eenzaam was daarginds — en 't àl in zichzelf opslot, al de teleurstellingen, die langzaam over haar zouden komen. — Toen opeens, als Elze dagen gewacht had, kwam een brief van Lies voor haar alleen, 'n brief vol uitgezegd heimwee.

„M'n lieve Els” schreef ze.

„Eindelijk rust, na dagen van werken en afsloven — eindelijk een oogenblik voor mezelf. Ik kón niet

schrijven eerder — want als er even stilstand was, moest ik de rust nemen, die ik voelde noodig te hebben. Kind — ik had een gevoel, of ik in zou zinken die eerste dagen, of ik niet verder kón.

En ik wilde — ik wilde — niemand zou het zien, hoe moeilijk het voor me was, dat begin.

Ik wilde niet toegeven, dat ik moe was — terwijl ze in m'n oogen konden lezen de over-vermoeidheid — maar ik schaamde mezelf om het te erkennen.

Wat een ander gedaan had, wat al die zusters, die hier sjouwen en zwoegen — wat die doorgemaakt hebben, zou ik dat niet kunnen!

En Els — ik wil het jou zeggen, omdat ik hier in dezen brief aan jou wel alles uitzeggen moét, omdat ik alleen niet dragen kan de teleurstellingen.

Ik wil het jou zeggen, hoe de gedachte in me geweest is, om weg te loopen — stil, in den heel vroegen morgen nog, als allen sliepen — en om nooit weer terug te keeren, om altijd te blijven in ons heerlijk huis op den heuvel, ons gelukshuis.

Al m'n toekomstdroomen heb ik bijna willen prijsgeven, omdat het begin zoo hard was, bijna niet te dragen zoo hard.

Later heb ik me geschaamd, dat die gedachte in me geweest was, dat ik 't zoo gauw heb willen opgeven — ik vond mezelf zoo laf — ik met m'n idealen van lijdenden te willen helpen. Ternauwernood aan 't begin, wenschte ik terug te gaan al.

Maar het was niet om het werken en tobben, Els — dat maakte wel moe, maar het sterkte meteen je wilskracht, je wilde het aankunnen.

Maar dit was het verlamrende — wat me neerdrukte elken dag meer — het heimwee, dat langzaam-

aan in me gekomen was, en grooter en grooter werd, tot het me dreigde ten onder te brengen, het groote heimwee naar huis, naar jullie allen, naar onzen lieven, goeien „herder”, Els — als je van huis bent, en Vader mist, dan voel je eerst hoe hij elken dag als een zorgenden „herder”. om ons geweest is, en ons elk van zijn liefde mededeelde.

Och — en Moeder, en jou, m'n Elzekind, en allen, de kleintjes, ik heb ze zóó gemist, als ik me niet had kunnen voorstellen. Want voor ik heenging, vermoedde ik wel, hoe ik jullie missen zou, maar ik had besloten me er door te slaan — nu, nu 't heimwee meer en meer in me sloop, was 't me, of ik er niet meer tegen kón vechten; ik trachtte te strijden tegen m'n groot verlangen, maar het was, of die strijd me mijn krachten ontnam.

Ik — die geen eenzaamheid gekend had — ik heb zóó alleen gestaan in 't leven, Els — zoo troosteloos alleen.

En jullie brieven, die 'k vol verlangen verwachtte, gaven me niet de vreugde, die ze me hadden kunnen brengen, want na 't lezen scheen m'n eenzaamheid toegenomen te zijn.

Wij hebben nooit gekend het alleen-zijn. Els, in de nachten, dat 'k wakker lag en de slaap niet wilde komen, moest ik telkens denken: „Als wij later allen eenzaam komen te staan in 't leven, elk in eigen strijd, hoe we 't zullen kúnnen dragen” — Elze, jij die altijd thuis geweest bent, en de kleintjes, als die groot zijn. De gedachte er aan heeft me angstig gemaakt, zóó angstig.

Hoe 't hier is? 'n Sloofleven, kind! — waar je aan wennen móet, en waar 'k aan wennen zál.

Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat bezig — de zieken zie ik weinig. Het is wel heel anders, dan ik me voorgesteld had — ik meende dadelijk te mogen verplegen. De andere zusters lachten er om, toen 'k het vertelde. „Kind,” zeiden ze, „van die verplegings-illusie word je gauw genezen — d'r komt nog zoo-veel anders kijken voorloopig, zooveel akelig-vervelende dingen.”

Dat is dus 't vooruitzicht, waar 'k me met den moed der wanhoop in schik, „zooveel akelig-vervelende dingen.”

Het is dan toch nog goed te weten, dat ná je getob en gezwoeg, toch eens je eigenlijk ware werk zal beginnen.

Veel vermaningen heb ik nog niet opgelopen — ze vinden me handig, en met niet weinig trots beweert ik, dat ik dat van m'n Moeder geleerd heb.

Ze zijn hier in extase over Moeders portret en mijn verhalen en verklaringen doen die bewondering voor haar zelf in persoon, telkens toenemen.

Els — je moet me een kiek sturen, waar jullie allemaal opstaan; vóór 'k me dan in m'n beddeke laat rollen, kan 'k eerst met jullie elk afzonderlijk een gesprek houden.

Toe, werk eens op Frits z'n gemoed — vertel hem maar, dat ik elken dag wel tien dweilen moet wringen — dan krijgt hij zeker medelijden met me — want 'k geloof, dat Frits niets zóó minderwaardig vindt, als 't uitwringen van een dweil.

Och, eigenlijk doet 't er ook minder toe, hoe je 't aanlegt, Frits gunstig voor me te stemmen, als jij 't met je overredingsgave maar zoover brengt, dat ik 'n kiek van jullie allen in bezit krijg.

Ik zou je niet kunnen zeggen, hoe vaak ik aan jullie

denk — midden tusschen mijn werk betrap ik mezelf er vaak op, dat m'n gedachten in de pastorie zijn.

Omdat daar alles z'n vasten regel heeft, weet ik elk uur wat jullie uitvoert. En 's middags, als de kleintjes uit school zullen komen, wil ik zóó wel m'n kamer uitloopen, om met ze den heuvel op te hollen, om als een jong vogeltje, dat te vroeg uitgevlogen is, weer te keeren in 't ouderlijk nest.

Als ik op m'n kamer kom en vanuit m'n venster de zon vuurrood zie ondergaan, zie ik jou, Elze, op de heide loopen, heel alleen, zonder Lies die zóó overdrijven kon, dat jij al je kracht aan moest wenden om d'r weer zoo'n beetje op alledaagsch peil te brengen.

De gedachte, dat ik zóó zelden meer naast je over de heide zal dwalen, heeft me doen schreiengisteren. Ik hoor 't je zeggen: „Lies gehuild.” Ja — waar een mensch hier niet toe komt — ik, die zelden tranen liet zien, 'k heb liggen huilen in m'n bed, uit medelijden met mezelf en met de heele wereld, uitgezonderd de bewoners van de pastorie op den heuvel — die zou ik haast benijden.

Och — ze zijn wel hartelijk voor me hier, maar eigenlijk ben ik 't ook niet waard op 't oogenblik, ik sluit me maar op met mezelf en alle lieve menschen daar bij jou, die nemen mijn gedachten zóó in beslag, dat 'k weinig tijd voor anderen heb.

Weet je wat ik zoo voel, nu 'k voor 't eerst uit huis ben? Dat je alles, waar je jezelf thuis verbeeldt recht op te hebben, hier in grooten dank aan moet nemen. Of moéten — nee — vanzelf kom je er toe.

Je weet niet, hoe dankbaar ik me voelde, toen een van de verpleegsters gisteren met me wandelen wilde

— iets wat ik jou erg kwalijk zou nemen, als je 't niet deed.

Och — je wordt hier zelfs dankbaar voor een vriendelijken blik. Dat doet je een enkel oogenblik goed.

Jij Elze, die altijd „goed” wilt zijn, tegen elk mensch, ik zou je aanraden, ieder die je op je weg ontmoet, vriendelijk aan te zien — je weet niet, hoe iemand daar behoefte aan kan hebben.

— Kind — wat zijn deze Zondagen hier anders dan thuis.

Eerst, 's morgens, doe je vlug 't werk, in vliegende haast om op tijd in de kerk te zijn. Wat ik allemaal uitvoer in die oogenblikken, dat zal ik je maar niet vertellen, Els — dat 's te veel, om zoo maar ineens op te sommen.

'k Ging met een paar andere zusters naar de kerk.

Zóó somber was 't er — en donker, je zag er geen glimpje van een zonnestraal, en ik moest denken aan ons kerkje, dat baadde in zonneshijn.

Vreemd was het, zelfs geen kleppend klokje te hooren. Dat stemde mij altijd zoo rustig, dat kalme, vrome klokgelui — 't was me dan of mijn ziel zelf met de klanken mee opstijgen wilde.

Toen de dominee kwam, kreeg 'k opeens zoo'n wanhopig droevig gevoel, of 'k het uitsnikken moest.

Opeens zag ik voor me, hoe jullie daar zouden zitten, afwachting in rustige luistering de woorden, die Vader zeggen zou. Och, Vader gedacht zoo aller zorgen. Ik vind Vaders bidden zoo mooi — 't is altijd, of hij in z'n gebed ieder iets meegeven wil.

In dit kerkgebouw ondervond ik, wat ik nooit, zooals nú gevoeld had, dat ik één was van een groote menigte — dat ik als onderging in die menschen-

massa. 't Gaf me zóó 't besef van mijn eigen nietigheid.

De dominee was jong — en 'ernstig — maar — Elze, schud je blonde krullen maar — zijn woorden wilden niet in me dringen; mijn aandacht was weg — zóóveel herinneringen aan „thuis” soesden door mijn hoofd en hielden mijn gedachten gevangen.

's Middags ben 'k gaan wandelen — ik heb geen plekje kunnen vinden, waar het rustig was — als je denkt eindelijk de stilte gevonden te hebben, zijn er altijd weer menschen, die je komen storen. Je valt hier haast over de menschen.

Weet je wel, Els, hoe we uren over de heide konden dwalen, zonder één mensch te zien — enkel was er de oude schaapherder, die je zoo vriendelijk „goedenavond” kon zeggen, maar die stoorde je nooit. Die paste zoo bij de omgeving, dat je hem miste als je hem een dag niet zag.

Och — ik zou dien goeden Heinsen wel eens midden in de stad willen zetten — och, wat zou die kijken, als er nog een andere wereld was dan zijn klein wereldje ginds.

Pang! Daar heb je 't, de vermanende stem van m'n klokje — de tijd gunt me geen rust meer.

Elzekind, schrijf me zóóveel en zóó duidelijk van jullie leven, dat 't me is, of ik er even bij ben. Vertel alle grappen van kleine Wil en laten Annie en Marie een briefje schrijven, en vraag of Wim tusschen al z'n geleerdheid door nog een enkele gedachte aan mij wil wijden.

In gedachten ben 'k even bij jou, Els, om je een nachtkus te geven van je Lies.”

Elze las en herlas al die fijnbeschreven velletjes.

Ze was er mee naar buiten gegaan, heel alleen wilde ze zijn met Lies' gedachtenwereld.

In wondere peinzing stonden haar oogen en er lag een ernst over haar gezichtje, dien men niet bij haar leeftijd verwachtte.

„O” — zeide ze zacht — „is het zóó — is het ál teleurstelling wat het leven brengt? Of is de verwachting, die elk mensch van het leven heeft, te groot, zoodat teleurstelling móet komen?”

„Onbegrijpelijk,” zei ze stil. „Gods wegen zijn onbegrijpelijk, er is zoo veel dat ik niet vatten kan.”

Toen, of ze moe was van lang, lang denken, legde ze 't hoofd in d'r handen.

Lang bleef ze liggen zoo; toen, als ze opzag, stonden angstig haar oogen, en weer voelde ze in zich de groote onrust, die er al geweest was vóór Lies heenging — 'n vaag angstig vermoeden, dat „het” komen zou.

„Het” — ze wist niet te zeggen wat — maar 't was in haar als een somber voorvoelen, dat het droefheid zou brengen in de pastorie, en heel de geluksstemming verdrijven zou.

IV.

Er was zoo iets droomerigs over Elze gekomen. Kalm en rustig deed ze haar werk, evenals vroeger, en toch was het altijd, of haar gedachten ver, ver weg waren.

Wanneer ze onverwacht aangesproken werd, keek ze met zulke vreemde vraagoogen, of ze plots uit een andere wereld teruggeroepen werd.

O — ze leefde ook eigenlijk in een andere wereld, in haar eigen gedachtenwereld, waarin de gedachten door elkaar heen warrelden en alles tot steeds grooter raadselen maakten.

Het „waarom” en het „waartoe” kwam telkens in haar op en ze kon geen antwoorden vinden, die haar bevredigden.

Tot ze eindelijk haar hart, overvol door droeve gedachten, uit ging storten bij haar Vader.

Eerst sprak ze langzaam, kón niet goed zeggen, wat haar hinderde — tot eindelijk de woorden als vanzelf kwamen, of zij ze van zich liet glijden, als een last, dien ze niet meer had kunnen dragen, en die, door het uitzeggen alleen, al lichter werd.

Het was Elze een verlichting, te kunnen zeggen, alles, wat ze zoo diep in zich omgedragen had, tot het geworden was één groote opeenstapeling van onbegrijpelijkheden — die haar beangstte.

Stil had haar Vader geluisterd tot ze uitgesproken had, al wat haar drukte.

„Elze-mijn,” zei hij toen, „ik heb het verwacht, dat dit eens komen zou, en ik was wel eens bang voor je, kind, voor het verdriet, dat al die gedachten je brengen zouden. Ik wist, hoe je veel nadacht over al wat je zag — en ik was zoo dankbaar, dat je hier in ons huisgezin mooie gedachten zoudt mogen vinden.

Maar nu, op jouw leeftijd, zie je niet alleen op ons huisgezin, maar ook om je in 't dorpsleven hier — en je ziet zóóveel verdriet — is 't zoo niet? En de brieven van Lies, waaruit je de teleurstelling, die ze wel niet zegt, toch kan vermoeden — ook die doen je vragen: waarom?

Waarom die teleurstellingen en al die ellende! En je kán geen antwoord vinden.

„Kind, den strijd, dien jij nu voeren moet, heb ik óók doorgemaakt in mijn eigen leven — ik geloof harder en zwaarder dan jij, Elze.

Mijn eigen Vader, jouw grootvader, Elze, was een dronkaard. Het is niet te zeggen, hoeveel ellende Moeder door hem gehad heeft. Maar ook is het niet te zeggen, hoe mooi ze al haar leed heeft gedragen, en nooit haar vertrouwen in God heeft verloren.

Vader is heel treurig aan zijn einde gekomen.

En dat jammerlijk leven van Vader heeft zóóveel vragen in mij opgewekt — en ik begreep Moeder niet, die, in haar gebed, nog zóó vol vertrouwen kon zeggen: „Mijn Vader en mijn God.” Ik kende toen niet de groote kracht van het geloof.

Tot ik met Moeder sprak, en haar woorden deden me ontdekken, de groote bron, waaruit zij sterkte en troost putte.

„Jongen,” zei ze, (in dien tijd was ik al verloofd) „jij houdt van Elze, en je weet, dat jullie beider liefde groot is, — zóó groot, dat het leed, dat jullie elkander zou kunnen aandoen, toch geen afbreuk zou doen aan die liefde. Als Elze jou verdriet deed, dan bleef je immers houden van d'r en ook nog gelooven in d'r, is 't niet?”

En ik zei: „Ja Moeder, dat zou mijn liefde niet doen veranderen.”

„Nu,” zei ze — „hoe kon je dan denken, dat ik wankelen zou in mijn liefde tot God — die zóóveel mooier en sterker is dan menschenliefde — en dan — als God ons leed zendt, dan weten we zeker, dat Zijn wil goed is, en dat kunnen we van menschen nooit met zekerheid zeggen.

Al wat God zendt komt ons zeker ten goede — en voor elk kruis, dat Hij geeft te dragen, geeft Hij ook kracht.

Weet je, welke tekst mij zoo onbegrijpelijk scheen vroeger? „Deze: Zoo wie achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf en neme zijn kruis op, en volge Mij.” Want ik wilde Hem volgen, en mij zelf verloochenen — maar het kruis, dat ik op mij moest nemen, zag ik niet. Het was nog in die dagen, dat mijn leven één blijde zonneshijn was — één roes van geluk — ik kende nog geen verdriet.

Och, later heb ik het wel leeren kennen, en ik behoefde mijn kruis niet meer te zoeken. Er werd mij een kruis opgelegd, maar, met Gods hulp — niet te zwaar om te dragen.

En ik bleef God liefhebben boven alles. Was het niet genade, dat ik zóóveel zon in mijn leven gehad had, terwijl anderen geen enkel zonnestraaltje ontvangen om zich in te koesteren?

En waarom zij niet, en waartoe al die ellende?

Jongen, dat kunnen wij niet weten, wij nemen alleen maar aan dat Gods wil goed is, dat moeten we gelooven."

Zoo sprak Moeder met me.

„Zie je, Elze," ging haar Vader voort, „Moeder is mij met haar woorden en vooral met haar daden tot voorbeeld geweest. Die kalme berusting, waarmee ze al haar groot leed droeg, door hem haar aangedaan, van wien ze enkel geluk en liefde verwacht had, die volkomen berusting en overgave aan Gods wil, was zóó mooi.

Toen is het mijn gebed geweest, elken dag weer, om zóó te mogen gelooven, dat ik, in al wat mocht gebeuren, Gods vaderlijke zorg zou erkennen.

En dat moet jij ook doen, je moet er om vragen, Elze, en vertrouwen dat je zult ontvangen, waar je om vraagt.

Vraag niet wáárom en wáartoe — maar tracht te gelooven.

Wat ik altijd zoo mooi heb gevonden — dat sterke geloof van Abraham.

Hij was oud, God had hem een zoon beloofd, maar hij had niet ontvangen. Toch bleef hij vertrouwen op God.

Toen geschiedde het, dat hij een kind kreeg. En het kind werd groot en Gods stem klonk: „Abraham! Neem nu uwen zoon, uwen eenige, dien gij lief hebt, Izak, en ga heen naar het land Moria, en offer hem aldaar tot een brandoffer, op eenen van de bergen, dien Ik u zeggen zal."

En Abraham ging met zijn eenige, zijn zoon, dien hij lief had.

Toen zij kwamen op de plaats die hem God gezegd

had, antwoordde hij Izak op zijn vraag: „God zal Zichzelf een lam ten brandoffer voorzien, mijn zoon.”

En als Abraham zijn zoon gebonden had, in vast vertrouwen, dat het goed zou zijn, zoo God het wilde, kwam die stem: „Strek uwe hand niet uit aan den jongen, en doe hem niets; want nu weet Ik, dat gij God vreesende zijt, en uwen zoon, uwen eenige, van Mij niet hebt onthouden.”

Dan komt die mooie belofte: „Ik zweer bij Mijzelfen spreekt de Heere; daarom dat gij deze zaak gedaan hebt, en uwen zoon, uwen eenige, niet onthouden hebt; voorzeker zal Ik u grootelijks zegenen, en uw zaad zeer vermenigvuldigen, als de sterren des hemels en als het zand, dat aan den oever der zee is, en uw zaad zal de poorten zijner vijanden erfelijk bezitten. En in uw zaad zullen gezegend worden alle volken der aarde, naardien gij Mijne stem gehoorzaam geweest zijt.”

Wij, menschen, kunnen hier zooveel uit leeren. Wanneer het ons tegenloopt, willen we zoo graag het „waartoe” weten, wij vinden het offer zoo vaak te groot — maar Abraham — hij vroeg niet „waartoe, Heer,” neen — het staat er, och zoo eenvoudig: „Toen stond Abraham des morgens vroeg op en zadelde zijnen ezel, en nam twee van zijne jongeren met zich, en Izak zijnen zoon; en hij kloofde hout tot het brandoffer, en maakte zich op, en ging naar de plaats, die hem God gezegd had.”

Is het niet heerlijk zóó te gelooven?

Elze, we moeten niet trachten door te dringen in Gods geheimen wil — in het leven, in de natuur, overal vinden we raadsele, die we niet verstaan, maar dat is niet noodig ook.

„Vrees niet, geloof alleenlijk” heeft Hijzelf eens gezegd.

En dáárom moet je vragen om geloof en het zal je gegeven worden.”

Dien nacht en vele volgende, als alle bewoners van de pastorie sliepen, lag Elze wakker, wyl telkens gedachten kwamen, die den slaap verjaagden. Ze was zóó moe van het dagen lang denken en tobben. En telkens weer was de angst over haar gekomen, waarvan ook Lies geschreven had: „Els, in de nachten, dat ik wakker lag en de slaap niet wilde komen, moest ik telkens denken: als wij later allen eenzaam komen te staan in 't leven, elk in eigen strijd, hoe we 't zullen kunnen dragen. — Elze, jij, die altijd thuis geweest bent en de kleintjes, als die groot zijn. De gedachte er aan heeft me angstig gemaakt, zóó angstig!”

Maar juist op een nacht, dat ze oververmoeid was van al 't waken, dat het haar scheen, of ze niet verder kón — kwam de rust.

Tegen den morgen was ze ingedommeld in lichte sluimering.

Toen opeens hadden er woorden in haar geklonken, 't was of ze het nog hoorde, dát, wat opeens rust gegeven had, dat als een heerlijke bevrijding alle zorg weggenomen had. En terwijl ze ontwaakte, liet ze weer die woorden door haar gedachten gaan: „Vrees niet, Ik ben met u, al de dagen uws levens.”

O, wat een rust gaf dat, wat een groot gevoel van veiligheid: „Ik ben met u, al de dagen uws levens.”

't Was haar, of ze een hand voelde, die vol zorg over haar hoofd streek, als wilde die wegnemen alle gedachten, die pijn hadden gedaan — 't was haar, of er oogen vol liefde en goedheid op haar neerzagen.

Elken dag weer zou ze voelen, hoe die oogen vol

liefde op haar neer zouden zien — o, en ze zou nooit meer alleen behoeven te zijn.

In groot verlangen naar die Goddelijke liefde, knielde Elze neer, en terwijl ze bad om geloof en liefde tot Hem, kwam de rust in haar, daalde er kracht van boven in haar neer, kracht, die haar sterken zou, in dagen, wanneer ook haar kruis zwaar zou worden, doch, met Gods hulp, niet te zwaar om te dragen.

V.

Er komen jaren in een menschenleven, dat het schijnt of alles z'n rustigen, kalmen gang gaat, ongestoord leeft men verder en er zijn geen belangrijke gebeurtenissen, die ons het evenwicht doen verliezen.

En diep in onszelf vragen we ons af: „Zou het nu altijd zóó blijven, ons leven” — want het schijnt ons alles zóó vol rust — of er geen stoornis meer komen kan.

Terwijl wij in kalmen vrede onzen weg bewandelen, merken we niet óp de kleine wolkjes, die aan den horizon opdagen en we zien niet hoe ze zich opstapelen tot dreigende wolkengevaarten, die angst en schrik kunnen aanbrengen.

Zoo was 't in de pastorie. De jaren verliepen in kalmen gang, de „gelukkige familie” doorleefde dagen van zonnig geluk — en niemand scheen te bemerken de schaduwen van zorg, die langzaam nader kwamen.

Toch vertoonden zich de teekenen, maar zelfs hij, bij wien ze zich vertoonden, sloeg er geen acht op.

Het heengaan van Lies had wel een leegte achtergelaten, maar er was te veel afwisseling en te veel levenslust, dan dat die leegte doorlopend zou gevoeld worden.

Eerst, toen Lies' brieven duidelijk van teleurstelling spraken, had het wel eens geleken, of mét haar de

zonnestemming uit huis geweken was — maar na weken, toen ze gewend was aan het leven, dat ze eerst meende niet te kunnen volhouden, toen was het ook weer vroolijk geworden in het huis op den heuvel.

Maar in de vacaties, als Lies weer was in haar oude „thuis” — dan dachten allen: „Zóó moest het toch eigenlijk maar weer blijven, zoo allen bij elkaar, net als vroeger.”

En op oude wijze werden de Zondagavonden doorgebracht — in heerlijk intiem-samen-zijn. Er ontbrak er niet één, Lies niet, en Frits niet. Dan was het Elze, of de tijden stilgestaan hadden, of het er niet geweest was, Lies' heengaan niet — en die angsten en zorgen, die haar gekweld hadden ook niet — maar die groote rust, die nú in haar was, dat vaste vertrouwen, dat, hoé het ook in hun leven gaan mocht, het Gods wil was, en dat die zeker goed was — dát was vroeger niet in haar geweest.

Neen — de tijden waren toch wel voortgegaan, voor háár wel.

„Kind, wat zit jij te peinzen,” zei Lies opeens — „biecht eens op, waar dacht je aan?”

„Aan vroeger — vanavond doet alles me zoo denken aan jaren geleden — net of we opeens een sprong terug zijn gegaan en alles nog net vonden als toen.”

„Die tijd is lang voorbij,” neuriede Lies zacht. „'k Geloof, dat 'k nog wel eens zoo'n sprongetje terug zou willen nemen,” zei ze toen. „Zoo opeens weer in de korte rokken — o, en je dan weer eens echt uitgelaten dol van den heuvel te laten rollen. Weet je wel, Els, we hielden altijd wedstrijd, wie 't eerst beneden was. Ik won 't altijd, omdat 'k zoo mager was, weet je nog — ik rolde veel gauwer.

Zeg Frits — zullen wij straks in vliegende vaart er af rennen, alsof we nog kinderen waren?

„Aangenomen, Lieske — maar ik wil 't winnen.”

„Dat zullen we es zien; o — om jong te blijven, altijd jong, om den tijd vast te kunnen houden, dat hij niet verder ging! Je jeugd is toch de beste tijd, vindt u niet, Vadertje?”

„Voor jou misschien, Lies — jou jeugd was altijd zonnig. Maar voor velen is juist de jeugd het hardst, omdat je dan het minst pijn kan verdragen en zoo'n groote behoefte hebt aan teederheid en liefde. En als je dan niet ontvangt, waar je als kind recht op hebt” op eens hield hij op.

Hij zag, hoe Elze opgestaan was — en naar Frits ging, die met vreemd-strakke oogen voor zich keek, terwijl zijn gezicht heel bleek zag.

„Wil je me begeleiden, Frits?” zei Elze, met haar zachte stem — „ik wilde vanavond zoo graag eens zingen.”

„Net iets voor Elze,” dacht de dominee — „om op zoo'n manier Frits' aandacht op iets anders te vestigen.” Maar zichzelf verweet hij in stilte: „Hoe dom van me, om te vergeten, dat ook Frits niet ontvangt, waar hij recht op heeft. Arme jongen!”

Toen klonk Elze's zingen als een jubelzang door de kamer:

„Laat Hem u leiden;
Gij zijt beneën
Schoon allen scheiden
Toch nooit alleen.

Lies was in een hoek van 't vertrek gaan zitten. Ze bewoog zich niet, luisterde maar naar Elze's juichende stem, en ze verwonderde zich over den grooten vrede,

die over Elze lag, en dien ze tevoren niet gezien had bij haar.

„Schoon allen scheiden — tóch nooit alleen,” galmde het nog in haar na. En een gevoel van oneindig heimwee kwam plotseling in haar.

En weer doorleefde ze in gedachten haar eerste maanden van strijd, ginds, in 't ziekenhuis, toen ze zich zoo grenzenloos verlaten en alleen gevoeld had.

Hoe kón Elze zoo overtuigend zingen: „Laat Hem u leiden.” Was díť de oorzaak van den vrede, die over heel haar wezen lag, — dat zij gevonden had?

En opeens kwam in haar herinnering, hoe zij eens tot Elze gezegd had: „Ik wil mee met den stroom, maar ik wil tot op den bodem kijken. Ik wil zien — alles, wat er om me heen gebeurt — en dan zal ik, met Gods hulp, mijn krachten geven, waar ik kan en noodig ben.”

„Met Gods hulp,” had ze gezegd.

En toch — had ze niet alleen op eigen krachten vertrouwd?

Het was haar in deze vacantie duidelijk geworden, dat Elze iets bezat, dat zij miste, vrede, volkomen vrede.

— Dien avond gingen allen stil uiteen — en Lies vergat haar afgesproken wedren met Frits.

Het was, of ieder bezig was met ernstige gedachten.

En het was laat in den nacht, toen iedereen in de pastorie de rust gevonden had.

Maar den volgenden morgen klonken zang en lach als van ouds door de pastorie — en de boeren, die naar hun arbeid gingen, het hoofd gebogen, de zorg op hun gezicht, vingen de blijde klanken van verre op, en bleven even staan, het hoofd nu luisterend omhoog geheven, om al die levensvreugde door zich te laten stroomen.

De kleinen, Annie, Rie en Willy, waren in uitbundige vacantiestemming — en Wim maakte zich verdienstelijk door voor paard te spelen en als een dolle den tuin door te rennen, kleine Wil op z'n rug.

„Jongens, jongens, hou je toch stil,” riep Lies vanuit d'r kamer — „Elze ligt nog te droomen. Stoor de schoone slaapster niet!”

„Och wat, schoone slaapster,” schreeuwde Wim terug, „kom maar liever bij ons, en help me eens, ik heb m'n ontbijt al verdiend. En Frits komt den heuvel al oppeddelen, die heeft zeker opeens aan den wedren gedacht, en is hals over kop z'n bed uitgevlogen, om met jou den heuvel af te rennen. Jammer, dat ie eerst omhoog moet trappen. Hallo!”

„Hallo!” galmde het antwoord terug.

Toen Elze later buiten kwam, zag ze Lies en Frits in wilde vaart den heuvel afhollen, toen op 't eind tuimelden ze te gelijker tijd in de heide neer. „Zoo'n dolle dwaze Lies,” lachte ze, „ze heeft d'r levenslust nog niet verloren ginds tusschen al die ellende — eerst was 'k er bang voor.”

Toen ze omkeek, zag ze Vader en Moeder op de veranda staan.

„Moeder,” zei hij, en er lag zoo'n heerlijke geluks-glans op z'n gelaat, „wat hebben we het toch goed.”

Toen opeens hield hij z'n hand aan het hoofd: „vreemd, die duizelingen — dat had hij meer tegenwoordig.” Maar toen het dadelijk over was, sloeg hij er geen acht op — alleen Elze had even gezien dat plotseling bleek worden van Vaders gezicht en dat onwillekeurig opheffen van zijn hand.

En te midden van al die groote vreugde op dezen

zomermorgen, sloop in Elze weer dat vaag vreemd voorvoelen van naderend onheil.

Hijgend kwam Lies naar boven. „Is me dat inspannen in den vroegen morgen, en dat, terwijl ik al m'n krachten bijeen moet verzamelen voor m'n werk.

Morgen — neen 'k wil er niet aan denken, vandaag ben 'k nog de ouwe, uitgelaten Lies, die op de pastorie thuis behoort — en morgen, och dan ben 'k de nette, degelijke, kalme Lieze — die ernstig haar gang gaat, geheel bezig met het werk, dat haar opgedragen is.

Och jij arme Lies, morgen moet je weer plaats maken voor Lieze, hoor!” zuchtte ze.

„Noemen ze je daar Lieze?” zei Frits — „wat plechtig — niks voor jou!”

„Niks voor mij? Jongen — je weet niet, hoe plechtig zuster Lieze wel zijn kan!”

„Maar kom — we zullen vandaag nog es genieten!”

En het werd een dag van vreugde en blijheid, van spel en scherts.

Alleen 's avonds, toen Lies voor 't laatst met Elze over de heide ging — werden beiden wonderlijk stil, en 't was Lies, of ze niet zou kunnen scheiden van haar leven hier, waar het alles toch zoo goed was.

Geen enkele vakantie was het heengaan haar zoo moeilijk gevallen. En waarom nú wel? Ze begreep het niet — zóó kon ze toch niet altijd voort, haar werk wachtte immers. En ze verlangde toch ook wel weer naar haar druk leven daar. Waarom was 't haar dan nú, of ze niet weg gaan kon, waarom kwam telkens in haar op de gedachte: „Hoe zal 'k het vinden, als 'k weer hier terug kom?”

— Allen brachten haar naar 't station, en voor 't laatst

werd ieder door haar omhelsd. Maar toen de trein kwam, en zij al in de coupé stond, voelde ze een vreemden drang in zich, Vader nog eens te omhelzen. Haar beide handen sloeg ze om z'n hals, „dag Vadertje” zei ze zacht — en 't was, of haar stem in een snik overging. Met tranen in de oogen zag ze allen na, zóó lang, tot ze zelfs geen wit puntje van Elze's blouse kon zien.

Toen zette ze zich neer, en 't was haar, of ze schreien moest, lang, lang schreien om een smart, die ze zelf niet begreep.

VI.

Er is een vers, dat men zingt, wanneer de dooden ten grave worden gebracht — een vers, dat spreekt van dood.

Het is dit:

Gelijk het gras is ons kortstondig leven;
Gelijk een bloem, die, op het veld verheven,
Wel sierlijk pronkt, maar krachtloos is en teer:
Wanneer de wind zich over 't land laat hooren
Dan knakt haar steel, haar schoonheid gaat verloren,
Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.

En vaak, wanneer het gezongen wordt, wekt het herinneringen op, bij hen, die verloren hebben wat ze liefhadden.

Maar ook zij, die geen dooden te beweenen hebben, luisteren met stille aandacht naar dat vers — en soms, als we het hooren zingen, is het, of we hoog boven ons een zachten vleugelslag vernemen, een licht vleugelruischen van den Engel des Doods, die bijna onhoorbaar zweeft boven de aarde — tot we opeens niets meer vernemen, en het ons is, of de Engel zijn vleugels samengevouwen heeft en rust, wijl hij gevonden heeft, wat hij zocht.

.
Het was een dag, zooals September ze geeft. De

aarde was eerst in nevelen gehuld, en de zon wilde schijnen, maar kon niet door de nevelmassa dringen — toch, eindelijk zegevierde de zon en zond z'n stralenbundels als gouden vlammen over de aarde.

Hoog op den heuvel verhieven zich de dennen als rechte zuilen, fier omhoog, als wilden ze den weg wijzen en zeggen: „Dáár, dáár moet je 't vinden, steeds opwaarts — hier beneden is het niet.”

En tusschen het dennenruischen klonk klokkegeklep. Dat kalme, plechtige gebeier drong door tot de bewoners in het dorp beneden, en in langzaam gaan trokken zij den heuvel op — langzaam, in gestadigen gang, de hoofden gebogen.

En het klokkebeieren van boven daalde als een zegen neer op die gebogen hoofden. —

Elze zat op haar plaats en zag, hoe het kerkgebouw zich allengs vulde.

Dat stil binnenkomen van die menschen, dat kalm neerzitten dan in ernstige afwachting, het ging alles op zoo plechtige wijze.

Elze bekeek de menschen, die ze allen kende, en ze zag, hoe hier gehoor gegeven werd aan de roepstem: „Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt.”

„Vermoeid”. — Och, zij waren het allen, dat getuigden de rimpels van zorg.

— Maar als Vader den preekstoel beklom en de menschen zijn woorden aanhoorden en in zich opnamen, was het Elze, of de rimpels weggestreken werden en of er glans in die moede oogen kwam, en het scheen haar nú al een vervulling, 'n tijdelijke vervulling van Zijn belofte: „En Ik zal u rust geven.”

Als Elze hierover gedacht had, schrok ze plotseling op. Ze hoorde deze woorden: „De dagen des menschen

zijn als het gras, gelijk een bloem des velds, alzoo bloeit hij. Als de wind daarover gegaan is, zoo is zij niet meer en hare plaats kent haar niet meer."

Dat was Vaders tekst voor dien morgen. En het was haar, of Vaders stem ernstiger en vermanender klonk dan ooit.

Schijnbaar gedachteloos staarde Elze uit het raam, waarachter de dennetoppen zacht heen en weer bewogen, maar geen woord ontging haar, en al wat er gezegd werd, nam ze diep in zich op.

Als nazang werd gezongen:

Dan ga ik op tot Gods altaren,
Tot God, mijn God, de bron van vreugd;
Dan zal ik, juichend, stem en snaren
Ten roem van Zijne goedheid paren,
Die, na kortstondig ongeneugt,
Mij eindeloos verheugt.

En terwijl het orgel zacht het zingen begeleidde, was het Elze, of ze boven haar hoofd vleugelruischen hoorde, en als een huivering ging het door haar: „Het vleugelgeklep, van den Engel des Doods."

Het was haar, of deze zweefde boven het kerkgebouw.

Vlak boven haar had ze het geluid eerst vernomen — toen dreef het af, en verstomde opeens. En het scheen Elze, of juist boven het spreekgestoelte de Engel zijn vleugelen samengevouwen had, wijl hij gevonden had, wat hij zocht.

En, plotseling angstig, dat haar vreemd voorvoelen werkelijkheid kon zijn — zag ze op naar haar Vader — en ze zag zijn gelaat wasbleek.

Maar er lag zóó'n glans van geluk over Vaders gestalte, als Elze er nog nooit over gezien had, en

zijn oogen straalden, alsof ze zagen in 't beloofde land.

En jaren later, als Elze wakker werd, soms, midden in den nacht, zag ze plotseling voor zich Vaders ge-
laat, zooals het toén was, met dien weerschijn van
volkomen vrede — en die oogen, die straalden, alsof
ze zagen in het beloofde land.

Schijnbaar kalm stond Elze op, maar haar hart
bonsde, en ze had naar den preekstoel willen snellen —
alleen de angst drong haar te blijven waar ze was.

Langzaam toen, met moeite, ging haar Vader staan,
en spreidde zijn handen uit voor den zegen.

En allen stonden met gebogen hoofden, in luisterende
afwachting.

Alleen Elze staarde, staarde — en wilde wat doen,
en kón niet, omdat de angst haar machteloos maakte.
Ze zag, hoe Vader trachtte te spreken en niet kón, —
maar toen opeens klonken, als een jubelende zege-
kreet, deze woorden door het kerkgebouw: „Mijn
Vader en mijn God.”

. . . . Nu was „het” gekomen, „het” dat Elze als een
onheil lang te voren voorvoeld had; de wolk van onheil,
die boven de pastorie gehangen had, was neergedaald.

En toch — wás het onheil? Getuigde de jubelende
zegekreet „Mijn Vader en mijn God” niet van heerlijke
verlossing voor hem?

Langzaam, zwijgend, de hoofden diep gebogen,
daalden de kerkgangers den heuvel af.

Eén wendde het hoofd, en zag naar boven, en zag
den droeven stoet — hoe ze „hun herder” voor het
laatst naar zijn huis droegen — hun herder, die nu al
niet meer hun herder was.

VII.

In 't schommelend locaaltreintje stoomde Lies voort, voort, al maar voort, of er geen eind aan kwam.

Eerst, aan 't begin, was ze gaan aftellen: elk stationnetje telde één af van de lange reeks — maar toch scheen de afstand niet kleiner te worden. En als ze overzag de lange, voor haar bijna eindelooze rij dorpjes, die ze nog voorbij moest, had ze het aftellen gestaakt.

Maar telkens, als de trein stilhield, had ze hem wel vooruit willen drijven.

En voor de zooveelste maal streek ze het telegram glad, dat ze, toen ze het voor 't eerst gelezen had, in een plotseling opkomende woede tot een bal had samen geknepen.

En voor de zooveelste maal las ze de woorden: „Vader ernstig ziek — kom spoedig.”

En het was haar, of ze de onwaarheid van die woorden voelde.

„Zouden ze 't niet verzacht hebben om haar, om haar niet te laten schrikken?” „Zouden ze haar het ergste niet hebben durven berichten?” Maar ze wilde deze veronderstelling niet aannemen — ze kón het niet gelooven, dat ze te laat zou zijn.

„O nee — ze wilde niet, ze wilde 't niet gelooven.”

En zachtjes kreunde ze, zich zelf onbewust: „Och, Vadertje, arm Vadertje!”

Weer stopte de trein — en langzaam toen stoomde ze langs een stadje.

Op een klok, die verlicht was, zag ze den tijd — tien uur — nog een uur, de avond scheen zonder einde te zijn — elke minuut was voor haar een uur. Och — hoelang had ze al gezeten hier, d'r handen ineen geklemd.

Hoelang was ze al niet weg!

Ineens was het in haar gedachten: „Goed, dat 'k mijn Zondag thuis doorbracht vandaag, dat 'k niet uitgegaan was, anders had 'k het telegram nog later gekregen, dan had 'k niet eens meer weggekund en was misschien wel te laat geweest.”

En nu?

En weer kwam de angst in haar, dat 't toch te laat zou zijn — óók nu.

O, die onzekerheid, die kwellende onzekerheid!

— Door lichten maneschijnnacht gleed de trein voort. In de verte verhief zich een heuvel, en opeens zag Lies in een visioen hún heuvel — bovenop — het kerkje met de dennen rondom, die stonden fier en recht.

Een lange rij mensen daalde den heuvel af, de hoofden diep, diep gebogen — de smart op hun gezicht.

Allen bekende mensen waren het. Daar zag ze den ouden Olsen, en Heinsen, en Reimer, en Peter, och en zooveel, die zij allen kende.

Maar ze keken niet op, ze staarden maar steeds omlaag — want ze droegen iets, een kist, een zwarte kist, bedolven onder dennetakken en heidekransen. Ze brachten daar één weg, dien ze allen liefhadden.

Het was een doodentocht!

„Voor wie?”

Als een huivering voer het door haar: „Voor wie?”

„O, nee, ze wilde hem niet meer zien, dien rouwstoet” — en haar beide handen hield ze voor haar gezicht, als kon ze zóó weggagen die angstgedachten.

Maar ze kon het niet meer van zich zetten, en terwijl het treintje in zijn langzamen gang voortging, zag zij maar al voor zich, die lange rij droeve menschen, die zich voortsleepten den heuvel af.

Daar jammerde de treinfluit door den stillen nacht, en Lies stond op, leunde uit het raampje: een maanlichte starrennacht, die gedachten van geluk scheen verborgen te houden.

„Geluk” — als een bespotting voelde Lies nu die geluksstemming in de natuur. Een geluksstemming, terwijl haar hart jammerde van smart.

Als de trein langzamer reed, en het station naderde, waar zij uitstappen moest, staarde ze naar den verren heuveltop. Daarboven stond de pastorie, en vanuit den trein zag Lies een venster verlicht.

„Dat 's van de huiskamer,” zei ze in zichzelf en het verwonderde haar, dat er in de slaapkamer, waar Vader toch ziek moest liggen, geen licht was.

„Vader zal slapen,” stelde ze zichzelf gerust.

Maar nu ze wist, dat ze na enkele minuten al zekerheid zou hebben — en als bij vooruit-voelen wist ze, dat die zekerheid haar alle hoop ontnemen zou — wilde ze toch liever nog het onzekere, dat haar straks zoo gepijnigd had.

Langzaam stoomde de trein binnen, en alsof het nu net gebeurd was, zóó duidelijk zag Lies ineens voor zich haar laatste afscheid. En ze herinnerde zich helder weer dien vreemden angst, die haar uit den trein had

doen stappen om Vadertje nog eens te omhelzen, of ze toen al besefte, dat 't voor het laatst zou zijn.

De trein stopte en bijna werktuiglijk greep Lies haar reismand, stapte uit.

Ginds stond Elze, alleen.

En bij het mat lantaarnschijnsel kon Lies nóg opmerken, hoe bleek ze was.

Haar oogen starden zóó wezenloos, en er lag zoo'n lijden over haar gezicht, alsof deze ééne dag haar een heel leven van leed had opgelegd.

„Lies,” zei ze enkel, en er lag een vreemde klank in haar stem, dien Lies er nooit tevoren in gehoord had. Toen stootte ze het uit: „Kind! — Vadertje is heengegaan.” Maar de laatste woorden gingen over in een snik.

Op dát oogenblik voelde Lies het medelijden met Elze dieper nog dan de smart, die ook haarzelve aangebracht werd.

En in een willen-troosten, terwijl ze geen woorden kon zeggen, sloeg ze haar arm om Elze heen.

Zwijgend liepen ze voort. En toch steunden ze elkander, toch hielpen ze mekander dragen, beider leed.

Zoo kwamen ze aan de heide, onder aan den heuvel. Daar hadden ze gewandeld samen, Elze en Lies, elken zomeravond, als de zon onderging.

Dat was vroeger, toen er altijd zonneglansen zweefden boven de pastorie, toen zij beiden, elken avond weer, zachte aandoening in zich voelden, omdat 't leven zoo mooi was, zóó goed — dat was vroeger, toen er geen gedachte aan zorg geweest was . . . vroeger . . . och, 't scheen lang geleden nu.

En op het plekje, waar ze zich in hun vroeger leven

elken avond hadden neergezet, gingen ze ook nu zitten, zwijgend, tóch begrijpend elkanders gedachten.

Twee verlatenen, die voelden elkander niet te kunnen missen, nú niet, óók niet in later leven, want hun samen-bijeen-zijn scheen elk kracht te geven.

„Vertel nu,” zei Lies zacht — en als een liefkoozing streefde ze Elze's hand, alsof dit haar kracht kon geven, hun leed onder woorden te brengen.

En nog wachtte Elze.

Haar hoofd leunde op Lies' schouder en de woorden warden door haar gedachten, woorden, die ze niet zeggen kon.

Toen vouwde ze de handen, en in wijde nachtsilte smeekte ze onhoorbaar: „God, geef me de woorden die ik zeggen moet. Help me, God!”

En alsof het een dadelijke verhooring was, sprak ze opeens: „Lies, 't was niet droef — 't was mooi. O — Vaders heengaan was heerlijk!” En ze vertelde, zacht en teer, alles nu, wat er gebeurd was dien dag — al het droeve, maar het scheen Lies, nu ze 't zóó hoorde zeggen, niet zoo in-droevig als ze vermoed had.

Als ze opstonden en den heuvel beklommen was het Lies, of ze Vaders juichkreet hoorde: „Mijn Vader en mijn God” en ze had een vage voorstelling van den jubelklank, die in zijn stem geweest was.

VIII.

Als uitgestorven lag het daar, het huis op den heuvel.

Alle gezang en darterl gespeel was verstomd.

En de ramen, die, anders wijd-open, aan alle kanten de zon opvingen, waren nu stijfdicht. De luiken er voor hielden elk glimpje van zonneschijn tegen.

Maar daarbuiten daar straalde de zon, wierp lichtglansen over het grasveld; en zonneschijn raakte elk heideklokje aan, dat met zijn kelkje open, gretig de stralen opving.

De bijen zoemden een morgenzang.

En hoog boven hen wiegden de dennetoppen zacht-kens heen en weer, telkens naar elkander toe, alsof ze geheimen te fluisteren hadden.

Het was een dag van late zomerweelde, een dag van louter zonneschijn.

En op dezen stralenden dag zou hij ten grave gebracht worden, de oude „herder”. En toch paste dit weêr bij hem, op wiens gelaat altijd zonneschijn gelegen had.

In tragen gang klommen de dorpsbewoners den heuvel op, in stil zwijgen gingen zij voort.

En het was hun, of deze weg hun nooit zoo lang ge-

vallen was als nu, nu ze opgingen om hun herder naar zijn laatste rustplaats te brengen.

Voor 't huis stonden zij allen in geduld afwachten.

Tot de deuren zich openden. Voetengesleep klonk in de gang.

En langzaam ging de droeve stoet voort. Voorop de kist, bedolven onder dennetakken, daarachter allen die hem zóó lief hadden, hem, die nu weggedragen werd.

En als allen den heuvel afdaalden, klonk als een treurgalm van boven, het droef gedempt klokgebeier: bim — bam — bim — bam — bim. In droefheidsmelodie scheen het klokgelui te zeggen:

„Weent, weent, want hij is gestorven!”

Achter de kist, het hoofd diep gebogen, ging Lies naast Elze.

Na dien avond, dat ze Vader voor het laatst gezien had, toen opeens het pijnlijk weten in haar gekomen was, dat ze Vadertje nooit, nooit meer zou zien — dat hij ontbreken zou, wanneer ze weer „thuis” zou komen, na dien avond was Lies niet te troosten geweest.

Ze droeg haar smart stil, klaagde niet, maar dat somber zwijgen, dat niet-uit-kunnen-spreken van haar verdriet, verontrustte de anderen.

En nu was het Elze, die op haar beurt troost trachtte te geven.

Op dien eersten dag, dat Elze in opstand was geweest — was een nacht van zielestrijd gevolgd, maar haar vertrouwen in God had overwonnen, en in kalme berusting had ze daarna het leed aanvaard.

En ze had kracht ontvangen, om samen met Moeder,

die haar verdriet zoo flink droeg, de schikkingen te bespreken, die genomen moesten worden.

Lies had al die dagen opgekropt al de verdrietige gedachten, die ze niet zeggen kon.

Nú had ze iets van het leven leeren kennen, dat tot nu toe voor haar verborgen geweest was, iets van de smarten des leven had ze gezien, zij, die alleen maar geluk gekend had, die zich niet had kunnen begrijpen hoe: „het leven zwaar te dragen” kon zijn, wijl het voor haar zoo licht was.

En deze dagen hadden haar telkens doen huiveren de woorden, haar eens door Elze gezegd: „Weet je Lies, dat het in dien stroom troebel is, en dat veel menschen niet op den bodem kunnen kijken?”

In dien tijd, toen Elze haar dit gezegd had, had ze het aangedurfd de smarten des leven te doorgronden — ze besepte toen niet, hoe groot die smarten konden zijn. Nu begon ze er iets van te begrijpen, en nu durfde ze bijna niet meer voort op den weg, dien ze ingeslagen had. Zóóveel lijden en zóóveel verdriet zou ze zien. In deze dagen tastte ze wankelend rond, zoekend naar steun voor haar zwakke ziel, en vond die niet.

En bij het leed over Vaders heengaan, was de angst in haar geslopen voor wat haar verder leven haar brengen zou.

— Het hoofd diep gebogen ging Lies voort: zwaar was dat hoofd, zwaar van al die pijnlijke gedachten.

'n Zonnestraal gleed over haar gezicht, en even richtte ze het hoofd op, als deed die aanraking haar goed.

Maar als ze het hoofd ophief, zag ze vóór zich uit den droeven stoet, en opeens trof het haar, — zóó-als ze daar haar visioen uit den trein voor zich zag: een lange

rij menschen, die den heuvel afdaalden, in stom zwijgen gingen ze voort, de hoofden diep, diep gebogen — de smart op hun gezicht.

En evenals in haar visioen zag ze die zwarte kist, bedolven onder dennetakken en heidekransen. En allen bekende menschen waren het, die de kist droegen.

Daar had je Peter, en Reimer, en Heinsen, en Olsen.

Olsen, die eens — 't scheen lang geleden, in zonnige jeugddagen, gezegd had:

„Zing maar, juffrouw Lieze, zing maar, zoolang de dagen goed zijn — de zorgen komen gauw genoeg en daar helpt geen zingen aan — de zorgen zing je niet weg!”

En nog wist Lieze zoo heel duidelijk, hoe ze gedacht had, den avond, waarop Olsen dit gezegd had: „Zorgen — och kom! Als je maar vroolijk gestemd was, en niet zoo zwaar-tillend — kom, wat groote zorgen zouden je dan zelfs het zingen kunnen verleeren.”

Och — in die dagen wist ze wel heel weinig van de levenszorgen. „Als je maar vroolijk gestemd bent!” Nu had ze al lang begrepen en ondervonden, dat juist de zorgen deze vroolijke stemming dadelijk verdreven.

Nu had ze zelf wel gevoeld, dat je de zorgen niet wegzingen kon.

— Dicht bij Lies ging vrouw Wieks, die door dominee's woorden er toe gekomen was „het Koninkrijk Gods” te zoeken.

Haar oogen waren rood behuild, en onder 't voortgaan gleden langzaam tranen langs haar gelaat.

Opeens keerde ze zich om, en terwijl ze droef het hoofd schudde, zei ze:

„Hij was als een vader voor ons, zoo goed en zoo vol zorg.”

Lies kón niets zeggen.

Even knikte ze als toestemming.

Toen verzonk ze weer in haar vroegeren, droeven gedachtengang.

Bij het hek van het kerkhof hield de stoet even stil.

Onwillekeurig wendde Lies het hoofd terzijde, en juist trof haar blik dien van Frits, die stond bij het hek.

Zijn gezicht stond strak, somber — maar als zijn oogen die van Lies ontmoetten, sprak er zulk droef medelijden uit, dat Lies haar oogen af moest wenden, zóó trof haar zijn medevoelen.

En toch — sprak het niet vanzelf, dat hij, die als een broer met hen omgegaan had, ook nú hun groot lijden begreep en ook gevoelde? Het was immers voor hem ook bijna, of men zijn „vader” wegbracht.

Frits ging naast Elze loopen.

„Elze” zei hij enkel, zachtjes — en even legde hij z'n hand op haar arm, als wilde hij haar zóó doen voelen, dat hij met hen leed.

Onderwijl Elze voortging was het haar, of het niet wezenlijk waar was, al het gebeurde van de laatste dagen — hetscheen alleen een angst-aanjagende gedachte.

En heel helder opeens, zag ze weer, hoe Vader daar gestaan had op den preekstoel, dien Zondagmorgen — en 't was, of ze hem, met zijn zachte vriendelijke stem, de woorden hoorde zeggen: „De dagen des menschen zijn als het gras; gelijk eene bloem des velds, alzoo bloeit hij: Als de wind daarover gegaan is, zoo is zij niet meer, en hare plaats kent haar niet meer.”

Zijn stem scheen te leven voor haar, en zijn gestalte op den preekstoel, o, ze zag hem voor zich. — En zijn heengaan kon niet waar zijn.

Maar die droeve menschen, die daar stonden, en

Moeder die zich zoo flink trachtte te houden, maar, die zoo inbedroefd zag — en Lies, en Frits.

En die kist — o, die kist, daar vóór haar, die ze neerlieten in de groeve?

O, toch, toch werkelijkheid! Vader wás niet meer.

„Moeder!” kreunde ze heel zacht, terwijl ze de kist zag dalen. „O — Moedertje!” klonk het, nauwelijks hoorbaar.

Maar Moeder had verstaan; en terwijl ze zelf zóó moe, en zoo geheel troosteloos voelde, kwam er toch nog zorg in haar voor Elze — en als om te steunen, trok ze Elze's arm door den haren.

„Zóó!” zei ze, als moest ze een kind troosten.

Maar Elze hoorde niets — ook niet de woorden van den vreemden predikant, ook niet het zachte, bevende zingen van den dooden zang: „Gelijk het gras is ons kortstondig leven.” Eén gedachte was er tusschen de verwarring in haar denken helder gebleven: „Als de wind daarover gegaan is, zoo is zij niet meer, en hare plaats kent haar niet.”

Het heel droeve, het heel zware voor velen — de doodentocht, was volbracht.

Ieder ging heen naar z'n werk, waardoor z'n gedachten afgeleid zouden worden.

Alleen in de pastorie bleef de somberheid hangen, de groote verlatenheid.

Er lag droefheid over 't huis, droefheid over allen.

De zon was onder — de zon, die altijd zijn glansen uitgetogen had over de pastorie. De zon was heen! Voor altijd?

„Als de wind daarover gegaan is, zoo is zij niet meer, en hare plaats kent haar niet.”

IX.

Daar tikte de regen tegen de ramen, zoo somber, zóó vol van eenzaamheid. Dat herhaalde getik-tak, tik-tak, daar maar al tegen de ruiten aan, deed de gansche natuur zwaar schijnen van een vreemde melancholie.

Regenstralen gleden langzaam over beslagen glasvlakten, waren aan 't begin van hun glijden traag, daalden vlugger en vlugger, kwamen in vaart neer op 't hout van de vensterbank, waar hun snel gaan gematigd werd door 't ruwe hout, waar ze over moesten.

En als één zoo'n druppel 't einde bereikt had, dan was een ander al weer over 't gebaande weggetje heengegaan, om 't zelfde einddoel te vinden en zich met z'n voorganger te vereenigen tot een plekje van vocht.

Dat tikken en glijden ging maar voort, al maar door, tot 't één droeve eentonigheid werd van telkens eender doen.

Somber, triest herfstweer!

Binnen was niets anders te hooren dan zachte aanrakingsgeluidjes van waterdruppels tegen 't harde glas en een uiteenspetteren van vuurvonkjes in 't haardvuur.

In de kamer, met niets dan vreemde natuurgeruchten, hing een waas van verlatenheid.

Voor 't venster was Elze gezeten, in haar gevoelen één met de melancholie daarbuiten.

En toch was het niet het droef ondervinden van het komen van den herfst, dat haar somber stemde.

Och, er was zooveel anders!

Dagenlang waren er al gedachten in haar, die geen oplossing konden vinden, waar ze over tobde, altijd door.

Na Vaders dood was het, of ál zorgen zich om de pastorie opstapelden, meer en meer, en of het ál op haar neerkwam. Want na de eerste dagen was pijnlijkheder het weten in haar gekomen, van wat ging gebeuren.

En al trachtte ze het weg te denken, telkens voelde ze, hoe de tijd, dat ze scheiden moesten van het oude huis, nader kwam.

Er zou immers een nieuwe predikant komen. En zij zouden heen moeten gaan, weg, naar een vreemde stad, moeder en de kleinen, en Wim, en zij, naar een plaats, waar alles, alles vreemd was.

O, en dat huis, waar geen enkele herinnering van hun jeugdleven zou hangen! En die kamers, waar al de oude meubels verdwaald zouden schijnen — die meubels, die zoo pasten hier in de groote kamers.

En de menschen, die komen zouden om beleefdheidsbezoeken te brengen, och wat zouden ze anders zijn dan de eenvoudige dorpslui hier, met hun weinige woorden, maar hun stille trouw.

O, ze voelde vooruit, hoe ze heimwee zou krijgen naar de dennen, de heide, naar alles hier.

En als 't voorjaar zou worden en de boomen vol katjes prijken, en de brem goudgele trossen droeg, o, hoe zou ze hunkeren, om te gaan temidden van die pracht, en om weer te keeren, in haar armen één bloemenweelde. En wat zou het met Kerstmis droevig zijn, als ze niet uit kon gaan naar de bosschen, om

hulst met gloedroode bessen te plukken, waar ze 't heele huis mee versieren kon. Och, wat zouden ze alles missen eerst. Toch zouden ze wel in een stad moeten wonen om de kinderen — en Wim.

Wim — die moést z'n studie voortzetten, die zou dominee worden, dat was altijd Vaders wensch geweest.

En opeens kwam de vraag in haar: „Hoe kan dat, hoe zal dit alles afkunnen van Moeders inkomsten?” Maar dat kán immers niet!

„Och, nee,” zei ze heel zacht, als in zichzelf, „dat kan onmogelijk — en toch moet het.” „Ja, het móet,” zei ze nog eens, als wilde ze dit zichzelf heel goed voorhouden.

En 's avonds, als ze naar bed ging, was nog altijd deze gedachte in haar: het móet — Wim moet studeeren.

Lang zat ze voor 't open venster, en staarde in den donkeren nacht, waarin enkele sterren schitterend straalden.

Haar oogen zagen omhoog, en er lag groot heimwee in haar opblikken.

Zelf had ze het liefst nu daarheen gewild, hoog, hoog in den hemel, waar Vader was. Ze zou zoo heel graag heengaan nu van de aarde, want het leven leek zóó zwaar, zóó zwaar.

Want als ze zoo stil gezeten had, wist ze opeens, hoe zij helpen kon, hoe zij haar deel bij kon dragen voor Wims studie.

Maar het offer was zóó groot, dat ze het eerst, in enkel gedachten aan haarzelf op zijde gezet had, en het niet aan had gekund.

Maar dan dacht ze aan Wim, die z'n heele studie op zou moeten geven, en aan Vader, die het zóó

graag gewild had. — O, en zij kon haar deel er toe bijdragen, en ze wilde het niet, — ze wilde niet offeren, wat ze meende niet te kunnen missen, haar leven thuis. Want ze zou onder vreemden moeten, in een heel vreemde omgeving, waar geen enkel mensch haar kende, ver van Moeder en de zusjes, zij, die vroeger gedroomd had van een altijd samen blijven, zij, die zich zoo nauw verbonden voelde aan allen thuis.

En hoe zou ze 't kunnen dragen, om weg te gaan van allen, om voor vreemde menschen te gaan werken?

Maar zoo zou ze immers kunnen verdienen 't geld, dat noodig was voor Wims studie, zoo zou ze immers kunnen helpen en kunnen werken voor Wims toekomst.

Langzamerhand ging ze minder denken aan de grootte van het offer, meer en meer leefde ze in wat de toekomst geven zou. En lang zat ze te staren in den donkeren nacht, en langzaam aan deed ze afstand van haar vroegere droomen. Het leven was wel zwaar, den laatsten tijd, toch — met Gods hulp zou het nooit te zwaar worden.

En die hulp behoefde ze nooit te missen, die zou nooit van haar gescheiden worden, ook niet als ze ver zou zijn van allen, die ze lief had.

Terwijl ze nu, wijl ze zóó moe was van al de droeve gedachten, voelde, hoe ze behoefte had aan dien Steun, knielde ze neer, om af te smeeken kracht en moed voor haar leven, dat nu zoo moeilijk scheen.

X.

Toen Elze besloten had het offer te brengen, maakte ze er ook spoedig werk van.

Enkele dagen later las ze een advertentie: „Een hulp in de huishouding gevraagd, die tevens toezicht wil houden op de kinderen.”

En ze kon het geen toeval noemen, dat juist nu deze advertentie in haar handen kwam, ze nam het op als een beschikking van God.

Toen ging ze naar Moeder, om haar plan te vertellen.

„O, ze wilde zich goedhouden nu, niet toonen hoeveel het haar kostte.”

En kalm trachtte ze het Moeder te zeggen, maar ze durfde niet op te zien, bang, dat Moeder de smart in haar oogen zou lezen. Maar toen ze uitgesproken had, en Moeder haar zachtjes over het haar streelde, en enkel zeide, met tranen in haar stem:

„Elze, is het niet heel, heel zwaar voor je?” toen kón ze zich niet meer inhouden, en ze snikte het uit, heel haar groot leed weende ze hier uit aan Moeders schoot, met Moeders handen in de hare.

Zwijgend zaten ze daar lang te zamen, twee vrouwen, die weenden om 's levens droefenissen.

Diep in den nacht, als allen sliepen, stonden ze op.

„Het schijnt eerst wel moeilijk, Moeder,” zei Elze, „maar het zal wel meevallen, hoor. De gedachte om van allen weg te gaan, is nu nog zoo vreemd voor me, maar dat zal wel wennen. Ik zal toch gaan, om u en Vader en Wim zal 'k het doen. En het zal zeker wel meevallen voor me.”

„Dank hoor, mijn goeie Elzekind,” zei Moeder, en kuste haar op 't voorhoofd.

„Elzekind,” dat zei Vader zoo vaak vroeger, en van hem klonk dat altijd als een heerlijke liefkozing.

— Dien nacht, toen Elze in bed lag, kwam er een kalm, vredig gevoel over haar, bijna een blijdschap, dat ze het offer gebracht had, en 't was, of ze heel uit de verte tot zich hoorde komen Vaders stem, die zoo heel, heel teeder sprak: „Dank je wel, mijn goed lief Elzekind.”

En deze woorden waren voor haar als een zegen op haar nieuwen levensweg.

— Den volgenden morgen vroeg schreef ze op de advertentie, toen volgden er dagen van afwachting, tot eindelijk het verzoek kwam, of ze eens over wilde komen ter kennismaking.

Telkens weer las ze de woorden en bekeek het schrift nauwkeurig.

Er was iets in het eenvoudig, vriendelijk schrijven, dat haar aantrok, en meer en meer begon ze belang te stellen in wat haar de toekomst brengen zou.

Den dag daarop ging ze er heen.

Het was haar wel vreemd, zoo alleen d'r op af te gaan; maar heel haar zelfstandig optreden van den laatsten tijd was haar eigenlijk vreemd.

Ze was zoo gewoon geweest, dat Vader altijd zorgde en hen in alles met zijn hulp terzijde stond.

Nu voelde ze zich dikwijls heel alleen en zoo hulpeloos als een kind, dat verdwaald geraakt was in de groote wereld.

Haar levensstrijd was nú begonnen, och, en ze voelde zich nog zoo zwak om dien strijd te aanvaarden.

Zou het nu ook in háár komen, het groote heimwee, dat in Lies geweest was, bij haar eerste uit-huis-zijn, het groot verlangen naar huis, naar Moeder en naar kleine Willy?

Zooveel droeve gedachten slopen in haar, terwijl de trein voortrende en haar met groote snelheid haar nieuwe toekomst tegemoet voerde, en even kwam er een weifelen in haar, of ze door zou gaan, of ze maar niet weer terug zou keeren, omdat ze niet weg kón van allen, die ze liefhad. „O, en kleine Willy zou haar zoo missen, die had haar toch ook noodig, daarvoor kon ze toch ook thuis blijven, om Willy voorloopig te onderwijzen.” Toen, tusschen het rommelend stooten van den trein, was het, of ze opeens weer Vaders stem hoorde: „Dank je wel, mijn goed lief Elzekind!”

Toen gleed haar twijfelen weg, moedig zou ze voortgaan, en Vaders zegen zou haar vergezellen.

En als ze 's avonds weerkeerde had ze geen berouw den grooten stap gedaan te hebben.

Er was zoo groote dank in haar — zoo blijde verwachting, dat het toch nog goed zou worden, haar leven — wel anders, dan ze vroeger droomde. Maar hier, in haar nieuwe taak, zou ze zooveel mogen helpen, zooveel mogen geven.

En is het niet weelde voor iedere vrouw, te mogen geven, te mogen mededeelen aan anderen van de liefde, die in haar is? Elze was zoo dankbaar, dat ze komen zou op een plaats, waar ze noodig was.

Want, dat er behoefte was aan hulp, dat had ze dadelijk gezien na de kennismaking.

Mevrouw was ziek, moest altijd maar rust nemen.

Och, het had Elze zoo ontroerd, toen ze, in de lichte serre gebracht, de zieke zag liggen op haar ruststoel, zoo'n groot medelijden had ze in zich gevoeld, als ze de wasbleekte van dat gelaat zag. En toch lag er geen lijdenstrek over dat gezicht, en de mooie bruine oogen glansden bijna vroolijk.

Er lag zoo iets kinderlijk liefs over heel dat wezen, zoo iets jongs nog, en Elze kon het zich niet begrijpen, dat dit „de mevrouw” was.

Het scheen nog een kind, dat teere, fijne wezen, zóó zacht, zóó lief.

Haar stem klonk zacht en kalm, alsof ze iemand dadelijk geruststellen wilde.

Zoo vriendelijk en vertrouwelijk sprak ze met Elze, ze vertelde van haar ziekte, nu al meer dan een jaar, hoe ze altijd maar had moeten liggen.

„Och,” zei ze, en even gleed er een trek van lijden over haar gezicht, „och toen die ziekte kwam, ben ik eerst zoo heel ondankbaar geweest. Ik had me altijd zoo in-gezond en zoo in-gelukkig gevoeld; nu kwam dit zóó plotseling, dat ik meende al mijn geluk opeens verloren te hebben.

Al het goede, wat ons ten deel valt op aarde, nemen we vaak aan, als iets, dat vanzelf spreekt, en wanneer dan het leed komt, morren we en zijn ondankbaar. „Ik was het ook,” zei ze met een smartelijk lachje, zóó vreeselijk ondankbaar.

Zie, toen heb ik eens dit gedicht gelezen:

God geeft aan elk zijn kruis.
Geen mensch, hoe hoog verheven,

Ontgaat het in zijn leven,
Geen komt er ooit van vrij,
God geeft het u en mij.

Uw kruis is 's hemels gaav'
Het moet u sterker maken,
Zoo gij er voor wilt waken
Te vord'ren op uw pad,
't Zij hobbelig of glad.

Ik denk niet, dat het toeval dit gedicht in mijn bereik gebracht had.

Het heeft mij wezenlijk gesterkt en geholpen."

— Wat was er, dat die beiden tot elkander trok, dat hun, bij een eerste ontmoeting reeds, hun vertrouwen deed geven, alsof ze elkander al lang gekend hadden? Want ook Elze vertelde van haar jeugdleven, en onafgebroken keek de zieke naar Elze's levendig gezichtje, dat blij glansde, als ze weer terugleefde in oude prettige herinneringen.

Lang hadden ze zoo samen gezeten.

Toen opeens, Elze zag het nog voor zich, was de deur opengegaan, en een heerlijk mooi kind zweefde binnen, want ze liep zoo licht, haar kleine voetjes schenen den grond niet te raken.

En als ze voort ging, wipten de lange, blonde krullen vroolijk op en neer. Dapper stapte ze op Elze toe, legde vertrouwelijk haar klein handje in die van Elze.

„Wie ben jij?" zei ze, met 'n heel helder stemmetje.

„Dat is de nieuwe juf, Elly," zei haar moeder, — toen tot Elze: „tenminste als u blijven wilt."

„O ja," zei Elze, zoo haastig, of ze nu bang was, dat 't niet gebeuren zou, „ja, heel graag."

Heel ernstig en onderzoekend zag Elly op tot „de nieuwe juf"; toen, alsof het onderzoek haar nogal

tevreden gesteld had, stak Elly nog eens haar handje uit, en zei toen, met een lach op haar gezichtje: „Ik zal mijn best doen om lief tegen je te zijn, juf.”

Elze kon het niet laten even haar handen om het lief krullekopje te leggen, toen drukte ze een kus op kindjes voorhoofd.

Hoe het kwam, wist ze niet, maar het was, of ze nu al een band voelde, die haar trok naar deze menschen. Ze had het gevoel, dat ze hier wel haar tweede „tehuis” zou kunnen vinden.

„Nu moet je nog wat gaan spelen, Elleke,” zei haar moeder. „Moeder moet nog even met de juffrouw praten.”

En zacht, of ze zweefde, ging het kind de kamer door, de krullen wipten op en neer, vroolijk, alsof ze dansten.

Als Elze dat lief figuurtje zag verdwijnen, zei ze onwillekeurig: „Wat 'n lief kind!”

„Ja,” zei d'r moeder, en er lag zooveel warmte in haar oogen, en weer trof Elze de zachte klank in haar stem, waarmee ze iemand scheen te willen koesteren, „ja 'n lief kind, dat is het!” Toen: „O, en Dick moest u zien, Dick is naar school, o, dat is zoo'n rakker, zoo'n heerlijke ondeugd!” en als ze sprak, was het, of er even een weerglans van die ondeugendheid in haar eigen oogen schitterde.

„M'n man en ik, we zijn zoo gelukkig in onze kinderen, — maar we verwennen ze niet,” en nog eens zei ze, heel beslist: „neen, verwennen doen we ze niet.”

„En dat mag u ook niet doen, al vindt u ze nog zoo lief.

Och, ik zou 't zoo jammer vinden, als hun karakter niet mooi bleef, als ze grooter werden.

Maar kom. U hebt niet veel tijd meer, laten we nog even afpraten.”

Van weerskanten werden de noodige inlichtingen gegeven, vragen gedaan — en toen Elze heenging was haar toekomst beslist. De volgende maand zou ze komen.

— Weer zat Elze in den trein, die voortsnelde, die haar dien morgen haar toekomst tegemoet gevoerd had.

Maar de droeve gedachten, die op haar heenreis in haar geweest waren, bleven nu weg. Er was zóóveel te denken, zóóveel goeds scheen haar die dag gebracht te hebben.

Haar leven had waarde gekregen, want ze was noodig hier, ze kon haar hulp geven aan dat lieve zieke vrouwtje.

En kinderen waren er, heerlijke lieve kinderen, die haar Willy's gemis vergoeden zouden.

Ze zou liefde geven en ontvangen, en, och, misschien zou ze zich dan niet zoo heel eenzaam voelen, niet zóó verlaten van allen thuis.

Groote dank was er in haar, dat het zoo goed was gegaan, alles — en het offer scheen nu niet zóó zwaar, als het haar eerst toegeleken had.

Aan 't station wachtte Wim.

„Dag Els,” zei hij hartelijk — „waarom heb je mij daar niets van gezegd, wat jij vandaag ging uitvoeren? Moeder vertelde 't me, ik wist van niets. En hoe is 't gegaan, Els?”

Toen vertelde Elze, niet met een koelte, alsof die vreemden haar niets aangingen, maar er was een warmte in haar stem, alsof ze hen, die ze vandaag voor 't eerst gezien had, al jaren kende.

„O Wim,” zei ze, „t is zoo'n lief mensch, die mevrouw; ze is altijd ziek, ligt den heelen dag op den ruststoel, maar als je ziet, hoe zij haar kruis draagt, zóó opgewekt en vol blijden moed, dan moet je je schamen, hoe je zelf bij den minsten tegenspoed klaagt en ontevreden bent. Ze is heusch voor velen een voorbeeld.

En er zijn kinderen, Wim, 'n jongen en 'n meisje.”

Toen, met een droefheid in haar stem, zei ze langzaam: „Dan mis ik Willy toch niet zóó erg.”

Wim kende Elze te goed, dan dat hij niet hoorde de verandering in haar stem.

Zwijgend ging hij voort. Nóg wist hij de woorden niet te vinden, die uitspreken konden, het gevoel voor Elze, dat in hem was geweest, een gevoel van groote achting en dankbaarheid, maar ook, dadelijk toen Moeder hem verteld had, waarom Elze uit was dien dag, was het besluit in hem geweest: „Ze mág het niet doen om mij, ik wíl het niet aannemen.” Want hij besepte ten volle den omvang van het offer, dat zij wilde brengen.

Een mengeling van gevoelens en gedachten was dien avond in hem geweest, en hoe dieper hij zich indacht, wát Elze voor hem wilde opgeven, heel haar huiselijk leven, dat juist zij zoo liefhad, hoe meer hij haar bewonderen moest.

„Maar ze mág het niet doen,” zei hij telkens.

Toen, als Elze uit den trein stapte, en Wim daar stond en wachtte, werd hem opeens bewust, hoe de liefde voor zijn zuster gegroeid was dien dag. Altijd had hij veel van d'r gehouden, zooals 'n broer houdt van z'n oudere zuster, maar nu, vandaag, nu hield hij meer nog van haar om het mooie in haar karakter, om haar groote goedheid voor hem.

Zwijgend liepen ze door. Wim wilde 't haar wel graag zeggen, maar nu nog wist hij de woorden niet. O, waarom kon hij 't haar niet zeggen, hoe hij haar eerde en liefhad, om wat ze wilde doen! O, kòn ze maar weten, heel volkomen weten, hoe dankbaar hij voelde nu, kon ze maar diep in hem zien.

Och, waarom blijven woorden vaak weg, wanneer men graag zou willen spreken.

Waarom kan men zijn gevoelen niet zeggen, wanneer juist de ontroering groot is in onszelf?

Of is het misschien hierom, dat, wanneer wij het diepst aangedaan zijn, de woorden ons te onvolmaakt schijnen, om weer te geven, wat in ons omgaat; dat het is, of woorden de grootte van de ontroering niet kunnen uitdrukken?

Wim kón het niet zeggen, en toch was er een drang in hem, om zich uit te spreken.

Dan, als hij zag, hoe ze hun huis naderden, stak hij opeens zijn arm door dien van zijn zuster. „Zeg Els,” zei hij, „je moet niet weggaan,” en weer, met iets heel beschermends en teers in zijn stem: „je móet het niet doen, hoor!”

„Och, jongen!” wist Elze enkel maar te zeggen.

Maar dan opeens, heel beslist, zei Wim: „Maar Elze, ik wil het niet hebben, ik wíl niet, hoor, ik wíl niet, dat jij je opoffert voor mij. En ik kán het niet aannemen.”

„Ja, Wim,” zei ze toen, „je moet het aannemen, en je zal het ook wel doen, hé, om Moeder, en ook, omdat het altijd Vaders verlangen is geweest.” „Och, toe,” zei ze, bijna smeekend nu, „doe het dan om die beiden. Het zou zoo'n teleurstelling voor Moeder zijn, als je niet verder studeerde.”

En nu kwam de twijfel in Wim. Voor zichzelf was hij vast besloten geweest, Elze's offer niet aan te nemen. De gedachte, dat hij niet verder zou leeren, had hem eerst gedrukt, maar zichzelf had hij gerustgesteld: „Kom, hij kon toch ook wel wat anders aanpakken.”

En al had het denken, dat hij zijn studie heelemaal opgeven moest, hem pijn gedaan, toch had hij zich voorgenomen, zich er in te schikken, en zijn teleurstellingen niet aan anderen te toonen.

Maar aan Moeders wenschen had hij niet gedacht.

Nu vroeg Elze hem het offer aan te nemen om Moeders wil, om Vaders verlangen. En mocht hij voor Moeder weigeren, wat hij voor zichzelf niet wilde aanvaarden? In tweestrijd verward, ging hij zwijgend naast Elze voort.

Langzaam klommen ze den heuvel op.

„Luister Wim,” zei Elze, „ik wil je eerlijk zeggen, dat het offer mij te zwaar geschenen heeft. Nadat ik besloten had in betrekking te gaan, heb ik op 't punt gestaan, al die plannen te laten varen, en thuis te blijven bij Moeder en jullie. Ik had het gevoel, niet buiten jullie allen te kunnen zijn.

Nu ben ik toch blij, dat ik doorgezet heb, en, dit meen ik heel oprecht, mijn toekomst schijnt me lang zoo moeilijk niet als ik eerst vreesde.

Het is niet zoozeer meer een offer, dat ik ga brengen, er is zelfs iets daar, dat mij aanlokt. En ik geloof stellig, dat het daar goed zal zijn.”

En als ze zag, dat Wim nog weifelde, zei ze dringend: „Wim, ik geef mijn huiselijk leven op, opdat Moeder haar ideaal van jou eenmaal als dominee te zien, bewaren kan. Kan jij nu niet een klein beetje van je eergevoel laten varen, ook dáárom?”

„Maar het is niet, omdat het mijn eergevoel kwetst, Els, het is alleen dit: ik kan het niet hebben, dat je zooveel afstaan en missen moet, terwijl ik mijzelf er oorzaak van weet. Ik wil mijzelf liever veel ontzeggen, dan dat jij het doen moet.”

En weer liepen ze in zwijgen voort, omdat ze elkander niet konden overtuigen.

Toen, bij het hek, stond Elze stil.

„Wim,” zei ze, „beloof het me, al is het niet om jezelf, dan om Moeders wil, beloof me, dat je 't goed zal vinden, als ik ga, dat je 't aannemen wilt. Toe jongen, beloof me dat.”

Wim staarde naar den grond, niet kunnende besluiten; dan opeens dacht hij, hoe Vader hem eens op den schouder geklopt had, en met blijden klank in z'n stem gezegd had: „Jij, jij zal eens mijn opvolger worden, is 't niet, jongen?”

„Ja Vader,” had hij in kinder-onschuld en onwetendheid gezegd. Nu scheen hem dit onbedacht antwoord een belofte toe.

Elze wachtte op een antwoord.

Eindelijk hief Wim z'n hoofd op, en keek haar diep in de oogen, en even beefde zijn stem, als hij zei:

„Ik beloof het je, hoor, mijn lief zusje.” En als een bezegeling van zijn belofte, drukte hij haar een kus op het voorhoofd, terwijl zijn oogen heel ernstig zagen.

„Mijn goed, lief zusje,” zei hij nogmaals, „ik dank je, hoor.”

En Elze was het, of ze nu al het loon ontving voor haar offer — want dit oogenblik scheen haar een heerlijke vergoeding voor wat ze wilde afstaan.

„Zoo is 't goed, Wim,” zei ze, en zachtkens snikte ze, tranen van ontroering, want er was geen leedgevoel

in haar, ze was zóó blij en zóó dankbaar voor dit, voor die goedheid van Wim.

Ze spraken niet meer, en met de armen om mekaar heen, gingen zij beiden, broer en zuster, naar het huis, waar ze zooveel vreugde gekend hadden, maar waar nu het leed binnengesloten was.

— Als Elze in de huiskamer kwam, vond ze haar Moeder wachten. Och, den heelen dag waren Moeders gedachten met haar geweest, en van het boek, dat ze vóór zich had liggen, waren niet veel bladen omgeslagen dien avond.

Nu stond ze dadelijk op, en ging naar Elze toe.

„Dag kind, hoe heb je 't gehad?“, zei ze, nadat ze haar een welkomstkus gegeven had.

„Toe, vertel eens gauw!“

„O, Moedertje, 'k heb 't zóó goed gehad, en volgende maand mag ik komen. Och, en zoo'n lief mensch is het, die mevrouw, ze lijkt net een groot kind, als je haar ziet, niet in haar doen, maar in haar gezicht ligt zoo'n kinderlijk lieve trek.

Maar 'k zal alles vertellen, van 't begin af. Luister u maar.“

„Nee, Els, 'n oogenblik geduld. Eerst moet je eens eten, hoor, en dan gaan we eens knusjes bij mekaar zitten, en moet je me alles vertellen. Maar neem nu eerst eens een versterking, kind,“ drong Moeder aan.

Toen 't eten gedaan was, ging Moeder in den schommelstoel zitten, Elze in d'r laag hoekstoeltje, beiden voor 't haardvuur.

Boven sliepen de kinderen, Wim was naar z'n studeerkamer gegaan.

Moeder en dochter zaten daar samen in stille intimiteit.

En terwijl Moeder luisterde, sprak Elze, over al wat ze dien dag ondervonden had.

„Lieve kind,” zei Moeder, als Elze uitgesproken had, „ik geloof, dat God je weg licht maakt voor je.”

Het is me zoo'n geruststelling te weten, dat jij, waar je ook bent, steeds je hulp bij God zal zoeken.

Wat dat betreft zit ik vaak in zorg over Lies. Ik geloof, dat zij nog niet gevonden heeft de plaats, waar ze haar toevlucht nemen kan, op elken tijd.”

„Och, Moeder, dat komt wel terecht, dat komt zeker terecht,” zei Elze geruststellend.

„Ik weet niet,” zei Moeder, „maar ik geloof dat Lies' leven zwaarder zal worden dan het jouwe. Lies is zoo veranderlijk, dán is ze dol uitgelaten, en denk je, dat ze zich heel, heel gelukkig voelt, maar dan ineens, door 'n kleine oorzaak, kan ze zóó er onder zitten, en zóó tobben, en zóó droef en eenzaam staren, alsof ze geen geluk meer van 't leven verwacht.

Ik ben vaak bezorgd over Lies, den laatsten tijd,” zei Moeder met een zucht. „Na Vaders dood zijn haar gedachten zóó somber en droef, en den vroolijken toon, die vroeger uit haar brieven tot je opklonk, zoek ik nu tevergeefs.

Ze is wél anders geworden dan vroeger, toen ze nog thuis was, toen was ze nog een kind, dat genieten kon van al wat het leven haar bracht . . . nú . . . ik geloof, dat ze teleurgesteld is in veel verwachtingen, die ze van het leven had.

Arme Lies, nú al teleurgesteld.”

„Kom, kom, Moeder, zóó erg is 't niet!” zei Elze.

„Maar 't kan erg worden, ze kan moeilijk teleurstellingen dragen — en toch, toch zal ze er van leeren, — al zal de les misschien hard zijn,” voegde ze er zacht aan toe.

„Moeder,” zei Elze opeens, „heeft u veel teleurstellingen gehad in uw leven?”

Er kwam zoo'n warme, dankbare schittering in Moeders oogen, als ze teruggacht aan al wat haar leven zonnig gemaakt had vroeger.

„Nee, Els, ik kende nauwelijks teleurstellingen, alles was goed en vroolijk, en ik zag zooveel geluk om me heen. Ik denk, dat ik daarom ook nu nog zoo graag zonneshijn om me heb.

En toen ik later grooter werd, en het leed van anderen leerde kennen, heeft me dit niet bitter en hard gemaakt, maar het stemde me wel tot groot medelijden voor hen, wier lot niet zoo licht was als het mijne — en ik heb altijd getracht die armen te helpen, door ook wat vreugdebloemen op hun weg te strooien.”

„Zie Moeder,” zei Els, met warmte: „zoo is u altijd, u doet zooveel voor anderen.”

„Nooit genoeg, kind. Al wat we doen, blijft nog altijd zoo gebrekkig.

Maar wat ik voor anderen doe, kan jij óók, Els.

Ook als je ver weg bent, en ik het je niet zeggen kan en je niet raden kan; dan zal je toch uit jezelf ook wel willen helpen en goed doen, waar je kunt, is 't niet?

En een zonnig en vriendelijk gezicht doet al goed, denk daar aan, kind. We moeten nooit te veel over ons zelf gaan tobben, dan doen we een ander meest te kort, dan verwaarloozen wij anderen om ons zelf.

Je taak zal daarginds niet makkelijk zijn, maar als je het met liefde doet, dan schijnt elk zwaar werk licht.

En je weet, waar je hulp kan vinden, is 't niet, kind?”

„Ja Moeder,” zei Elze aangedaan, en haar oogen waren vochtig, „ja Moeder, dát weet ik.”

„Dan wensch ik je Gods zegen op je weg,” en als Moeder dit zei, knielde Elze neer aan haar voeten, en als een zegening rustten Moeders handen op haar hoofd.

„Ga nu naar bed,” zei Moeder, met tranen in haar stem.

Dan kuste ze haar goedennacht: „Nacht, mijn lief Elzekind,” zei ze, „ik dank je voor wat je voor ons allen doen wilt.”

Op haar slaapkamer ging Elze voor 't open venster zitten, en met haar hoofd geleund tegen 't vochtig vensterglas snikte ze uit, den grooten weemoed, die in haar was.

Het was diep in den nacht, toen ze opstond, om naar bed te gaan, en als ze even uit 't venster keek, zag ze nog licht in Moeders slaapkamer.

Toen begon ze te vermoeden, dat Moeder, ginds in haar slaapkamer, alleen een strijd streed, dien ze overdag zoo flink voor haar kinderen verborg. 's Nachts worstelde haar Moeder tegen het groote verdriet, dat kort geleden over haar gekomen was, maar waar ze niet onder gebukt wilde gaan.

En toch, elken dag weer miste ze Vader zóó, scheen het haar zóó moeilijk, alleen te staan voor alles, dat ze soms 's nachts wanhoopte, of ze den volgenden dag wel moedig en opgewekt tegenover haar kinderen kon zijn.

„Goed, lief Moedertje,” zei Elze aangedaan, nu ze iets van Moeders verborgen strijd ontdekt had.

XI.

Er komen dagen in een menschenleven, die men tegen zou willen houden, waarop men den tijd zou willen dwingen stil te staan.

Want wij ondervinden zóó, dat de dagen, die wij doorleven, goed zijn, niet rijk aan geluk, maar goed en vredig, en een onverklaarbare angst is er dan in ons, voor wat komen zal, het nieuwe, onverwachte.

We willen liever dat kalme, gelijkmatige voortgaan, dat soms eentonig doorgaan van volkomen eendere dagen, maar dan tóch niet de vrees, dat de verandering komen zal, die ons uit ons evenwicht zal brengen.

Want al is zoo'n storing in onzen evenwichtstoestand wel eens noodig en nuttig, toch maakt het vooruitweten, dat dit komen zal, ons vaak angstig en bevreesd.

Elze voelde elken dag te gauw voorbij snellen, en ze zag op tegen den grooten dag, die de verandering zou brengen.

En iederen dag zou ze wel vast willen houden, zooals ze elke lieve herinnering uit dit huis vast zou willen houden.

Dikwijls, als ieder met z'n werk bezig was, en zij alleen in de kamer te naaien zat, legde ze even haar werk neer, en ging dan in verschillende hoeken van de kamer staan, om alles te overzien, al die lieve, oude

meubels, als wilde ze elk plekje in deze kamer zóó diep in haar geheugen vastleggen, dat ze het nooit meer uit haar gedachten kwijt worden zou. Hier deze huiskamer was haar het liefst. Evenals haar Moeder hield ze veel van huiskamers; al die meubels, die daar op eigen plaatsen stonden, waren zóó heelemaal met hen in hun leven geweest, schenen zoo veel meegemaakt te hebben.

Maar de meubels in de mooie kamer, die stonden altijd in hun stijve, deftige gepoetste mooiheid, die schenen zoo koud en koel, zoo stom en zwijgend stonden ze daar, want zij hadden geen levensgeschiedenissen te vertellen, enkel maar onbeteekenende verhaaltjes van deftig-voornamen menschen, die zij in hun nabijheid geduld hadden — en heel korte verhaaltjes van kindertjes, die op een klein puntje van de al-te-mooie stoelen gingen zitten. Die verhaaltjes waren maar heel kort, want de kinderen bleven nooit lang in die kamer, voelden er zich niet op d'r gemak, want ze moesten zoo heel voorzichtig zijn daar.

Maar in de huiskamer scheen elk ding te spreken, daar zweefde een sfeer van gezelligheid.

Het was Elze, of ze van zoo veel dingen afscheid nemen moest, dat ze tijd te kort zou komen, hier in huis en in het dorp, och, al haar vrienden en kennissen van vroeger zou ze moeten verlaten.

Frits kwam nog elken avond, als vroeger. Maar telkens, als hij dan terug naar huis zou gaan, talmde hij, keek hij besluiteloos rond, alsof hij er niet toe komen kon afstand te doen van het gezellig huiselijk samen-zijn daar.

Ook hem gingen de dagen te gauw voorbij, ook hij zou ze willen vasthouden en hij kon er niet aan denken,

hoe leeg en eenzaam de avonden spoedig voor hem wezen zouden.

— Eén van deze dagen telegrafeerde Lies naar huis, dat ze geslaagd was, en dadelijk gesolliciteerd had als wijkverpleegster in een stad.

Er was haast bij, den volgenden dag zou ze er heen. Dan zou ze schrijven. Enkele dagen later was ze geplaatst, en begon haar nieuwen werkring vol geestdrift.

Ze had het heel, heel druk, zou maar niet meer thuis komen vóór het verhuizen.

Enkele dagen later kreeg Elze een brief.

„Elze,” schreef ze, „je zult het wel vreemd, misschien onhartelijk van me gevonden hebben, dat ik zelf niet kwam, dadelijk na mijn examen.

Laat me jullie eerst danken, zoo heel hartelijk danken, voor jullie gelukwenschen en bloemen. Het ontroerde me, toen ik ze ontving, die laatste bloemen uit onzen eigen tuin, een enkele er van heb ik gedroogd.

Maar de feeststemming, waarin elk mensch, na zoo'n overwinning, moet verkeeren, die wilde maar niet in me komen. Ik had meer zin, om ver weg te gaan, naar een eenzaam plekje, en om daar even, och Elze, even maar te huilen. Want ik miste jullie zoo, ik vond het zoo vreemd, dat ik dezen avond zou moeten doorbrengen zonder jullie.

Als er een dag is, die je wat goeds gebracht heeft, och, Elze, jij zal het ook wel ondervinden, dan voel je zoo mateloos verlangen naar huis.

Ik had zoo'n behoefte jullie gezichten te zien, die gelukkig zouden kijken om m'n overwinning.

Jullie afwezigheid deed me zoo eenzaam voelen. Eén oogenblik kwam de gedachte in me op, met den eersten trein naar jullie toe te snellen.

Eén oogenblik maar, Elze, toen wist ik dadelijk, dat ik dát niet zou kunnen.

O, je moet het geen onhartelijkheid van me vinden, dát is het niet. Maar ik kan er niet toe komen, om ons oude huis nog eens te gaan zien, en het te vinden zonder Vader.

Zooals het vroeger was, vol blijden zonneshijn, zoo heb ik het nog altijd voor me, en zóó wil ik het voor me zien, m'n heele leven.

De herinnering aan „thuis” is nu zoo mooi. En, Els, als ik nu kom, en ik vind de nieuwe werkelijkheid, het huis zonder Vader, dan neemt dit al die mooie oude herinneringen weg, dan blijft alleen over de gedachte aan die laatste, droeve werkelijkheid.

Och Elze, tracht het te begrijpen, waarom ik niet komen kan.

Het zal mij makkelijker vallen, jullie weer te zien in een heel nieuwe omgeving, zonder al dat oude, bekende.

En dien avond, toen ik wist, dat jullie met me blijde zouden zijn, kon ik daarom niet komen.

Eerst heb ik een eind gewandeld, want het was me, of ik met geen menschen zou kunnen spreken.

Toen ik later thuiskwam, hadden de zusters mijn kamer vol bloemen gezet, en er kwam bezoek, en we hebben feest gevierd, en ik heb uiterlijk vroolijk kunnen doen, Els, terwijl het in mijn hart schreide van heimwee naar jullie.

Het is zoo ellendig, kind, zoo ellendig, dat huichelen in de samenleving, je vroolijk en gelukkig vóór te moeten doen, altijd opgewekt te moeten zijn, terwijl het diep in jezelf soms zoo droef is. Is het niet ongelukkig, dat de meeste menschen zich vaak anders

toonen dan ze zijn? Je denkt ze te kennen vaak, och, je kent meest alleen maar het buitenste laagje, diep in ze dring je niet door, en meer en meer ga je jezelf ook verbergen — en het mooie en goede, dat draag je diep in jezelf — misschien is dat ook wel te teer voor menschenwoorden en menschenoogen. Want heb jij dat nooit gehad, Els, als je iets moois in jezelf wist, en een gedachte goed wist, als je het dan gezegd had, dat het je was, of je opeens dat mooie van jezelf verloren had? O, ik wel, dan had ik spijt het uitgezegd te hebben, en dacht ik: „Je hadt het moeten bewaren voor jezelf alleen.” Misschien komt het, omdat je meende begrepen te worden, en als je 't aan iemand gezegd had, je diepst innerlijk gevoelen geopenbaard had, opeens met pijn ontdekte: „O, die begrijpt me niet, die óók al niet, och, wie dan?”

En het doet je zoo eenzaam voelen, door géén begrepen te worden.

Want je treft zooveel menschen aan, en ze zijn allen verschillend, en er zijn zoo weinigen, die sympathie opwekken.

Och, al die menschen, die dien avond hartelijk voor me waren, ik was ze wel dankbaar er voor, maar toch voelde ik zóó, dat het allen vreemden voor me waren, menschjes, die van me hielden, om m'n dolle uitgelaten buien, m'n schijn-opgewektheid, menschen, die van me hielden om m'n zonnekant.

Weet je, Els, je hebt liever, dat iemand van je houdt om het diepere, dat in je is, om je gevoel voor het mooie, en om je meer ernstige levensopvatting. Je weet zelf dit laatste zoo meer waardevol, daarom wil je het ook zoo graag eens gewaardeerd zien.

— Maar één zuster, 'k heb je wel van d'r verteld, zuster Marie, 'n jong ding nog, begreep me.

En toen allen weggingen, bleef zij nog, ik zag dat ze niet goed haar woorden kon vinden, toch deed ze me met haar langer blijven al wel.

Toen zei ze: „Lies, zou 't niet prettiger voor je geweest zijn, als je naar huis gegaan was?”

Ik voelde me zoo huilerig en kon niet praten, en als ik „neen” schudde, gaf ze me een kus, en zei: „Ik ben heel blij voor je, Lies, en je gelooft toch, dat mijn woorden waar zijn, hé?”

Toen ging ze m'n kamer uit.

Den volgenden dag, toen jullie bloemen kwamen, heb ik ook haar kamer er mee versierd. Ik wilde haar zoo graag laten zien, hoe dankbaar ik haar was.

Het doet zoo goed als andere menschen je d'r gevoel eens toonen, maar 't is net of de meesten zich daarvoor schamen.

— En heb jullie er niet van opgezien, hoe gauw ik geplaatst werd? — Van m'n werk kan 'k je niet veel zeggen, Els, 't is alles nog zoo erg vreemd. Ik ben er nog te weinig in-geleefd, om je er van te kunnen vertellen.

Ik wilde, dat je m'n kamer eens kon zien. 't Is zoo'n lief, knus hokje, wel klein, maar zoo innig gezellig. Het was zoo goed als ongemeubeld, zoodat ik al m'n leuke prulletjes daar een plaatsje kon geven.

Jullie portret staat op m'n schoorsteen, naast een groote vaas chrysanthemums. Er zijn hier zooveel heerlijke bloemenwinkels, en ik kan ze nauwelijks voorbijgaan zonder er van te koopen. Nu ben ik maar zoo wijs, om zonder portemonnaie uit te gaan, want ik zou m'n heele kapitaal wel aan bloemen kunnen uitgeven.

Ik kan nu eenmaal niet huizen in een kamer zonder bloemen.

En als ik m'n patiënten bezoek, neem ik vaak wat voor ze mee, dan is 't net, of je de zon in huis brengt, want meestal brengen mijn bloemen een blijden glans op 't gelaat van den zieke.

Och, dat kamerleven is eerst wel vreemd. Je bent zoo vrij, als je maar wenschen kunt, 'k ben aan niets gebonden, als 'k lust heb loop 'k er uit, naar een concert of een lezing, maar, och kind, als ik dan, laat in den avond, in m'n kamer kom, en ik vind er geen mensch, alleen doodsche nachtelijke stilte, o, dan kan er zoo'n armoedig, verlaten gevoel over me komen, dat er geen mensch is, die mij wacht.

Dan denk ik aan jullie, hoe je daar allen samen bent, en ik alleen ver, ver weg, o, en in die heele groote stad geen mensch, die een klein beetje van me houdt, allen, allen vreemden.

Meest, als ik zoo eenzaam voel, ga ik maar dadelijk naar bed, dan slaap ik wel gauw, want ik ben vaak erg moe.

— En nu zal ook jij uit huis gaan.

Els, ik zal nooit zóó goed kunnen worden als jij, ik zal me nooit zóó voor een ander kunnen opofferen.

Het is weer net iets voor jou, om jezelf heelemaal achteraf te stellen voor een ander.

Toen Moeder me schreef, dat je in betrekking zou gaan, heb ik naar je portret gekeken, en droef m'n hoofd geschud, en gezegd: „Jou arme, lieve Els”, want ik voelde, wat je dit kosten moest.

Maar ik heb je ook bewonderd, mijn dapper zusje, dat je dit hebt kunnen doen. Ik hoop zoo, dat het je goed zal gaan daar. Vertel me veel van je leven daar, en Els, als daar droefheid in je komt, die je voor Moeder wel zal trachten te verbergen, zeg het mij dan,

spreek je bij mij maar uit, zooals ik ook doe bij jou.

Want het uitzeggen van je verdriet kan je zoo goed doen, als je weet begrepen te worden.

En wij begrijpen mekaar nog wel, is 't niet, ouwe jongen, nog zoo heel best, is 't niet?

Nu laat ik me zóó in m'n beddeke rollen, maar eerst geef ik je een bezending nachtkussen, die je uitdeelen moet aan Moeder en al de anderen.

Dag, kind!

Ik groet je hartelijk
je Lies.

Als Elze den brief gelezen had, staarde ze, in gedachten verzonken, voor zich.

Er was iets — ze kon niet verklaren wat — iets, dat ze miste in Lies d'r schrijven.

Dan opeens had ze 't gevonden.

Het vroegere enthousiasme, dat in Lies was, en dat nú, nu ze haar ideaal „lijdenden te mogen helpen” bereikt had, zeker uit had moeten komen, was haar niet tegengestraald uit Lies' brief.

Ze herinnerde zich Lies' overdreven uitroepen van vroeger: „is 't niet dol, is 't niet vreeselijk heerlijk” en zulke meer, woorden, die vroeger vaak in haar brieven geklonken hadden, maar langzamerhand weggebleven waren.

Het scheen haar toe, of Lies veel kalmer geworden was, — en toch — dat ze zich bevredigd voelde nu ze haar doel bereikt had, dat geloofde Elze niet. En dat kon ze ook niet opmaken uit dezen brief; het was haar, of er altijd diep in Lies, een vreemd, ongestild verlangen was, maar wát het was, waarnaar Lies zou kunnen verlangen, dat wist Elze niet.

XII.

Een troosteloos-droeve Octoberdag!

De wind had gejammerd en geklaagd, om het oude huis heen, den ganschen nacht.

O, wat somber geluid, dat huilen van den wind; als een grafzang, zoo klonk het klagend door de boomtoppen.

'n Grafzang!

Want er was immers een sterven, een vernietiging, van wat leven gehad had in warme zomerdagen.

En de wind rukte aan de blâren, die, spoedig nu, vallen gingen, en de teere stengeltjes van late bloemen werden neergedrukt, ruw en onbarmhartig.

Als de morgenschemering gekomen was, had de grond bedekt gelegen met blâren, één roodbruin bladerentapijt, en bloemen hadden met gebroken stengels neergehangen. Alleen één late, blank-witte roos, stond daar trotsch rechtop, als een zegepraal na den stormaanval, — één enkele late roos.

Koud-naakt stonden de boomen daar, met bladerlooze takken.

En de weinige blâren, die nog heen en weer zwiepten, droegen groote droppels, die ze langzaam neer lieten vallen — en dat regelmatig neerdalen van blinkende droppels scheen een bladerweenen om onzegbaar, groot leed.

Alleen de dennen om de pastorie stonden trotsch, ongenaakbaar, met hun toppen fier omhoog. De storm had ook tegen hen aangezwiept — maar gebogen hadden ze niet.

Steeds omhoog hadden de toppen gewezen, steeds naar den hemel, als wilden ze zeggen: „Al stormt het daar beneden ook, moedig het hoofd hemelwaarts:

„Dreigen gevaren, drukt u uw lot,
Hij zal u bewaren, uw trouwe God.”

Deze gedachte schenen de kaarsrechte dennetoppen fluisterend op te zenden tot haar, die aan 't venster zat in den vroegen morgen; deze onuitgesproken woorden schenen de domineesweduwe te willen bemoedigen.

Want moed had ze noodig op dezen zwaren dag in haar leven, op dezen dag van scheiding.

En als de fluisterstemmen van de denneboomen hun gedachten tot haar hadden laten doordringen, zonk ze neer voor haar stoel en smeekte haar God, om haar te sterken en kracht te geven. Want zonder Zijn hulp kon ze dien dag niet doorkomen.

Toen zonden de boomtoppen weer fluisterend, zacht-suizelend, hun gedachten tot haar, en 't was, of zij zongen:

De Heer is mijn Herder!
Hij waakt voor mijn ziel;
Hij brengt mij op wegen
Van goedheid en zegen,
Hij schraagt m' als ik wankel;
Hij draagt m' als ik viel.

De vrouw, die daar neergekniel lag, zond haar smeekstem op tot den Vader: „Heer, schraag me en draag me dezen dag — hij zal zoo moeilijk zijn.”

Daarna stond ze op, om te doen, wat deze dag haar te doen gaf.

Zacht, om de kinderen nog niet te wekken, ging ze de trap af.

In de gang sloeg ze een mantel om, en als ze, bijna onhoorbaar zacht, de deur geopend had, ging ze den tuin door.

Dor en doodsch lag de tuin daar; deze eene nacht scheen al het warme leven weggenomen te hebben.

Koud en naakt reikten de kale takken omhoog, en troosteloos droef hingen bloemen aan geknakte stelen.

Zoekend bleef ze staan, en een trek van droeve teleurstelling gleed over haar gezicht.

„Niet één bloem,” zei ze weemoedig, „niet eens één bloem voor hem.”

Opeens ontdekte ze de enkele blank-witte roos, die zegevierend op zijn rechten stengel stond.

„O,” zei ze, blij verrast, „wat is dié mooi, wat is dié laatste mooi, zóó zuiver-rein.”

Ze plukte voorzichtig die laatste bloem, ging dan het hek door, dat even piepte, en liep het heuvelpad af. Aan den voet lag het kerkhof.

Er was een draaihekje, dat altijd openstond.

Het is zoo goed een kerkhof altijd open te vinden, want is het niet in-droef, wanneer een eenzame ziel, die, even uit het leven, zijn toevlucht zoeken gaat bij de dooden, tegengehouden wordt door een sierlijk, maar koel-koud ijzeren hek, dat gegrendeld is? Is het niet bitter hard, iemand den toegang te versperren tot de plaats, die ons het duidelijkst spreekt van hen, die we liefhadden?

Dit kerkhof stond altijd open, en soms, laat in den avond, gleed een donkere schaduw door het hekje, een

moede ziel, die, ongezien, haar leed wilde uitweenen, met het hoofd op den kouden steen.

En als zij, die daar in den vroegen morgen het hek binnen gegaan was, voorttrad, lieten de bladeren zachtkens hun koele druppels neerdalen op haar pijnlijk hoofd, 'n traag vallen van blanke druppels, alsof de bladeren meeweenden met de mensch, die daar leed.

De roos drukte ze dicht tegen zich aan, om die te beschermen voor ruwe windvlagen.

En voort ging ze, tot den steen, waaronder haar man begraven lag.

Met d'r knieën neergehurkt in 't natte gras, zat ze daar, lang, lang — en ze voelde niet, hoe de vochtigheid in haar kleeren doordrong.

Ze gaf geen acht op den tijd, die voortging — ze leefde met haar gedachten in vroeger dagen, wanneer zij met hem, die hier neerlag, zij samen, geleefd hadden hun zonnig liefdeleven.

— Van verweg drong, als een stoornis, klokgeklepper tot haar door — en even huiverde ze, als ze zich door die klanken teruggevoerd zag tot droeve wezenlijkheid.

Met iets gejaagds nu in haar bewegingen, stond ze op, en na even wachten drukte ze voorzichtig haar lippen op de roos, dan met zóó teer gebaar legde ze de blank-witte bloem op den kouden steen.

Als ze zich omwendde om voort te gaan, was het, of haar voeten weigerden, moeilijk, met sleependen gang, keerde ze terug — terug in het voor haar droeve leven, dat wachtte.

Maar dicht bij het huis bleef ze even staan, streek langzaam met haar hand langs het voorhoofd, als wilde

ze zóó alle weemoedsgedachten wegvagen — en daarna was het, of ze met meer energie, met meer moed voortging op haar weg.

— Een roezige morgen volgde.

De meubels waren alle weg, maar enkele kleinigheden moesten nog gepakt worden, en dan het unheimisch gevoel van kale wanden om je heen, en het harde geklots op de onbedekte vloeren.

Zwijgend deden Elze en haar Moeder hun werk.

De kleintjes waren boven op de kale kamers, speelden „verhuizinkje”, en door het doodsch, verlaten huis, klonk soms plotseling onderdrukt kindergeschater, maar als vreemde klanken echoden deze geluiden tegen de kale muren.

Om twaalf uur kwam het rijtuig, dat Moeder en de kinderen naar 't station zou brengen. Wim was enkele dagen eerder naar de stad vertrokken. Elze zou met den volgenden trein een andere richting gaan.

Zelf had Elze graag mee gewild, om ginds in de stad de nieuwe woning te helpen inrichten, maar Moeder had dit beslist niet willen hebben.

„Nee, kind,” had ze gezegd, „die dagen zouden je oververmoeid maken, en je hebt al je kracht noodig voor je nieuwe werk. En met Anna, die goeie zorg, kan ik allés best in orde krijgen.”

Zoo werd dan afgesproken, dat Elze eerst Moeder weg zou brengen, en met een volgenden trein zou ze zelf naar haar nieuwe woonplaats gaan.

Vóór Moeder in 't rijtuig stapte, weifelde ze even, het was, of ze niet scheiden kon van dit huis, waarin ze zooveel goeds ontvangen had.

Maar als de kinderen allen zaten, en de koetsier wachtte, dan onttrok ze zich uit die sfeer van heel

hun zonnig leven — vlug stapte ze in, en het rijtuig rolde den heuvel af.

Onafgebroken staarde Moeder uit het venster, en op dezen rit, waarop ze weggevoerd werd, voor altijd, van de plaats, waar ze jaren gehuisd had, op dezen droeven heenrit, herdacht ze haar blijden intocht, jaren geleden.

Stralend van geluk, waren ze door het dorp gereden, zij en haar man, en vol verlangen had ze opgezien naar den heuvel — waar hun „tehuis” wachtte. O, en die thuiskomst, zij beiden alleen, zonder vreemden; zóó als hij haar in zijn huis gevoerd had! O, wat een dagen van louter geluk waren er toen voor haar geweest.

Och, en toen voor hem teleurstelling kwam, omdat de menschen, die hen zoo vol blijdschap binnengehaald hadden, zich de volgende weken eerst wantrouwig terugtrokken, och, toen was het toch wel weelde geweest voor haar, hem te kunnen bemoedigen en hem terzijde te mogen staan. Het gaf haar zoo'n heerlijke gewaarwording, dat hij haar noodig had.

Aan dit alles moest Moeder denken, terwijl het rijtuig haar wegvoerde.

Maar als zij, aan den voet van den heuvel, op de plaats aangekomen waren, van waar men voor 't laatst de pastorie zien kon, stond ze op, boog zich ver uit het raampje, en keek naar haar oude woning met een blik vol heimwee, en, onbewust, wuifde ze met haar zakdoek een laatsten groet.

Dan, als ze niets meer kon zien, zette ze zich, onder zacht snikken, neer.

„Arm Moedertje,” zei Elze, met tranen in d'r oogen, en terwijl ze liefkoozend haar arm om Moeder heen-sloeg, zei ze nog eens: „arm, lief Moedertje.”

De kleintjes zaten teruggetrokken in een hoekje, stil-verlegen bij Moeders leed.

Willy, die eerst met groote vraagoogen Moesje aangekeken had, klom plotseling op Moeders schoot, en trachtte de handen voor Moeders oogen weg te nemen.

„Huil je, Moesje?” zei ze. „Stil maar, hoor, Willy zal 't wel beter maken, Willy zal 't wel afkussen, hoor!”

Toen ze Moeder heel veel kusjes gegeven had, vroeg ze met een lief, belangstellend stemmetje: „Is 't nu beter? Heeft Willy 't over gemaakt?”

„Ja hoor, kind,” poogde Moeder glimlachend te zeggen, „Willy moet 't maar beter maken.”

Toen was het rijtuig het station genaderd.

„Och, Moeder, kijk eens,” zei Elze aangedaan, „al die menschen!”

Ja, daar waren ze allen; alle oude, goeie dorpsvrienden waren er, om een laatst vaarwel te zeggen.

En als het rijtuig stilhield, stelden ze zich in plechtige afwachting, sommigen met een stijf bouquetje in hun handen.

Toen allen uitgestapt waren, kwamen ze naar voren, oude Geertrui, de baker, die alle kinderen op de pastorie gebakerd had, voorop; dan had je Hanna, de naaister, en Heintje Thyssen, die zoo lang ziek geweest was, en zoo trouw bezocht was geworden door Mevrouw en Elze, och, en zóó veel waren er meer, en veel kinderen, die bloemen brachten. En daar had je zoo-waar vrouw Marissen ook; die goeie ouwe ziel, bijna negentig was ze, had niet rustig thuis kunnen blijven.

„Wat,” zei ze, „ik moet mijn Mevrouw (ze sprak altijd van „mijn Mevrouw” of zij er een beetje meer recht op had dan anderen) — ik moet mijn Mevrouw toch voor 't laatst groeten.”

De weg naar 't station was haar toch niet meegevallen. Eerst had ze een tijdlang, ademloos, tegen den muur van 't gebouw geleund; toen was ze naar Mevrouw toegegaan, en als ze even in d'r zak gefrommeld had, drukte ze haar iets in de hand, een naaldenkoker, mooi uitgesneden.

„Hier,” zei ze, „dat moet u meenemen — ik wist niets te bedenken dan dit — 't is nog van m'n zoon, die heeft 'm gesneden.”

„Maar vrouw Marissen,” had de domineesvrouw gezegd, „dat 's veel te mooi, hoor, en die moet je zelf houden, als een aandenken. Dié moet je niet weggeven.”

„Och toe,” had het oudje bijna gesmeekt, „och toe, neem het — ik wilde u zoo graag iets geven, 't is niet veel — maar ik wist niet anders.” Dan had ze opeens haar magere, bevende hand op Moeders arm gelegd: „Zie,” zei ze, „het spijt me zoo, dat jullie weggaat — we waren zoo eigen met mekaar!”

Moeder had tranen in de oogen, als ze vrouw Marissen dankte: „Ik zal je koker vaak gebruiken, en 'k zal je niet vergeten, vrouw Marissen, hoor! Nu we niet meer praten kunnen met mekaar, zal 'k nog wel eens een langen brief schrijven, en van ons allen vertellen, en dan moet jij ook terugschrijven, Frits zal 't dan wel opschrijven voor je.”

„Ja,” zei 't oudje, „dat zal gebeuren.” „Och,” zei ze, en ze schudde weemoedig 't hoofd, „och, zoo heelemaal weg, jullie allemaal zoo ineens, wat zal 't hier leeg zijn.”

Nu drongen er anderen om die beiden heen, er waren er meer, die nog een laatst woord wilden zeggen, en een laatste gave wilden geven.

De kleintjes stonden daar, de handen vol met bloemen en lekkers, en telkens werd ze nog meer toegestopt.

Elze zag dit, en kon niet laten even te glimlachen. „Menschen,” zei ze, „jullie overlaadt ons met al je weldaden, 't is veel te veel, hoor!”

„Nee,” zeiden allen, „want nooit kunnen we vergoeden wat jullie voor ons deed.”

„Dat hoeft ook niet,” zei Moeder, „we zijn hier allen om elkander te helpen, de een heeft daar meer gelegenheid toe dan de ander, — je treft alleen nog zoo vaak menschen aan, die van de gelegenheid geen gebruik maken.”

De kleintjes waren al op 't perron, één kwam naar Moeder toe huppelen: „De trein komt er al aan, Moeder,” juichte ze bijna. De kinderen vonden 't een heerlijk nieuwtje om op reis te gaan, en in die vreemde stad te gaan wonen, en het wachten had hun al veel te lang geduurd. Juist als allen op 't perron waren, stoomde de trein binnen, en Moeder moest haastig afscheid nemen.

Daar stonden ze, de oude, trouwe dorpsbewoners, velen met vochtige oogen, want op dit oogenblik, meer dan ooit te voren, voelden ze allen, hoe ze nu iets goeds gingen missen.

Elze stond dicht bij het portier. Ze wilde zich goed houden, vooral niet huilen, om Moeder niet, ze wilde zich dapper toonen.

Maar toen Moeder zich uit het raampje tot Elze overboog, ontmoette haar blik een paar zulke wanhopig-droeve oogen, dat het haar een oogenblik sprakeloos maakte.

„Elze,” — zei ze, „je kán nog terug, wil je met ons gaan?”

„Nee, Moeder,” — zei Elze dapper — „mijn werk is ginds.” Daarna omhelsde Elze allen, eerst de zusjes, dan Moeder. „Dag, m'n lieve Elze,” zei ze. „Zal je flink zijn, en opgewekt je werk trachten te doen? En niet op je zelf vertrouwen, maar bij God hulp zoeken. Dan gaat 't zeker goed, kind!”

Sprakeloos, stil, in stomme afwachting stonden de menschen daar. Geen vond meer woorden, ze knikten enkel nog maar van verre.

Dan snerpte het treinfluitje over 't perron, en opeens kwam er leven in die onbewegelijke menschenshare. De handen werden groetend omhoog geheven, één gewaai van handen en zakdoeken, als de trein, langzaam eerst, voortstoomde.

Het was een aandoenlijk gezicht, te zien, hoe al die groote menschen op kinderlijke wijze hun groeten nazonden.

Moeder keek uit het raam, en zoolang ze nog duidelijk onderscheiden kon, zag ze Elze's slanke gestalte, wuivend met d'r hand — naast Elze, een kleine, gebogen gedaante, oude vrouw Marissen, die haar grooten rooden zakdoek als een windvaan door de lucht liet waaien, tot laatst vaarwel.

XIII.

„Zoo, vrouw Marissen, geef mij nou maar een arm, en leun maar op mij,” zei Elze, toen ze samen terugwandelden.

„Het was veel te erg voor u, zoo'n eind, heelemaal naar 't station. Maar ik zal u wel eens gauw thuisbrengen, en dan moet je maar eens flink uitrusten vanmiddag.”

— Moeilijk ademend ging 't oudje voort, het was haar aan te zien, dat het loopen haar zwaar viel.

Bezorgd schudde Elze 't hoofd: „Je hadt het tóch niet moeten doen, m'n goed oudje,” zei ze.

Eindelijk waren ze bij 't klein huisje gekomen, en Elze had handig en vlug de kussens in den leuningstoel opgeschud, en oud-moedertje er in gezet.

„Zoo, en nu nog een kopje koffie, hé!” en vlug begon ze koffie te zetten. 't Was haar op dit oogenblik, of 't voor haar het beste was, om maar veel te doen en hard, heel hard, te werken, en veel aan anderen te denken, vooral niet toegeven aan haar eigen droevige gedachten.

Druk liep ze heen en weer door 't kleine kamertje. „Zóó, drink dat nu maar eens warm op, daar bekomt een mensch van!” Het deed haar goed, als ze zag, hoe 't oudje genoot van haar kommetje koffie.

Zelf dronk ze niets. Ze zou niets kunnen gebruiken nu, het scheen of haar keel dicht zat.

Even ging ze zitten, maar dan opeens moest ze denken, dat ze Moeder beloofd had, nog naar het oude huis te gaan, en haar koffer stond er ook nog, dien moest ze immers ophalen.

Haastig stond ze op. Haar hand legde ze in de oude rimpelige hand: „Straks kom ik nog even, hoor,” zei ze, „tot ziens dan.”

„Dag, lieve kind,” knikte 't oudje vriendelijk.

Vlug stapte Elze voort, den heuvel op.

Eerst kwam ze langs het kerkhof, en ze kón niet nalaten, er even nog heen te gaan.

Gisteren was ze al afscheid wezen nemen, maar tóch, nu ze er toch langs kwam kon ze niet voorbij gaan.

En zacht ging ze over de paden, die met een bladerkleed bedekt waren.

Nu stond ze bij den steen, en vond de blank-witte roos. „Moeders laatste groet” zei ze zacht.

Maar dan opeens gevoelde ze zóó sterk al het droeve van dezen dag, dat ze het niet meer in zich kon dragen, en snikkend omklampte ze met haar armen den kouden steen, ze legde haar hoofd daar op, en weenend zat ze neer bij Vaders graf.

Als ze daar neerzat, dacht ze aan Vaders preek, en in haar weerklonken de woorden, die Vader toen gezegd had: „Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.”

Och, zoo droevig waar waren deze woorden, ook in hun geval. Zij allen weg, en het huis, hun oude huis leeg, en straks zouden er menschen komen, een nieuwe dominee in Vaders plaats.

Och, Vaders standplaats, hoe spoedig was die ingenomen!

En hun plaats, hoe gauw zou die ingenomen worden. Ja, nu nog meenden de dorpsmensen hen niet te kunnen missen, nú was hun droefheid oprecht, maar och, hoelang zouden ze bedroefd zijn, hoe spoedig zouden ook zij niet vergeten.

Het weten, dat ze ook hier gemist kon worden, stemde haar nog droeviger.

Plotseling voelde ze een hand op haar hoofd; zóó in gedachten was ze verzonken geweest, dat ze niet had gehoord, hoe voetstappen nader gekomen waren.

De aanraking van die koele hand deed haar schrikken; en pijnlijk-verlegen voelde ze zich, dat iemand haar hier ontdekt had.

Maar als ze zag, dat het Frits was, die achter haar stond, week dadelijk die verlegenheid, en het gaf haar een gevoel van veiligheid, dat hij er was, dat ze niet zoo heel alleen stond hier.

„Frits,” zei ze dankbaar, terwijl ze hem haar hand toestak — maar dan ineens klonken haar woorden zoo wanhopig-droevig, als ze zei: „Frits, het is zóó hard, zoo ontzettend hard, om van alles weg te moeten — het is, of je uit je leven gerukt wordt. O, en dan de gedachte, dat ze je zullen vergeten, och zoo heel gauw denken ze niet meer aan je. Déze gedachte is zoo hard: „men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.”

Heel bedroefd zag Frits haar plotseling aan.

„Maar, Elze,” zei hij, en de aandoening beefde in zijn stem, „Elze, denk je dat van mij dan ook? Bedoel je mij ook met die „ze”?” En nog eens, terwijl in zijn oogen de pijn te lezen stond, die zij hem aangedaan had, zei hij bitter:

„Veronderstel je soms ook, dat ik jullie vergeten zal?”

De droefheid maakte haar op dit oogenblik totaal onverschillig, overstemde haar medelijdend gevoel, en als ze strak voor zich zag, haalde ze d'r schouders op: „Ik weet het niet” zei ze dof, maar als ze 't gezegd had, de woorden, waarvan ze bij even nadenken de onwaarheid dadelijk kon voelen, dan had ze oogenblikkelijk spijt.

Want een plotselinge drift kwam in Frits op, die hij niet kon beheerschen, en z'n stem klonk striemend hard, toen hij zeide:

„Je hebt een hooge opvatting van vriendschap, hoor, een heel hooge!

Maar, al schijn je geen trouw bij iemand te veronderstellen, dan heb je nog geen recht, om je twijfel daaraan tegenover mij te bekennen. Ik heb nooit anders dan mijn vriendschap voor jullie getoond — en mijn liefde, die ik voor je Moeder en jullie allen voelde. Jullie vriendschap heb ik altijd heel hoog gehouden, en er is geen gedachte aan ontrouw in me opgekomen, ook niet nu ik jullie zelden meer zien zal.

Het is hard, heel hard van je, Elze, om aan mij te twijfelen, en me dat te zeggen.”

Opeens hield hij stil — Elze had hem aangezien met zoo groot berouw in haar oogen, en smeekend hield ze d'r hand omhoog, als wilde ze hem zoo doen zwijgen.

„Frits,” zei ze stamelend, „toe, vergeef me,” en dringend hield ze aan: „o, toe, vergeef me, ik meende 't niet, en ik voelde daarnet niet, hoe hard ik was; mijn gedachten waren, vóórdát jij kwam, al zoo bitter.”

Frits streek met de hand langs z'n hoofd, het klopte en z'n bloed jaagde, zóó fel was de drift in hem opgeklommen, maar als hij Elze zag, zoo hulpeloos en smeekend, dan kwamen er wonder-zachte gedachten in hem, en te gelijker tijd voelde hij zich de sterke, die haar beschermen moest; zijn gevoel van mannelijkheid werd hem plotseling bewust.

En, heel teer, legde hij z'n arm om haar, zijn sterken arm, die troosten en ondersteunen wilde, en nog nooit had Elze zijn stem zoo zacht en beschermend hooren klinken, als nu hij zei: „Je meende 't niet, hè Els, je droefheid deed je al 't andere vergeten, is 't zoo niet? Maar ik kon het niet verdragen van jou, juist van jou niet, omdat jij anders zoo goed van de menschen denkt, en nu opeens dat vermoeden van ontrouw. Dat mág je niet van hen denken, want met die gedachte alleen doe je hun al onrecht. En van mij?”

Els, je weet niet, wát het voor me was, toen je Moeder daar straks wegging.

Ik hield zooveel van d'r; ze heeft me zóó gewarmd in d'r goedheid en zorg.

Ik voel, dat ik je Moeder zóó missen zal, en jou ook, Elze, och, jullie allen — jullie bent allen tegen me geweest, of ik je broer was. En de gedachte aan jullie liefde en vriendschap zal ik mijn leven lang met me dragen. Dát is tenminste iets moois in m'n leven geweest.”

'n Oogenblik wachtte hij, toen, weifelend, alsof hij niet wist, of hij het mócht zeggen, zei hij: „Zie, toen ik daar straks naar huis ging, moest ik opeens denken, of ik ook zoo droef en eenzaam zou voelen, als mijn eigen Moeder van me ging . . . maar ik kan je niet zeggen, welk antwoord ik mezelf gaf.”

Bitter klonk zijn stem weer als hij zei: „Het geeft

je een gevoel, of je een onrecht aangedaan wordt, als je eigen Moeder niet is, zooals je van een Moeder verwacht. Ze laat me zóó alleen staan."

Dan opeens, bang, dat hij een ander te veel van z'n ouders leven zou vertellen, zweeg hij.

Even later zei hij enkel: „Soms heb ik 't gevoel, of 'k zelf ook schuld heb, maar wat mijn schuld hierin is, is me nog niet recht duidelijk."

Toen, alsof Elze opeens iets er van duidelijk werd, richtte ze plots haar hoofd op en keek hem recht in de oogen.

„Frits," zei ze, „misschien is 't om háár goed, dat wij hier vandaan gaan. Zonder dat ze 't jou ooit heeft laten merken, heeft 't haar toch misschien pijn gedaan, dat je bij ons vond, wat je bij haar niet scheen te kunnen vinden.

Ik wil je Moeder niet vrijpraten — maar jón ook niet. 'k Heb er nooit zoo over gedacht, anders had 'k het je eerder gezegd, nu opeens ontdek ik het: „ik geloof, dat je haar te kort hebt gedaan. Je moet haar trachten te begrijpen, misschien zal je haar dan ook minder veroordeelen."

En langzaam zei ze: „Ik zou je Moeders geschiedenis wel eens wíken weten, want ze lijdt, dat is zeker, en daarom moet je medelijden met d'r hebben, Frits."

„Maar kom," ging ze voort — „'k moet nog even naar 't huis, en dan naar 't station. Niemand weet, hoe laat ik ga. Breng je me straks?"

„Ja, Els — 'k ga nu dadelijk mee. Je mag niet alleen in dat leege, sombere huis zijn — we gaan samen even, dat 's prettiger voor je."

Flug stapten ze voort. Als ze bij het huis waren, kreeg Elze d'r koffer — dan keek ze nog even in de

oude kamers, maar het was het oude niet meer — die leegte, en die stille eenzaamheid was in zoo groote tegenstelling met het vroolijke, stralende leven, dat er vroeger heerschte.

O, zóó stil was het er nu — en onwillekeurig greep Elze Frits' hand: „Het is goed dat je meegegaan bent,” zei ze, „ik zou me te verlaten gevoeld hebben, als ik alleen geweest was.”

Dan keerde ze zich om, en voor 't laatst sloot ze de huisdeur. Den sleutel bracht ze bij den koster, van wien ze meteen afscheid nam.

Maar toen ze terug zou gaan, bleef ze even stilstaan, voor 't oude huis, met de nu gesloten blinden.

„Wat hebben we 't er goed gehad, Frits,” zei ze. „Ja,” zei Frits aangedaan, „dat hebben we.”

Bezorgd keek hij naar Elze, en als hij zag, hoe groote tranen in haar oogen blonken, kwam weer dat gevoel in hem, of hij haar beschermen moest. Zacht sloeg hij zijn arm om haar heen, en voerde haar weg van deze plaats, die haar te sterk aandeed.

Zóó gingen ze den heuvel af, zij gesteund door z'n sterken arm.

„Els,” zei hij, „je zal nu toch niet meer twijfelen aan m'n vriendschap voor jullie? Ik heb 't gevoel, of 'k jullie broer ben — wil je me ginds nog zoo beschouwen? En zal je me schrijven, hoe 't jullie gaat, ook van jezelf, doe je?”

„Ja,” zei Elze, en ze zag hem diep in de oogen. „Ja broer, ik zal je schrijven, hoor, ik zal je op de hoogte houden van ons leven. En jij vertelt van het jouwe, is 't niet? En als je terug verlangt naar de zonnige dagen van vroeger, och, schrijf dan, dat doet ook goed, dat zal je zien.”

Toen ze voor 't huis van vrouw Marissen kwamen, stond Elze stil.

„Nu moet ik m'n oudje nog even goeien dag zeggen,” en zich inspannende, om opgewekt te schijnen, groette ze: „Zoo moedertje — uitgerust? 'k Kom nog even bij u zitten — even, hoor!

'k Heb Frits maar meegenomen, die moet nu mijn plaats maar innemen bij u, en Frits wil u wel helpen met brieven schrijven, is 't niet, Frits?”

„Ja, hoor — en dan zullen we ze zooveel vertellen, is 't niet, vrouw Marissen — u vertellen, en ik schrijven.”

„Och, jongen,” schudde het oudje weemoedig het hoofd, „dat zal niet lang duren; vrouw Marissen zal niet veel meer te vertellen hebben, als je al negentig bent, och, dan is elke dag er een, dan kan je ze tellen.”

„Kom, kom,” zei Elze — „u bent nog zoo flink.” „Maar,” zei ze, terwijl ze opstond, „kan 'k nog wat voor u doen, is er nog iets?”

„Nee, lieve kind,” zei het oudje, „nee.” Maar, als ze even gedacht had, sprak ze: „Ja, toch, dat doosje, dat daar op de kast staat, geef me dat eens.”

Haar handen beefden, als ze het doosje open maakte, en heel voorzichtig, als was ze bang het te beschadigen, haalde ze een fijn gouden kettinkje er uit.

„Hier,” zei ze, „dat kreeg 'k van m'n man, toen we trouwden, hij wou me zoo graag mooi zien, maar ik heb 't nooit gedragen, ik vond 't te mooi voor mij, maar ik heb 't dikwijls bekeken;” en liefkoozend streelden haar vingers over 't gouden sieraad.

„Dat moet jij nemen, kind,” zei ze — en als Elze beslist weigerde, sprak ze: „zoo heel lang zou ik er toch niet meer naar kunnen zien — en ik heb het liefst, dat jij 't krijgt.”

Met bevende vingers sloot ze het smal gouden kettinkje om Elze's hals.

„Jou past het beter, dan het mij ooit gepast heeft,” zei ze met een goedkeurend knikje. „Neem dit als een aandenken.”

Ontroerd drukte Elze het oudje de hand. — „Dank, vrouw Marissen,” zei ze, „als ik het omdoe zal ik vaak aan u denken, en het zal menige prettige herinnering in me wakker maken.

En nu moet ik gaan, anders haal ik den trein niet. Groet allen nog eens van me, vrouw Marissen, de meesten weten niet, dat ik nú ga.

En sterkte, hoor, ik hoop, dat God u zóó lang spaart, dat we mekaar hier nog eens terug zien mogen.”

Toen, in plots opwellende teederheid voor dat goede oudje, omhelsde ze haar en drukte plechtig een kus op 't rimpelig voorhoofd.

„Dag, kind, Gods zegen — en 't ga je goed.”

Vlug stapten nu Elze en Frits het huisje uit; de aandoening belette Elze te spreken.

Aan 't eind van de straat keek ze om, en zag het oudje in de deur staan.

Ze hield even stil, en wuifde vaarwel. Langzaam werd een oude, moede arm opgeheven.... en de roodbonte zakdoek zond haar laatsten groet weg.

„We moeten aanstappen, Els,” zei Frits, „je bent laat.”

Gejaagd liepen ze nu door, bang den trein te zullen missen.

Eindelijk, voor 't station, stonden ze hijgend stil.

Nog even had Frits tijd een kaartje te nemen — toen stoomde de trein binnen.

Weinig hadden ze met mekaar gesproken, nadat ze

vrouw Marissen verlaten hadden. Nu Elze in de coupé zat, en Frits, wachtend, daarvoor stond, zei Elze:

„Frits, je schrijft, hé, en als je moeilijkheden hebt, je weet, dat Moeder en wij je graag willen helpen.

En denk aan de belofte van vrouw Marissen — jij helpt haar schrijven, is 't niet?” Dan wachtte ze even — maar vóór 't portier dicht klapte, sprak ze: „En tracht je Moeder te begrijpen, en d'r lief te hebben, zal je?”

„Ja,” zei Frits, terwijl hij haar open in de oogen zag, „ja — ik zal het trachten.”

— Er zijn oogenblikken, waarin ons gevoel sterker spreekt dan woorden — we willen wel graag zeggen, wat er in ons omgaat, maar de woorden willen niet over onze lippen komen. Toch kan zulk zwijgen zoo ontzettend veel waarde hebben voor dengene, die ons begrijpt.

Zóó was het met hen beiden.

Woorden zeiden ze elkander niet meer, maar elk voor zich voelde, hoe achter hun zwijgen verborgen was het diep gevoel voor mekaar, de droefheid hierom, dat ze elkanders vriendschap en dagelijkschen omgang gingen verliezen.

Als het sein van vertrek over 't perron klonk, gaven ze elkaar een hand: „Dag, Frits,” zei Elze enkel.

„Dag Els — tot ziens.”

En langzaam werd ze weggevoerd van de plaats, die haar lief was.

Dicht tegen 't raam gedrukt zat ze, en met aandacht aanschouwde ze elk bekend plekje, dat ze langs kwam.

Dan kreeg de trein meer vaart, kwam spoedig in minder bekende streken — en nu liet Elze zich achterover in de kussens leunen.

Al verder voelde ze zich voeren van haar vroeger leven — en als ze overdacht de taak, die haar nu wachtte, was het, of ze een heel nieuw leven aanvaardden ging.

En terwijl de trein haar al nader tot haar nieuwe toekomst bracht, overpeinsde ze, wat het haar brengen zou, dit nieuwe leven.

Maar dit wist ze heel zeker: wát het haar brengen mocht, vreugde of smart, ze zou het alles aannemen met een dankend hart tot Hem, Die zeker haar beste Gids was.

XIV.

Winter!

'n Stralend-heldere winterdag.

De lucht stond in strakke blauwheid, mooi afstekend bij het zuiver-wit sneeuwkleed, waarmee heel de aarde bedekt scheen.

O, Elze was zoo heerlijk verrast geweest dien morgen, toen ze vanuit haar bed al ontdekt had, wat er dien nacht gebeurd was.

Heel de aarde was wit geworden!

's Avonds, toen ze naar bed ging, hadden grauwe wolken langs den hemel voortgejaagd, en dat woest voortdrijven had ook haar zelf een gevoel van onrust gegeven.

Maar nu! Wat een vrede — wat een intenze rust!

Of elke boom en elk takje, en elk ding zijn mooiste feestgewaad had aangedaan, en nu zwijgend, roerloos neerstond, in stomme bewondering, voor ieders mooiheid.

't Was haar, of elk ding zelf er van overtuigd was, hoe schoon het was.

En Elze zelf was in feeststemming, toen ze vroolijk uit haar bed sprong, dartel en vlug in haar bewegingen als in haar kinderjaren. En, in niet te bedwingen jool, drukte ze haar handen tegen elkaar of ze een bal kneedde, of ze zóó een ballen-aanval verwachtte.

Maar nu ze het venster opende, en opeens vóór zich den tuin zag, een wonder-land in zijn reine witheid, kwam er plotseling een diepe ontroering over haar.

„Wat mooi,” fluisterde ze zachtjes, „o, wat is dát mooi!”

In grooten ernst zagen haar oogen neer op het sprookjesland.

En opeens strekte ze haar beide armen verlangend uit, de wijde schoonheid tegemoet.

Waarom ze dit deed, was ze zichzelf niet bewust.

Misschien was het dát, dat de schoonheid en vrede haar zoo goed deden, dat het haar was, alsof ze het móest vastgrijpen, om het niet meer weg te laten gaan.

Toen hoorde ze kinderlachen in de kamer naast haar, en de werkelijkheid daagde weer in haar denken op.

Langzaam trok de ontroering weg uit haar gezicht, en de vroolijke glans, door de verrassing er straks opgetooverd, kwam weer in de plaats daarvan.

Op d'r teenen liep ze de kamer door. Mevrouw mocht nog niet wakker gemaakt worden, en zachtjes ging ze de kinderkamer binnen.

„O juf,” schaterde Elly, „Dick is zoo grappig, en Dick laat me zoo lachen.”

Dick deed z'n best heel onschuldig te kijken, maar z'n oogen schitterden zóó ondeugend daarbij, dat ze ze hem wel verraden moesten.

„Ssst,” zei Elze, „niet te hard, Moeder slaapt.”

„Luister es,” zei ze, als ze op den rand van Elly's bedje ging zitten. „Dick, kom es op m'n schoot zitten, dan zal 'k jullie heel, heel wat prettigs vertellen.”

Dadelijk klauterde Dick uit z'n bedje, maar als hij op haar schoot zat, zei ze: „Nee, 'k zal 't jullie laten zien — dat is nog leuker.”

En op elken arm een kind, zóó ging ze naar 't venster.
„Dick, trek jij 't gordijn nu es op, hier is 't touwtje.”

De nieuwsgierigheid stond in Dick's oogen, als hij het deed.

En toen de kinderen, 't gordijn hoog-op, den tuin als een sprookjesland voor zich zagen liggen, jubelden ze 't beiden uit, en in blijde vroolijkheid klapte Elly in d'r handjes.

Elze genoot van Dick. Na z'n eersten opgewonden juichkreet, was hij plotseling stil geworden, en z'n wangen hoogrood, keek hij in gespannen aandacht voor zich uit.

„Juf,” zei hij ineens geheimzinnig — „woont daar niet een sprookjesprinses, in dat mooie land?”

„Ja, Dick,” zei Elze, „vandaag zijn alle menschen sprookjesprinsessen, je zal maar eens zien, hoe mooi ze zijn, met fijne bonte sneeuwrandjes aan d'r kleeren, en de heele wereld lijkt vandaag een sprookje.”

„Juf,” riep Elly ineens opgetogen, „kijk es, allemaal sterretjes aan dien boom.” En als ze alle boomen met schitterende sneeuwsterretjes bedekt zag, riep ze juichend: „Allemaal Kerstboomen.”

„Ja,” zei Elze, vol blij enthousiasme, „allemaal Kerstboomen, kindje, wat mooi!”

Dan opeens, als ze opzag naar Elly's stralend gezichtje, moest ze denken, hoe heerlijk het zou zijn, Elly's ~~keer~~ figuurtje straks te zien, temidden van die reine sneeuwwereld.

„Kom,” zei ze, „we maken heel gauw voort vanmorgen, dan gaan we, voordat Dick naar school moet, nog even sneeuwballen gooien.”

„He, ja, juf,” riepen de kinderen uitgelaten, en Dick zat met een ijver als nooit te voren zijn kousen aan te hijschen.

„Juf, help es,” smeekte Elly, die in een poging, zichzelf leens gauw te willen helpen, d'r onderjurkje het achterst-voren had aangetrokken, en nu hulpeloos opkeek.

„Och, jouw kleine oolijkerd,” lachte Elze, „juf zal jou wel helpen, hoor, dan gaat 't heusch wel gauw.”

Vlugger dan anders waren ze dien morgen klaar, toen opende Els voorzichtig de deur.

„Zacht, hoor!” fluisterde ze, „Moeder slaapt nog.”

En met Elly op haar arm, en Dick op z'n teentjes achter haar aan, gingen ze zacht de trap af.

Elze maakte gauw een boterham voor ze klaar, en toen die op was, gingen ze stil naar den tuin.

Even maar knerpde de sneeuw onder de zachte kindervoetjes. Als verwonderd over die mooie witte wereld keek Elly om zich heen — en als Elze haar zóó zag, dacht ze, hoe lief het stond, dat kindje daar in die reine sneeuw; — met haar wit manteltje aan en wit mutsje op leek het een sneeuwkindje.

Dick grabbelde met z'n handen in de witte massa, dan stak hij zijn verkleumde vingertjes even in z'n mondje. „Hé, dat 's koud,” zei hij.

Toen werden in de serre, die goed door tochtdekenen afgesloten was, de gordijnen omhooggetrokken, en Moeders oogen keken vroolijk naar buiten.

„Dag jongens!” knikte ze haar kinderen vroolijk toe.

„O, Moeder,” riepen Dick en Elly, nu uitgelaten, terwijl ze naar 't venster renden: „Moeder, kijk es, kijk es wat mooi!”

En Moedertje knikte blij verrast, als ze de witte wereld zag.

„Jullie moet gooien gaan,” zei ze, „dan zal ik kijken.”

En dadelijk kneedde Elze een bal, en gooide dien naar Dick en Elly.

Toen volgde er een volmaakt ballengevecht, en het blij geschater van vroolijke kinderstemmen klonk door den tuin.

Elze genoot, of ze zelf een kind was, en wierp haar zacht gekneede ballen weg, die door Dick en Elly, die maar in 't wilde gooiden, beantwoord werden.

De zieke drukte haar gezicht dicht tegen 't venster. Haar oogen straalden en haar wangen gloeiden, zóó was ze in 't spel verdiept, 't was haar, of ze zelf meedeed, en met spanning volgde ze elken bal, alsof zij hem vangen wilde.

'n Stil geluk lag over haar gelaat.

Opeens kregen haar oogen een schelmsche uitdrukking, want ze zag, hoe Frans, haar man, door het tuinhek zachtjes naderkwam. Ze vóelde zijn bedoeling.

En ze genoot, toen ze hem op z'n teenen naar Elze zag sluipen.

Toen hij vlak achter Els stond, bukte hij zich, greep z'n handen vol sneeuw, en wreef Elze er mee om de ooren en in 't gezicht.

Luid klonk zijn lach door de wijde ruimte, en de zieke klapte vroolijk in d'r handen.

Proestend en hijgend stond Elze daar, het hoofd schudde ze heen en weer, om de sneeuw uit haar haren te schudden, maar weerbarstig bleef dit aan haar krullende lokken hangen.

Met stralende oogen, haar wangen frisch-rood, helder lachend — zoo stond ze daar — een beeld van jong leven.

Maar dan opeens zei ze: „Wacht maar, dát betaal ik terug,” en nu rende ze achter haar bestormer aan, gevolgd door Dick en Elly, die met d'r kleine handjes vol sneeuw, dadelijk gereed waren haar te helpen.

„Wacht maar, wacht maar!” riep Els, als ze even stilstond en een bal gooide, die z'n doel miste.

„Wacht maar,” riep kleine Elly, „als we Vader krijgen!”

„Je krijgt me nooit,” riep hij lachend, en sprong voor ze uit, alle mogelijke dwaze bokkesprongen makend. — „Je krijgt me nooit,” plaagde hij.

En opeens, als hij bijna gevangen was, nam hij een zijsprong, liep de gang in, en achter de glazen deur verscholen, plaagde hij Elze: „Zie, zoo'n kleur, die staat je nog es goed.”

„Wacht maar,” riep Elze, „ik zal me wel wreken!”

Met groote stappen, z'n hoofd hoog opgericht, ging hij de gang door.

Het vroolijke, blijde leven bruiste nog in hem, en in z'n stemming van uitgelaten jool, zong hij met z'n diepe stem:

„O, schöne Zeit, o sel'ge Zeit,
Wie bist du nah', wie bist du heisz.”

De zieke glimlachte, toen ze hem hoorde zingen.

Vlug deed hij z'n overjas uit, en kwam de kamer binnen.

„En hoe is 't met mijn vrouwke?” zei hij, terwijl z'n groote liefde voor haar in z'n oogen lag. Zijn stem had zoo innig geklonken, toen hij tot haar sprak, er lag plots zoo'n groote teederheid in, als legde hij heel zijn gevoel voor haar in den klank van zijn stem.

Vol liefde zag ze tot hem op, dan zei ze: „Ik geloof, dat je dat wel zien kan aan me,” en met haar schitterende oogen zag ze diep in de zijne.

Maar als hij haar blik opving, voelde hij zich plotseling wonderlijk ontroerd — er lag zoo'n bovenaardsche glans in haar oogen; het trof hem plots, dat ze, terwijl ze daar neerlag, toch ver van hem scheen te zijn.

En ook zij zelf scheen dit te voelen, want toen ze

zijn oogen vochtig zag, leunde ze haar hoofd tegen hem aan: „Lieve,” zei ze, „lieve!”

Zóó als ze dat zei, op een toon, waarin haar liefde zong, haar diepe, sterke liefde.

Zijn leven lang gingen haar liefdedoorden met hem, en soms, midden tusschen zijn werk, was het hem, alsof hij haar stem, diep en innig, hoorde zeggen: „Lieve, lieve!”

En in later dagen, als hij enkel op herinnering aan haar leven moest, kwamen deze woorden vaak als een zachten troost tot hem.

Nu legde hij zijn koele handen op haar brandend voorhoofd. Hij voelde, hoe heet het was, en zag, hoe haar wangen gloeiden, en bezorgd keek hij naar haar.

„Je hebt je te veel opgewonden, mijn vrouwke!” zei hij ernstig.

„Kom,” zei ze, „dat 's maar voor een oogenblik.

Ik heb zóó genoten, daarnet.

O, Frans, het was zóó'n heerlijke verrassing voor me, als 'k het gordijn ophaalde, en daar voor me zag — de aarde in sneeuw, en tusschen al die reinheid bewoog zich Elly in haar wit manteltje, als een kind uit een sprookje.

En als ik zag, hoe ze gooiden met ballen, dan leefde ik zóó mee, en het was me, of ik zelf meedeed, en onwillekeurig heb ik m'n handen gestrekt, als om te vangen.

Met aandacht volgde ik elken worp — en toen daarna jullie wedren, ik moest lachen, toen ik Elze zoo in vuur zag.”

„Ja, maar dat alles was veel te druk voor jou! Daar had ik om moeten denken,” zei hij, in zelfbeschuldiging.

„We moeten alles doen, om jou heel lang bij ons te houden,” zei hij warm.

Dan drukte hij haar hoofd vast tegen zich aan. „Vrouw,” zei hij, „ik kán je niet missen.”

Maar toen werd haar gezicht opeens heel ernstig, alleen haar oogen glansden stralend: „Frans,” zei ze zachtjes, „ik heb vannacht zoo heerlijk gedroomd.”

Jongen — ik droomde, dat ik in den hemel was. Ik kan je niet zeggen, hoe heerlijk en mooi het was, dat is niet te beschrijven, en toch had ik het gevoel, of ik slechts een klein deel van de heerlijkheid zien mocht.”

Even zweeg ze, en met haar gedachten scheen ze weer geheel op te gaan in haar droom.

De pijn, die ze voortdurend in zich voelde, maar die soms heftiger haar overviel, bracht even een smart-trek op haar gelaat.

Dan — als de aanval week, zuchtte ze verlicht. Daarna zei ze, alsof ze zichzelf daarmee troosten wilde: „En in mijn droom was ik vrij van alle pijn.”

„Vrij van alle pijn en smarte,” zei ze, als in zichzelf. „Hoe begint dat vers ook weer, Frans?”

Als Frans haar antwoordde, beefde zijn stem: „In den hemel is het schoon,” zei hij, „zóó begint het.”

„O ja,” zei ze, en voor zichzelf herhaalde ze de woorden „in den hemel is het schoon.”

„En toch,” zei Frans, nadat hij lang gezwegen had, „en toch zou ik je zoo graag bij me willen houden, Liefste, mijn leven lang.”

„Jullie bent zoo goed voor me,” zei ze dankbaar, haar wang zacht langs z'n hand streelend, „allen ben jullie zoo goed voor me.”

Nu kwamen de kinderen de kamer binnenhollen, en de stemming van ernst en droefheid, die neder scheen te willen dalen, wist de zieke zelf met haar vroolijk gepraat te verdrijven.

Voor haar kinderen verborg ze zooveel mogelijk de schaduwen van haar ziekte. „Zij mogen er niet onder lijden,” zei ze altijd tegen Frans, en Elze verwonderde er zich elken dag over, hoe ze in stilte haar pijn en leed kon dragen.

„Hebben jullie schik gehad?” vroeg ze nu vroolijk. „Jongen, Dick, wat kon jij ballen maken, zülke dikke,” wees ze met haar handen.

„Ja Moesje,” zei hij, „en vanmiddag doen we 't weer, en juf wil me halen met de slee, hé juf?”

„Als Moeder 't goed vindt, Dick.”

„Natuurlijk,” zei Moeder, „maar Els, doe hem dan z'n dik jasje aan, hoor, en stop hem d'r warm in.” Dick werd er dik ingepakt, en ging, huppelend bij 't blij vooruitzicht, naar school.

Kleine Elly ging met haar poppen spelen, en Elze was druk bezig met allerlei huiselijke werkjes. En terwijl ze haar werk deed, bleef den heelen tijd in haar de blijde feeststemming, waarin ze ontwaakt was dien morgen. Haar hooge, heldere stem klonk als een jubelzang door het huis.

De zieke genoot van haar zingen, en dacht te gelijkertijd, hoe Elze veranderd was, in die enkele maanden. In haar herinnering zag ze weer voor zich, hoe Els daar voor het eerst gekomen was. Dien eersten keer had ze medelijden gevoeld met dat nog jonge menschenkind, dat daar neer zat met bleeke wangen, haar oogen droef en een ouden moeden klank in haar stem, alsof ze een leven van leed meedroeg. En nu?

Met oprechte bewondering had ze opgekeken naar Els, dien morgen, toen ze daar stond, haar wangen hoogrood, haar haren in dartelen jool neerhangend, terwijl haar oogen stralend blij rondzagen.

„De verandering heeft haar goed gedaan,” had ze tot zichzelf gezegd — „’t is een ander mensch geworden.”

En nu, terwijl ze haar hoorde zingen, riep ze Elze.

„Je wordt een zonnestraaltje in huis, Els,” zei ze vroolijk.

„Hinder ik?” vroeg Elze opeens verlegen.

„Welnee, kind, zing jij maar, hoor,” zei de zieke hartelijk. „Ik hoor je zoo graag zingen — en ik zie je zoo graag vroolijk; ik zie je zóó veel liever dan met dat moede, afgetobde gezichtje, waarmee je hierheen kwam.”

„O,” zei Elze, „maar hier in dit huis is ook zooveel levenslust, je moet hier wel blijde en dankbaar zijn — en — u geeft ons immers allen een voorbeeld.”

„Dank je, kind,” zei de zieke warm — „toch wilde ik, dat ik een beter voorbeeld kon zijn. Maar wij blijven altijd menschen, menschen met zonden en gebreken.”

Even wachtte ze, dan zei ze: „Soms, als ik heel erge pijn heb, denk ik wel eens, dat ik graag naar mijn God zou willen — maar ook dikwijls wensch ik nog lang hier te mogen blijven, om Frans en ook om mezelf, maar vooral om de kinderen te mogen opvoeden. Dat zou ik zoo heel graag zelf doen, en ’t zou me zoo moeilijk vallen, dit aan anderen te moeten overgeven.”

„Maar kom,” zei ze, als altijd de stemming van droefheid geen toegang latend, „kom, ik heb jou uit je werk gehaald, ga nu gauw weer aan den gang en zing maar weer vroolijk en helder.”

Maar als Elze weer trachtte te zingen, scheen de vroegere juichende toon veranderd in één vol ernst en uitdrukking.

En die ernstige stemming, waarin het gesprek haar gebracht had, week eerst weer, toen ze buiten ging door 't stille, besneeuwde park, waar de zon schitterglansen tooverde over de aarde.

Achter haar, in 't sleetje, zat Elly, en haar voortdurend vroolijk gebabbel leidde Elze's aandacht af van sombere gedachten.

Telkens moest Elze even omkijken naar dat kleine gedaantetje in de slee, en als ze Elly's vergenoegd gezichtje zag, knikte ze, en zei: „Gaat 't lekker zoo!”

„Nou — of!” zei Elly dan, en dat kwam er zoo van harte uit.

Maar toen ze voor school stonden, en Dick op hen toe kwam rennen, blij en dartel en uitgelaten, werkte zijn vroolijkheid zóó aanstekelijk, dat het even later niet uit te maken was, wie het meeste plezier zou hebben.

„Zóó Dick,” zei Els, „ga jij nu achterop zitten en houd Elly wat vast, anders val jullie er allebei nog af.”

Door de wit-besneeuwde straten trok Elze met haar vroolijken last — en sommigen, die het groepje zagen, keerden zich even om, oogden ze na, terwijl er een trek van genoeg op hun gezicht verscheen.

Misschien doorleefden de toeschouwers één oogenblik herinneringen van heel vroeger, toen zij ook getrokken werden door de zachte, mooie sneeuw, in een rood, glimmend sleetje, vroeger, toen ze nog kinderen waren, zij, die nu als groote menschen hun voeten plompweg neerzetten, en er niet eens bij dachten, dat ze, bij elken voetstap, iets verwoesten gingen — iets, dat te voren neerlag in mooie, blanke reinheid.

In 't park bereikte Dicks opgewondenheid z'n hoogte-punt.

„O, juf,” riep hij, en wees met z'n handje naar een hoogen heuvel, „zullen we daar op, op dien hoogen berg? Hé, toe juf,” vleide hij.

„Ja,” zei Els, „maar hoe komen we d'r op?”

Wacht maar es — ik zal trekken, maar als 't me te bar wordt, moeten jullie loopen, hoor — en dan mag je d'r zelf afsleeën straks.”

Dick klapte in z'n handjes van pret.

„Nu vooruit, den heuvel op,” en Elze trok en zwoegde, tot haar wangen hoogrood werden van inspanning. Eindelijk stond ze hijgend bovenop.

„Zóó, nu gaan jullie, hoor.” Even duwde ze, toen gleden Elly en Dick den heuvel af, eerst langzaam, al harder dan.

Elze rende er achteraan, maar kon ze niet bijhouden.

„Dag!” wuifde Dick met z'n pet, en z'n oogen straalden.

Het sleetje stond al lang stil, toen Elze nog 'n eind achter was.

Eindelijk kwam ze, buiten adem, aanrennen. Zoo frisch, als ze er toen uitzag, haar wangen blozend-rood, en d'r haren krulden vroolijk onder haar hoed uit.

Lachend riep ze: „Daar heb ik jullie. Wat ging je hard, hé!”

En van louter jool schaterden ze het uit, alle drie.

'n Deftig heer kwam statig aanwandelen, van verre had hij het levenslustig stelletje gadegeslagen — en als hij van dichtbij Elze's dartelheid zag, lachten z'n oogen schalks.

„O,” zei Elze in zichzelf, „o, wat ben 'k nog een kind, zoo uitgelaten dol, als ik doe vandaag,” — en een beetje beschaamd streek ze haar haren weg. 'n Beetje kalmer nu, trok ze het sleetje voort.

Maar telkens weer, voelde ze een groote blijdschap om al 't mooie van dien dag. En soms steeg de vroolijheid zóó hoog in haar, dat ze zich uiten moest; dan draafde ze voor de slee in dollen ren. Maar in de straten hield ze zich in.

„Hé, juf,” bedelde Dick — „toe, nog es zoo hard!”

„Nee, hoor jongen, hier kán 't niet. Anders lachen de menschen juf uit, omdat die zoo dwaas doet, vandaag.”

„Hé,” zuchtte Elly, „ik wou, dat er altijd sneeuw was.”

Thuis vertelden de kinderen opgewonden aan moeder, hoe 'n schik ze gehad hadden.

„Ik weet niet, wie de meeste pret gehad heeft,” zei Vader, „juf of jullie?” en ondeugend keek hij Elze aan.

„O,” zei Elze, vol enthousiasme, „ik vind 't heerlijk, dit weêr, je voelt je zoo frisch, en zoo jong, net of je opeens jaren jonger geworden bent, zóó dartel ben je, of je weer 'n kind bent. O, en al dat mooie om je, die heele mooie wereld!”

„Hoor eens, wat 'n extase,” lachte Frans, „zeg vrouw, wat zeg je, zoo'n dolle juf, kunnen we daar onze kleinen aan toevertrouwen? 'k Weet niet, ze is zoo uitgelaten vandaag — als er maar geen storm komt.”

„Kom, kom,” lachte de zieke, „laat ze maar jolig zijn — en we denken aan geen stormen, hé Els?”

Die heele dag bleef voor Els een zonnedag. Vroolijk en opgewekt voelde ze zich, als ze in dagen niet geweest was.

Dien avond knielde ze neer, met een hart vol dank, biddend tot Hem, Die haar leven zoo goed maakte.

— Als ze den volgenden morgen beneden kwam, wachtte haar als verrassing 'n brief van Lies, 'n lange brief, zooals Lies ze schrijven kon.

„M'n beste Els,” schreef ze. „Als je eens wist, Elze-kind, op welk uur ik je schrijf, dan zou je me zeker 'n vermaning geven. Maar ik zeg het je niet, hoor!

Alleen dit: 't is al nacht.

Het is zoo stil in huis — ieder slaapt. Zelfs op straat klinken geen harde voetstappen meer, die zoo storen kunnen in nachtsilte.

Toen ik buiten was straks, waren in alle huizen de lichten uit — nachtelijke stilte en rust. Vlak tegenover mij brandde alleen licht achter een venster.

Daar woont een musicus; — wonderzachte melodieën zendt hij over de stille aarde nu. Niemand anders hoort ze waarschijnlijk — en hij zal niet vermoeden, hoe ik hier zit met de ramen geopend, en hoe ik geniet van z'n weemoeds-klanken. Soms is het me, of die tonen diep in me dringen — en een nieuw ongekend en onbegrepen gevoel in me te voorschijn willen roepen.

Eens heb ik hem gezien, toen hij speelde. Het licht was op, waarschijnlijk had hij vergeten de gordijnen neer te laten.

Maar Els, zooals ik hem toen zag staan, dien mensch, z'n viool tegen zich aan geklemd, die hij als liefkoozend scheen te streelen, Els, dit heeft een onvergetelijken indruk op me gemaakt. O, dat gezicht, waarop z'n diepe ontroering te lezen stond, en die tonen, die hij toen wist te scheppen —!

Later zag ik hem wel op straat, en we groetten mekaar als overburen.

Die man moest eens weten, hoeveel genot hij me bezorgt, mij, een eenvoudige verpleegster — hij, de kunstenaar.

Hij speelt op concerten.

Maar kom, wat dwaas, dat ik je van zoo'n vreemd mensch, die jou in 't minst niet interesseert, zit te schrijven.

'n Mensch, die mij volkomen vreemd is, wat zit 'k daar nu over te redeneeren. Kind, die heerlijke muziek, die heeft me heelemaal overmeesterd.

Soms zit ik, in stille aandacht, wel een uur lang te luisteren naar z'n vreemde melodieën; m'n Zondag-avonden zit ik vaak zoo, voor 't venster, m'n handen gevouwen in m'n schoot; dan is 't of z'n tonen me meevoeren, ver, ver-weg.

Maar zie je, Els, waarom ik je dit misschien schrijf, omdat dit eigenlijk het eenige mooie is in mijn leven, den laatsten tijd. Die muziek stemt me tot rust soms; de tijden, waarop ik daarnaar luister, zijn tijden van zelfinkeer tot m'n eigen leven.

Och, Els — er is zoo weinig moois hier, zoo bitter weinig.

Soms, als ik laat in den avond weerkeer van een mooi concert, is mijn ziel vol stille ontroering. Maar dan ook, juist op zulke oogenblikken, voel ik mijn groote eenzaamheid, dan verlang ik zóó, een mensch te hebben om daarover te praten.

Ik heb niemand, kind, niemand hier, om eens vertrouwelijk mee te zijn. Meestal voel ik er geen behoefte aan, maar soms voel 'k me ellendig in m'n eenzaamheid.

Al was 't maar alleen, om eens even in vertrouwen je arm door dien van een ander te steken — dát zou al goed doen.

Geloof niet, dat ik vaak toegeef aan m'n eenzaamheidsgevoel. Daar heb 'k geen tijd voor. Ik jaag en peddel heen en weer van den een naar den ander, soms laat in den avond.

Ook nu kwam ik net van een zieke, en omdat ik

dan toch meest niet dadelijk slapen kan, ben ik gaan schrijven, om jou van m'n leven te vertellen.

Elze — ik kan je niet zeggen, hoeveel ellende ik zie. Er komen wel oogenblikken, dat het me zóó bitter maakt, dat zien van zooveel verdriet — dan gevoel ik wel eens lust om weg te gaan, iets anders te beginnen — en mijn werk over te laten aan één, die het beter verdragen kan.

Maar als ik dan zie, hoe ik toch wát verlichting kan aanbrengen en wat leed verzachten, dan vind 'k mijn arbeid toch ook weer heel mooi — al is het moeilijk.

Ik heb vaak gedacht aan jouw waarschuwing in vroeger dagen: „Lies, weet jij wel, dat het op den bodem troebel is?”

En in overmoed zeide ik: „Moet je ze daarom maar laten lijden, omdat je niet durft op den bodem te zien?”

Als je me dit nu nog eens vroeg, zou ik een ander antwoord geven.

Al zóóveel vreeselijks heb ik moeten zien, en, Els, toch weet ik, dat ik nog lang niet tot op den bodem van alle leed gezien heb.

En soms ben ik angstig voor dát, wat nog komen zal.

Laatst was ik bij menschen, nette menschen, maar ze waren achteruit gegaan, hóe weet ik niet, daar vragen we niet naar als er nood is, nu waren ze arm, hoewel ze het trachtten te verbergen.

De moeder was ziek — en in die felle koû had ze één dunne deken, die stakker.

Toen ik haar vroeg, of niemand wist, dat ze geholpen moesten worden, zei ze: „Ja, de diakonie weet het — maar er zijn er zooveel, die geholpen moeten worden, ze hadden geen geld genoeg.”

Kind — toen werd ik zóó boos. Op wie? Ja — op

de rijken, die overvloed hadden — en die niet gaven, terwijl er zooveel waren, die met een, voor hun kleine gift, geholpen waren.

Later heb ik gedacht: „Misschien zouden ze wel willen helpen, als ze maar wisten, wie 't noodig had.” Ik mag ze toch niet onbillijk veroordeelen — maar toch? Zouden er niet velen in de gelegenheid zijn te helpen en het toch nalaten?

Ik had gelukkig geld gebeurd — en toen 'k een poosje later terug kwam met een wollen deken, voelde ik me zóó dankbaar, dat ik mocht helpen.

Och, en die vrouw kreeg tranen in d'r oogen, tranen van dank.

'k Zou je zooveel kunnen vertellen van mijn werk, zooveel.

Laatst was ik bij een vrouw, die was doodziek, en d'r man zat in de kamer daarnaast, dronken.

Els, begrijp je iets van m'n gevoel, toen 'k dien man daar zitten zag en z'n wartaal hoorde! O, 't was zoo vreeselijk!

Maar ik wil je niet in een sombere stemming brengen — 't maakt mij al vaak droef genoeg.

Ik wil je een droom vertellen, dien ik kort geleden droomde. Maar dan zal mijn brief wel heel lang worden, te lang om nu af te maken. Nu ga ik slapen, waarschijnlijk schrijf ik morgen, wat ik je nog wilde zeggen.

Ik heb je beloofd mijn droom later te zeggen. Ik zal hem wat uitwerken voor je — misschien zie je dan duidelijker, wat ik er in zie: een weergeving van mijn leven — alleen het slot kan ik me niet verklaren.

Luister!

Ik stond buiten de stad, eenzaam en droevig. En ik was zoo moe, kind, zóó moe.

Een langen tocht had ik achter me.

De weg was zoo lang geweest, en zoo somber, t midden van menschen, allen vreemden, waar ik eenzame tusschen door wankelde. O, en ik wist niet waarheen!

Ik volgde maar den menschendrom, liet me meedrijven met den stroom, tot ik stuitte . . . op een graf.

Toen kón ik niet verder, moest ik wel stilstaan.

Daar kón ik toch niet over — want daar lag één, die ik liefhad.

En ik toefde, en wijlde, en ik dúrfde niet verder.

Ik waagde het niet, één stap te doen, tot ik over de zerk zou zijn.

.

Daar kwam een vroolijke, lachende menschenschare.

Allen traden ze over de steenen, waar hun dierbaren onder rustten, en ze deden het met een lachend gelaat.

Het gedrang werd zóó groot, dat ik er tusschen raakte, ik werd opgestuwd en voortgedreven.

Toen ik omzag, lag de steen achter me, en inplaats van te lijden een felle pijn, lachte ik met de schare.

Ze voerde me mee, al maar voort. Als een bruidstoet gingen we daar, een bruidstoet, die aan 't einde van den dag moe wordt, zich voortsleept.

En de vroolijkheid, en de glans waren geweken, in plaats daarvan kwam somberheid, bij enkelen droefenis.

Langzaam trokken ze een berg op, dicht bij den top lieten ze mij alleen, de feestgangers.

Zij gingen terug, mij lieten ze achter. Trage ging ik nog hooger den berg op, m'n lichaam schokte van vreeze, wankelend ging ik voort.

Toén kwam ik aan den top.

Ik vond er een graf!

Ik lag op m'n knieën voor dit graf, en smeekte het, of het ook mij op wilde nemen.

De steenen waren stom, zij bleven gesloten. „Ook mij . . . ook mij,” kreunde ik.

Kermend liet ik me zinken op de zerk, schrijnende pijn in mijn hart.

. . . Daar voelde ik een handdruk, en ik keek, en ik staarde . . . o, en ik was vergeten al de smart.

Levensvreugde wenkte mij, trad op mij toe, hield vast mijn hand, leidde mij . . . over den steen, dien somberen, waarop ik te voren te weenen lag.

En ze wenkte en lonkte . . . en ik lachte; tranen van leed waren nog op m'n gelaat.

— Ik kwam in een woud.

Daar liet Levensvreugde me alleen.

Verder ging ik, al dieper in 't bosch, tot ik een huis vond, zwart van gesteente, somber . . . somber; donkere deuren en zwarte hekken, waarachter vreemde, holle geluiden, jammerkreten.

En achter de hooge ramen zag ik bedden, en daarop zieken, allemaal lijdenden. Ik zag hun donkere angst-oogen, waarmede ze staarden naar mij.

En ik strekte m'n handen in een willen helpen, maar ik had geen macht.

En ik kón niet weg, want hun oogen hielden me vast, ze trokken me daarheen. Toen klonk het in de stilte, met akelig hol-klinkende smeeking: „Kom, kom bij ons! O, help ons!”

En ik wilde, ik rende voort, schrijnde me aan scherpe steenen, dorens haakten in m'n vleesch, wondden diep.

Angstoogen jaagden me voort, tot ik kwam bij een poort.

Daarachter lag het huis, het sombere, zwarte, daarachter staarden die oogen van hulpelooze zieken.

Ik klopte, en ik klopte, en d'r kwam geen mensch . . . en de oogen riepen maar, van uit donkere vensterholte.

Ik bonsde tegen de deur, tot m'n vuisten begonnen te bloeden, in wilde woede stootte ik m'n hoofd er tegen.

Toen duizelde het mij, en ik viel.

Ik zonk zacht in iemands armen.

„Help mij, o, help mij,” kreet ik.

Angstoogen vanuit de vensters, boorden hun blikken in de mijne; toen kreunde ik: „Help hen.”

M'n geleider nam mijn hand, opende de poort, en samen gingen we naar het huis.

De oogen keken, angst was weg, er lag dankbaarheid in hun blikken.

„Weet je, wie ik ben?” fluisterde mijn geleider! „Troost,” heet ik, „armen en lijdenden zal ik vertroosten.

Je hebt je aan mijn leiding toevertrouwd, doe je werk; troost hen en help hen, ze lijden allen, verzacht hun wonden!”

Dan opende hij een deur, en we kwamen in een zaal.

Kreunen en kermen drong tot me door, en smeeënd richtten de zieken hun blikken op me. Toen wierp ik mijn mantel van me, en werkte, zonder aan moeheid te denken. Ik verbond ze allen; nachten lang waakte ik, mijn krachten schenen niet uitgeput te

geraken. En ik trachtte troost te geven, waar ik maar kon. Zonder ophouden zwoegde ik voort. Maar toen ik eindelijk rust kon nemen, voelde ik me oververmoeid, en de weeë ziekenlucht benauwde me.

Ik moéste er uit, in de frissche lucht. Straks zou ik weer terugkeeren, en hén helpen, die daar hulpbehoevend nederlagen.

Als ik buiten kwam, straalde de zon, vogels jubelden lente-zangen, en sneeuwkllokjes bengelden vroolijk.

Het scheen een heerlijk lente-feest!

Voort ging ik, en ik zag, hoe een moeder huppelde met d'r kindje; blanke vlinders liepen ze achterna — maar grijpen wilden zij ze niet — 't was enkel spel.

En als van een bloem, dichtbij, een vlinder opvloog, schaterden beiden.

Dan drukte die moeder haar kind tegen zich aan, en het moedergeluk glansde over haar gelaat.

Opeens voelde ik een pijn, in m'n hart, en het gevoel van onvoldaanheid over mijn leven ontwaakte in me.

„Lijdenden te helpen,” 't ideaal was prachtig — maar, was het léven, was het 't mooiste op aarde?”

Ik keerde niet terug naar m'n zieken, maar ging voort.

En ik kwam langs een huis, waar de zon binnenstraalde. In een open serre zag ik een jongen man en een vrouw, en ik ontdekte den liefdeblik, waarmee ze elkander aanzagen. De pijn in mijn hart werd feller.

Aan het eind van het woud steeg de weg, en leidde naar een heuvel.

Op den top knielde ik neer, en snikte.

Iemand raakte me aan, en als ik m'n hoofd ophief, zag ik in oogen, die me vol innige liefde aanstaarden. Ik hoorde een zachte stem, die sprak: „Ga mee, volg mij — ik zal je brengen, waar de feestdisch gereed

staat, ons leven zal één vroolijk spel worden, één liefdezang."

Ik wilde volgen, maar besluiteloos stamelde ik nog: „En — hierna — na dit leven?"

Alsof ik het antwoord vreesde, zóó angstig staarde ik in zijn oogen.

Zijn antwoord was voor mij een oordeel.

Een spotlach was op zijn gezicht, als hij zeide: „Hierna? — Kom, dán is er immers niets meer; — 'n handvol stof, meer niet."

„O, nee," kreunde ik, „zóó niet — zóó is het niet — geloof me: er is een leven na dit leven."

Weer gleed er een spotlach over zijn gelaat — maar het scheen of hij daarmee een trek van pijn wilde verbergen.

Een huivering doorvoer me, en inplaats van hem te volgen, bleef ik staan.

„Kom," zei hij weer, en zijn armen sloeg hij om me in één spontane liefdeomhelzing.

Zacht maakte ik me los, terwijl mijn hart scheen te breken.

Als hij dan weer in mijn oogen zag, las ik in de zijne zóó diepe droefheid.

„O," kreunde ik besluiteloos, „ik weet niet, wat ik doen moet."

Langzaam ging hij voort, telkens wendde hij zijn hoofd om, z'n oogen trokken me, — ik volgde.

Dan, als ik mijn blik plotseling omhoog hief, zag ik op den top van den heuvel iets, wat ik te voren niet opgemerkt had.

Ik zag een kruis, daaraan was een gestalte vastgenageld, een doornenkroon was hem op 't hoofd gedrukt — — „Jezus!"

Bloedige wonden aan handen en voeten, het gelaat lijdensbleek, zóó hing Hij daar, Hij die de smarten droeg voor een wereld van menschen.

En hoewel de sporen van het lijden op Zijn gezicht stonden, lag er toch een verheffende overwinningsglans over.

Terwijl ik opzag naar dien lijdenden Jezus, zag ik het groote medelijden, dat uit Zijn oogen sprak, en mij trof de glans van oneindige liefde in die oogen.

Weifelend bleef ik staan.

„Kom,” wenkte mijn metgezel, dringender, en zijn blikken drongen diep in de mijne. Maar ik volgde niet.

Ik wist, als hij heenging, zou het mij bijna het harte breken — en toch liet ik hem voortgaan, terwijl ik toefde.

Dan, als mijn metgezel zag, dat hij mij kón verliezen, strekte hij smeekend beide handen naar me uit, en een wanhoopskreet klonk door de ernstige stilte.

Toen sleepte ik mijn voeten voort om hem te volgen — ik kón aan dien kreet geen weerstand bieden.

Maar daar was het me, of de gestalte aan het kruis mij terugriep, en plots klonken deze woorden in me: „Zoo wie achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf, en neme zijn kruis op, en volge Mij. Want zoo wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen, maar zoo wie zijn leven zal verliezen, om Mijnentwil, en om des Evangelies wil, die zal het behouden.

Want wat zou het een mensch baten zoo hij de geheele wereld won, en zijner ziele schade leed?”

„Die verloochene zichzelf” dit was mijn taak, maar het scheen mij te zwaar, deze te vervullen.

En in smartende overgave wierp ik me aan den voet van het kruis.

„O, geef me kracht,” snikte ik, „help me, God, help me.”

Lang lag ik daar neer.

Toen ik opstond was het avond.

De sterren fonkelden aan den hemel.

Het kruis was er niet meer, — en hij, de man, dien ik liefhad, was heen.

Wankelend ging ik terug, den langen weg door het woud.

Mijn voeten wilden haast niet voort, 't was of ik een heel leven van lijden achter me aan sleepte.

Eindelijk kwam ik bij het zwarte gebouw.

De vensters waren verlicht, de poort stond open, alsof men mij verwacht had.

Ik keerde terug naar de plaats, die ik meende voor mijn leven verlaten te hebben.

En met een ijver, die niet te verminderen scheen, wijdde ik me aan de zieken; rusteloos werkte ik voort.

Maar eens, toen ik, over een bed gebogen, mij oprichtte, viel m'n blik op dezen tekst: „Want ik zeg u, voor zooveel gij dit een van deze minsten gedaan hebt, zoo hebt gij het Mij gedaan.”

Toen ontwaakte ik.

— Elze, deze droom heeft me beangst, beangstigt me nog voortdurend, om het einde, dat ik niet begrijp.

Want ik begon met je te zeggen, dat ik een gedeelte met mijn leven in verband kan brengen.

Weet je, toen ons vriendinnetje Anne stierf, welk een indruk het op me maakte; het was voor 't eerst, dat het mij bewust werd, wat „dood-gaan” was.

Dagenlang heb ik er over getobd, en getracht de raadselen op te lossen, die opeens in me opgewekt werden.

Dat was dat eerste graf.

Toen — Vaders dood. Weer kwamen de niet op te lossen vragen in me terug — angstiger, pijnender.

Ik wist geen uitweg, angstgedachten spookten door m'n hoofd, en nachten lang lag ik wakker in m'n bed.

Het leven leek me te droevig om door te komen. En het liefst had ik dáárheen willen gaan, waar Vader was.

Hopeloos tobde ik mijn dagen door, droef, o zoo droef.

Maar langzaam aan, begon ik me weer te verzoenen met m'n leven; mijn levenslust, die een tijd lang onderdrukt was, zegevierde — ik kon weer genieten, langzaam trok de groote smart weg uit m'n leven. Diep verborgen leefde het verdriet nog in me, kon plotseeling in al z'n hevigheid mij weer overweldigen, maar die tijden van hevig verdriet werden zeldzamer.

Dat groote huis — daaronder versta ik mijn leven onder de zieken, soms een tijd van stille vreugde om het kúnnen verzachten van wonden, dan weer tijden van machteloosheid en teleurstelling.

Maar dan het slot van m'n droom — die gestalte, die wenkt en roept en die ik niet mag volgen.

Ik begrijp de beteekenis niet — maar ik ben zóó bang, dat, evenals ik in het overige gedeelte van m'n droom mijn eigen leven weervond, ik dit óók in het laatste gedeelte zal weerzien.

Er is niets, Elze, geloof me, nu nog niet.

Maar — als het kwam!

Elzekind — o, zeg me, dat ik niet angstig behoef te zijn. Help me hierin — 't laat me niet meer los, het beeld, dat ik zag in m'n droom. — Els, ik smEEK het je, neem dien angst weg van me.

't Gunt me geen rust meer!

Nu sluit ik m'n heel langen brief.

Ik verwacht je antwoord.

Je liefh. Lies.

Nog eens weer en nog eens weer, las Elze den brief.

De zonneglans, die den vorigen dag over haar gelaat geschenen had, had nu plaats gemaakt voor diepen ernst.

„Vreemd,” zeide zij, terwijl ze haar hoofd schudde, wat 'n vreemde gedachten heeft die Lies toch.

Dan dacht ze aan de laatste regels, waarin Lies gezegd had: „Elze — ik smeeek het je — neem dien angst weg van me.”

Haastig ging ze naar haar kamer, kreeg postpapier en inkt, en als ze gedacht had, wat ze zeggen zou, schreef ze:

„Lies, dat mág niet — je mag je niet zoo angstig maken. Want al was het, dat je droom waarheid kón worden, dan nog heb je geen reden om angstig te zijn; want in jouw droom doe jij toch de goede keus, jij vlucht tot Hem, die je het allerbeste geven kan. En al gaan wij dan langs wegen van smart, en al dragen wij ons heele leven een verdriet met ons mee, het einddoel zal heerlijk zijn, als we dat einddoel in Hem zoeken. Al geef je al je aardsche geluk weg voor Hem, dan behoef je toch niet bezorgd te zijn, want al wat we terwille van Jezus doen, zal heerlijk beloond worden.

Kind — zet die gedachten van je, en hecht niet te veel aan voorgevoelens. Al zie je nu in het eerste deel van je droomen verband tusschen je leven — daarom behoef álles toch niet waar te worden.

Niet zoo bijgeloovig zijn, Lieske — en niet te veel droomen op stille Zondagavonden, als viooltonen hun weemoedsklanken tot je zenden.

Ik heb je nóg iets te zeggen. Je schrijft me: „Els, ik smeeek het je, neem dien angst weg van me!”

Lies, dat kán ik niet, ik kan je wel zeggen: hecht niet aan voorgevoelens, en maak geen zorgen vóór ze er zijn, maar wegnemen, dát kan ik niet.

En je weet toch wel, Liesken, dat je dát mij niet vragen moet, je weet toch wel, dat er Een is, die altijd kán en ook wíl helpen, als wij het Hem vragen.

Kind, kniel dezen avond neer, en smeeK Hem om hulp, Hij wijst je niet af. En al zendt God leed, Hij geeft kracht naar kruis. Bedenk dat!

Veel tijd tot schrijven heb ik niet. Het was om die enkele laatste regels van je, dat ik dit dadelijk schreef. En nu, m'n lief zusje — je zal niet teveel droomen en denken en tobben, hè?

Ik wilde, dat ik met je praten kon — nu moeten we het maar zooveel mogelijk op papier doen. En ga niet zoo laat naar bed.

Vanavond zal je m'n brief wel krijgen. Dan geef ik je in gedachten een nachtkus,

je liefhebbende Elze.

Dien dag deed Els haar werk niet zoo vol toewijding als anders.

Wel waren haar handen voortdurend bezig, maar haar gedachten zweefden ver, ver weg, waren voortdurend bij Lies, en telkens moest ze denken: „Ik wilde, dat ik bij haar kon zijn, en met haar spreken kon.”

Meer dan eens sloeg de zieke haar in stilte gade, ze vroeg niets, maar in zichzelf sprak ze: „Er moet iets zijn, dat haar zorg geeft. Zóó als haar gezichtje gisteren straalde, en nu staat het zoo somber en ernstig.”

Toch wilde ze niet vragen, al bemerkte ze, dat Els afgetrokken haar werk deed.

Maar 's avonds, toen mijnheer uit was, en de kinderen naar bed waren, en zij beiden, Elze en Mevrouw, stil te zamen zaten, begon Els te spreken van Lies' brief, en óók wat ze teruggeschreven had.

„'t Is goed, Els, wat je schreef,” zei de zieke — „'t is goed, dat je haar wees, waar ze hulp kan vinden.”

Toen lag ze stil te denken.

„Weet je, Els,” zei ze dan, „weet je wat we doen zullen? Volgende maand krijg ik een logé, dan geef ik je een paar dagen vrij om naar huis te gaan, en dan moet je meteen Lies verrassen. Dat zal d'r goed doen!”

„Hè — wat 'n heerlijk plan,” riep Elze, verrast. „Mag ik heusch?” en de verrassing had opeens weer den blijden zonneglans op haar gezicht getooverd.

„Zeker hoor, je mag!” zei Mevrouw.

„Het wordt tijd dat je eens ziet, hoe het thuis is, je bent zóó lang al weg, en 'k geloof, dat je zoo'n enkelen keer wel eens een beetje heimwee voelt, hè!”

„Niets erg, hoor!” zei ze, toen Elze bloosde; „'t is heel begrijpelijk, dat je naar huis verlangt, je bent er nooit uit geweest en jullie had het zoo heerlijk met z'n allen.

Maar je moet Lies niet schrijven, verras haar maar eens.”

Lang zaten ze nog te praten. En als Elze naar bed ging, lag ze nog lang na te denken, hoe heerlijk het zijn zou, die paar dagen thuis.

„Wat heerlijk, wat heerlijk,” zei ze zachtjes, „om Moeder weer te zien, en Wim en de kleintjes. Och wat zullen dat prettige dagen worden.”

Met een glimlach op haar gezicht sliep ze in — en zeker droomde ze van thuis, want er kwam een blijde geluksglans over haar gelaat, als ze daar lag en sliep.

XV.

Maar toen de volgende maand er was, was het Elze onmogelijk om naar huis te gaan.

Elly was ziek geworden, en wie was er anders om haar te verplegen dan Elze.

De eerste dagen had Elly hooge koorts gehad; telkens vloog dat kleine gestaltetje omhoog in haar bed en wierp met kracht de dekens weg — maar dan was daar altijd Elze's zachte hand en kalmeerende stem geweest, die het afgetobde lichaampje weer tot rust wisten te brengen.

Nachten achtereen waakte ze, afwisselend met mijnheer. En ze wilde het zichzelf niet bekennen, hoe over-oververmoeid ze was.

Maar het was niet de inspanning van dag en nacht, die haar afmatte, maar de zorg en angst, de wanhoop soms in haar, of dat bleeke, uitgeteerde wezentje bestand zou zijn tegen de felle koortsaanvallen, de angst daarvoor ondermijnde haar eigen krachten.

O, ze bad er God zoo vurig om, om dat kind, waaraan ze zich zoo innig gehecht had, te bewaren, maar als ze dan zag die armpjes en beentjes, zóó mager, zóó mager, dan wanhoopte ze, of God haar gebed zou willen verhooren.

En in den nacht, als ze eenzaam zat voor 't kinder-

bedje, als het dan zóó stil was in de kamer, luisterde ze onwillekeurig naar vleugelruizelen, en in hevige onrust boog ze zich over naar 't kinderkopje op 't witte kussen, om in groote spanning te luisteren, of ze nog vernemen kon het bijna onhoorbare ademen.

Maar 's morgens, wanneer ze Mevrouw ging zeggen, hoe 't met Elly was, wist ze den angst, die bijna voortdurend in haar was, te verbergen.

Wel deed ze getrouw verslag van Elly's toestand, maar doordat ze zich inspande haar stem kalm te doen zijn, hadden haar woorden niet die uitwerking, welke het zien van dat afgetobde lichaampje op Mevrouw zou maken.

En door haar gedwongen kalmte wist Elze dien grooten angst, die voortdurend in haar was, voor Mevrouw te verbergen.

— In een van die dagen, toen de zorg door het huis trok, ontving Elze een brief van Lies, die haar in andere tijden te denken zou hebben gegeven, maar dien ze nu gehaast doorlas, terwijl haar gedachten dadelijk weer tot de zieke teruggingen.

't Was op een middag, toen Elly voortdurend ijde, dat Elze Lies' brief ontving, en terwijl ze telkens een blik wierp in het kinderledikantje, las ze haastig, wat Lies haar te zeggen had.

„Elze,” schreef ze, „jou mag ik immers alles vertellen? En je wilt ook naar me luisteren en blij zijn met me?”

Zelf kan ik mijn groote blijdschap niet in me sluiten, ik móet het zeggen — wie zou ik het beter kunnen zeggen dan jou.

Luister dan, Elze!

Er is iets nieuws in mijn leven gekomen, iets dat

er te voren niet was — een groote vriendschap is er ontstaan tusschen een ander en mij.

Je moet niet schrikken, Elze-kind, als ik je zeg, dat het geen vriendschap is tusschen vriendinnen, het is een vriendschapsgevoel tusschen man en vrouw.

Sommige menschen achten zulk een vriendschap gevaarlijk — ze beweren dat het niet bestaan kan tusschen een jongen en meisje, dat het eindigen moet in liefde bij beiden of één van beiden.

Ik kan niet zeggen, of die bewering waar is, alleen weet ik, dat het nu zuivere vriendschap is, mooi en edel, die zich uit in een willen helpen van mekaar en blij-zijn in mekaars gezelschap.

En Elze, is het dan niet klein en zwak, zoo'n vriendschap te willen opgeven, enkel uit angst, dat het voor één van beiden gevaarlijk kan worden — terwijl je toch eigenlijk geen grond voor dien angst kan vinden?

Hij, van wien ik je vroeger schreef, die musicus, die tegenover me woont, hij is m'n vriend. Je weet, dat we elkander groetten — toen op 'n keer kwamen we toevallig tegelijk uit huis, ik hoorde z'n stappen achter me, en terwijl ik, met mijn hoofd gebogen, voortliep, voelde ik, hoe hij naast me ging.

Toen hoorde ik voor 't eerst zijn diepe, gevoelvolle stem, waarmee hij de meest alledaagsche woorden iets aantrekkelijks weet te geven.

„Zou het niet prettiger wezen samen te gaan, dan elk alleen?” zei hij.

En toen ik opkeek, zag ik een glimlach in z'n donkere oogen.

„Ja,” zei ik, „ik denk het wel.”

We gingen samen voort, hij naar 't concertgebouw, ik naar een zieke.

Hij vertelde me van z'n kunst, en wanneer hij sprak van zijn viool, was het, of zijn woorden gingen over iets, dat hij oneindig liefhad — zoo iets zachts kreeg z'n stem dan.

Onwillekeurig stelde ik mij hem voor, zooals ik hem tevoren dikwijls gadegeslagen had; terwijl ik in schemer zat, zag ik hem in z'n verlicht vertrek, de gordijnen hoog op.

En vaak had ik, met stille aandacht, gezien, hoe hij zijn viool soms bijna hartstochtelijk tegen zich aanklemde, onbewust dat iemand op hem letten kon.

Na dien dag gingen we vaker samen.

Soms krijg ik een vrijkaart voor een concert, waar hij speelt.

O, en als ik hem dan hoor, en bemerk hoe hij allen in de zaal wegvoert met z'n spel, Els, dan ben ik soms trotsch, dat die man zich verwaardigen wil met mij te loopen, dan vind ik het zoo groote eer, dat hij, de kunstenaar, mijn vriendschap wil.

Als we dan, na affloop, samen naar huis gaan, en ik zeg hóe ik genoten heb, en hij met me spreekt over z'n spel, dan ben ik zóó blij met m'n vriend, zóó heel dankbaar en blij.

Het is zoo heerlijk eindelijk iemand te hebben, waarmee je in vertrouwen praten kan.

Een enkelen keer, wanneer we beiden 's avonds in huis zijn, komt hij even in mijn kamer, en vóór we dan weer elk met ons werk beginnen, zitten we te praten, vertellen elkander iets belangrijks, dat we in ons dagelijksch werk ontmoet hebben, of hij wil me even een melodie laten hooren, die in hem gegroeid is, of we lezen een enkel mooi gedicht.

Dan gaat hij weer heen, maar den verderen avond

geeft het me zoo'n prettig warm gevoel, dat zijn vriendschap voor mij is.

Toen hij voor 't eerst in m'n kamertje kwam, bleef hij op den drempel staan, en zei: „Maar Lies, wat heb jij 't hier gezellig — ik vind jou zoo heelemaal weer in je kamer.”

Het deed me goed, dat hij dát zei.

Het portret van „thuis” heeft hij met aandacht bekeken en ik moest hem veel van jullie allen vertellen.

Soms, als ik het erg druk heb, heeft hij bijna iets vaderlijks in z'n zorgen voor mij. Dan heb ik het gevoel, of ik iets weergekregen heb, dat ik lang heb moeten ontberen, dat ik verloren heb, toen ik buiten het bereik van Moeders zorgen kwam.

Er zijn ook tijden, dat hij 't heel druk heeft. Dan zie 'k hem 's morgens haastig naar buiten komen, altijd kijkt hij dan even naar m'n raam, waait met z'n hoed, vliegt voort.

Dan gaan er dagen voorbij, dat 'k hem niet zie, en dan opeens op 'n avond, hoor ik hem mijn trappen opkomen, en met z'n prettige stem zeggen: „Zoo Lies, daar heb je me weer. Ik had zooveel te doen, al maar weer repetities — ik kón geen oogenblik missen.

En dan tusschen m'n werk dacht ik: „hoe zou 't toch wel met Lies zijn,” maar ik kón niet overwippen, want ik wist, dat ik 't zoo gezellig bij je zou vinden en zeker langer blijven zou dan ik mocht.

Maar nu blijven we een heelen avond met elkaar praten, is 't niet?”

Och, Els, zulke enkele avonden zijn zoo heerlijk. Maar ik schrijf je over niets anders — ik kán 't niet, Elzekind, dit is zóó nieuw voor me. Denk, hoe ik hier aldoor maar alleen geleefd heb, zóó vreeselijk eenzaam

soms, denk, hoe ik hongerde naar vriendschap en het nergens vond, denk je dat alles in, Els, dan zal je toch wel begrijpen, hoe ik zoo vreeselijk blij kan zijn, nu ik een vriend gevonden heb.

Schrijf je me gauw? Ik hoor zoo weinig van je tegenwoordig, Els, je weet, hoe ik je brieven noodig heb en je liefde voor me niet kan missen. Schrijf nu maar eens gauw aan je zusje Lies.

In het lezen van Lies' brief werd Elze telkens gestoord door het rusteloos woelen van de kleine zieke. Als ze hem eindelijk uit had, stopte ze hem haastig weg, in 't voornemen 's avonds in haar kamer met meer aandacht alles te herlezen.

Maar toen de avond kwam, was ze zóó moe, dat ze nauwelijks denken kon, en zoodra ze in bed lag sliep ze in, vast en lang.

In die dagen van groote inspanning en oververmoeienis gunde ze zich geen tijd om zich aan gedachten over te geven — al haar zorg en aandacht was bij de zieke.

En toen eindelijk kleine Elly wat beter werd, had Elze zelf rust hoog noodig.

Zoo bleef Lies wachten en wachten op een brief van Elze, die maar zoo heel lang uitbleef.

XVI.

Komen ze niet voor in ieder menschenleven, die dagen, die zoo vol zonneshijn en blijdschap zijn, dagen, waarin de uren enkel vreugde schijnen te brengen?

En al wordt het ons soms bewust, dat in het ontvangen van al die vreugde gevaar schuilt, voor onszelf en voor hem, die ons de blijdschap schenkt, dan willen we niet luisteren naar de stem, die als een waarschuwing in ons klinkt, omdat we meenen, die gouden vreugde-dagen niet te kunnen missen.

En wij gaan voort, genietend van 't oogenblik, onbezorgd, tot wij op eens het gevaar, dat dreigt, duidelijk voor oogen zien, dan, als wij staan aan den rand van den afgrond.

Zóó was het met Lies.

Telkens, wanneer ze Joh, haar nieuwen vriend, ontmoette, voelde ze een warme blijdschap in haar stroomen, een vreugdegevoel over zijn vriendschap.

Nu ze elkander langer kenden, werden ze meer in-tiem met elkaar, vertelden in groot vertrouwen hun eigen gedachten over verschillende dingen, en spraken samen over mooie boeken, die ze gelezen hadden.

Elken dag zagen ze elkander, liepen vaak samen.

Eén keer had Lies d'r kostjuffrouw op hun ver-

houding gezinspeeld. „Nou, dat wordt nog wat!” had ze gezegd. Een beetje achterdochtig had ze Lies aangezien, en toen ze zag hoe Lies bloosde, had ze betekenisvol haar hoofd geschud. „Och ja,” zei ze verder, „als de liefde eenmaal komt...”

Maar toen was Lieze begonnen te lachen. „Liefde?” zei ze — „wat denkt u toch?”

En later, toen ze alleen was, had ze haar hoofd geschud. „Geloof dan niemand in vriendschap tusschen een jongen en meisje?” had ze zichzelf afgevraagd, „móet het dan altijd liefde worden?”

„Waarom houden wij beiden dan onze vriendschap zoo hoog en denken niet aan liefde?”

En toch is later die eene dag gekomen, waarop Lies zelf ook niet meer geloofde aan vriendschap tusschen een jongen en een meisje, omdat het haar toen op eens duidelijk werd, dat háár gevoel geen vriendschap was, dat zij hem liefhad, met al de sterkte, waarmee ze vermocht lief te hebben.

't Was op een Zondagavond, dat ze in schemerdonker voor 't venster zat.

In Joh's kamer brandde licht.

Ze zag, hoe hij zijn viool kreeg, en spelen ging. Onafgebroken keek ze naar hem en luisterde. Zacht en diep, als een lokstem, klonken de tonen, langzaam aan werden ze voller, zwollen steeds aan, toen klonken ze juichend en jubelend. Vol kracht bewoog hij z'n arm, als in hartstocht klemde hij z'n viool tegen zich aan, liet z'n hoofd, iets terzijde gebogen, er op rusten.

En als Lies in groote ontroering luisterde, haar gedachten bij hem, haar blikken opgaand tot hem, kwam er deze gedachte plots in haar: „O — als mijn hoofd daar lag, daar, waar hij nu z'n viool schijnt te lief-

koozen; o, mijn hoofd zóó dicht bij zijn hart, terwijl zijn hoofd tegen 't mijne zal leunen."

Maar toen die gedachte in haar opgestegen was, sloeg ze vol angst haar handen voor de oogen, alsof ze zich schaamde.

Lang zat ze zoo, zonder op te zien.

Soms kreunde ze zacht, alsof ze pijn had, of ze leed. En één keer zeide ze zacht, alsof ze een beken-tenis voor zichzelf afleggen moest:

„Ik heb hem lief. . . . o, ik heb hem zóó lief! . . .”

Toen zat ze weer stil, haar gezicht verborgen achter haar handen.

Ze durfde niet opzien. 't Was of alles veranderd was, of ieder het nu wist, of alle dingen zelfs om haar heen met vragende blikken naar haar op zouden zien.

O, het was zoo nieuw — ze had het tevoren niet geweten. Hoe kon die liefde zoo onverwachts in haar ontwaakt zijn?

Of had ze, diep verborgen, in haar liggen droomen, en had elk goed woord van hem, en elke mooie daad, haar langzamerhand uit den droom gewekt?

Ze wist het niet, hóe 't gekomen was wist ze niet.

Alleen dit wist ze heel zeker: „Ik heb hem zóó lief en ik kán hem niet missen.” Toen het al lang donker was, stond ze op, deed de gordijnen dicht, zonder naar den overkant te kijken.

Gewoonlijk wuifden ze mekaar even toe, als zij, na 't licht opgestoken te hebben, de gordijnen dicht-trok. Soms ook liet ze, evenals hij, den heelen avond de gordijnen los. Nu niet, nu keek ze niet op tot hem. Ze kón hem nu niet zien, omdat ze zichzelf zoo vreeselijk zwak voelde.

Dan ging ze weer zitten, en wachtte, tot hij komen

zou. Maar toen ze zijn stappen op de trap hoorde, drukte ze haar hand op haar hart, dat wild klopte.

Haar andere hand liet ze rusten op haar bijbeltje, dat op het tafeltje naast haar lag, en die aanraking met dat Boek bracht opeens déze gedachte in haar: „Hierin zal jij je steun moeten vinden.”

Onwillekeurig greep ze het boekje, en hield het in beide handen.

Zóó zat ze, toen Joh binnen kwam.

Even moest ze zich geweld aandoen, het heel nieuwe gevoel voor hem te verbergen, maar ze wilde 't niet toonen. En toen zag ze kalm tot hem op: „Dag, Joh,” zei ze, „je bent vroeg.”

„Vind je, Lies? Ik had zoo'n zin, om even bij je te komen.” Dan — als hij naar haar handen zag, zei hij: „Zeg, wat voor boek omklem jij zoo innig?”

Even weifelde Lies.

Ze hadden weinig over „godsdienst” gesproken, en toch wist Lies, hoe hij hierover dacht. Ze had het gevoeld, wanneer hij zijn gedachten soms vertelde — dan had ze begrepen, dat voor hem geen godsdienst bestond. Maar dit had haar geen hinderpaal voor hun vriendschap geschenen.

Nu zat ze even stil, zonder te antwoorden.

Even maar . . . even streed ze.

Toen hield ze het boekje vóór hem, en zei flink: „Ken je dát boek niet, 't is mijn Bijbel!”

Gespannen keek ze tot hem op, ze zag, hoe hij eerst heel bleek werd, toen werd z'n gezicht rood, en zijn oogen schitterden, alsof hij boos was plotseling.

Dan lachte hij spottend. „Dat boek,” zei hij minachtend, „zdek je dáár je troost in, jij, Lies?”

Angstig zag Lies naar hem, terwijl in haar oogen

duidelijk de pijn te lezen stond, die hij haar aandeed.

„Joh,” zei ze hard, „zooals je dát zegt — zoo vreeselijk minachtend; begrijp je niet, hoe je me pijn doet?” En in grooter opwindung sprak ze voort: „Begrijp je niet, hoe dit voor vele menschen het heiligste is, waar ze niet in aangetast willen worden?”

„Joh, zooals je dát zegt,” zei ze verwijtend. Ze had het niet gewild, juist dít niet, maar ze kon niet anders, ze moest uitsnikken de pijn, die ze plots voelde. Achterover leunde ze in d'r stoel, haar lichaam schokte en luid snikte ze, de handen voor 't gezicht.

En terwijl ze zoo zat, schaamde ze zich voor haar verdriet. „O, dat hij dít maar niet zag — als hij maar weg ging, dadelijk maar,” — dacht ze. „Ze durfde hem niet meer aanzien.”

Toen hoorde ze hem nader komen, even later knielde hij voor haar stoel en greep haar beide handen.

„Lies,” zei hij, met een stem vol ingehouden smart. „Lies, vergeef me — ik wilde je geen pijn doen. Och toe — wil het me vergeven.”

Toen beurde hij haar hoofd op, en zag diep in haar oogen. Ze las in de zijne zóó groot berouw, dat het haar roerde, diep in haar hart.

Als ze zag, hoe hij wachtte op haar antwoord, zei ze aangedaan: „Ik wil het je vergeven, maar mijn godsdienst mag je niet aantasten, hoor! Je mag nooit trachten me dien te ontnemen, nooit!”

„Ik beloof het je,” zei hij, „en ik dank je, dat je me vergeven hebt. Luister — ik wil je iets uit m'n leven vertellen!”

Nu ging hij tegenover haar zitten, en hij vertelde haar, wat hij nooit een ander had kunnen zeggen.

Hij vertelde haar, hoe hij vroeger geloofd had, een

mooi kindergeloof bezeten had, hoe hij neerknielde voor z'n bedje, elken avond, en rustig insliep, omdat God zeker de wacht over hem zou houden. Zóó was hij opgegroeid, tot hij een paar jaar op school was. Daar had hij een jongen leeren kennen, later had hij ontdekt, hoe gemeen die jongen was, eerst niet — eerst was hij trotsch op dien vriend, omdat die veel ouder was dan hij en toch met hem om wilde gaan.

Die jongen had 'em veel leelijke dingen verteld, zoo vreeselijk leelijk — maar omdat die jongen er om lachte, had hij het ook gedaan, — och, hij was nog zoojong.

Die jongen had ook gelachen, toen hij vertelde van z'n gebedje, vóór hij slapen ging.

En als hij uitgelachen werd daarom, schaamde hij zich, en begon te denken, dat groote jongens geen kindergebedjes meer deden.

Toen had hij 't ook niet meer gedaan — maar de eerste nachten had hij niet in slaap kunnen komen, zoo vreeselijk angstig was hij geweest, zóó bang, dat er nu juist dien nacht iets gebeuren zou, omdat hij niet meer gebeden had.

Maar als hij 's morgens gezond wakker werd, en elken morgen weer, en Vader en Moeder gezond bleven, was hij er aan gewend en sliep elken nacht zonder bidden in; maar toch had hij het gevoel, dat er iets moois in z'n leven weg was.

Later, toen die jongen al lang z'n vrindje niet meer was, toen hij in een stad op kamers woonde, had hij het ruwe leven leeren kennen, en grooter werd z'n ongelooft.

Toen, na jaren, als Vader eerst stierf en Moeder daarna, als hij heelemaal alleen stond, gaf hij nergens meer om — hij vond het dwaasheid, dat iemand gelooven kon in een God.

Goed voor kinderen, die alles gelooven wat hun verteld wordt — maar grooten — hoe kunnen die daar nog aan hechten.

En hij wist wel, hoe dit gevoel bijna een vijandschap geworden was tegen menschen, die geloofden.

Daardoor was hij zoo straks misschien hard tegen haar geweest, omdat het hem opeens getroffen had, toen hij haar zag zitten met dát Boek.

„Maar Joh,” trachtte ze zacht te overreden, „jij kent dat Boek niet, lees het eens, misschien zal jij dan ook leeren het heilig te achten.”

En weer klonk z'n stem hard, toen hij zei: „Ik kén het, Lies — maar ik geloof het niet.”

„Dring het me niet meer op!”

Weer brandde de pijn in Lies, maar ze bedwong zich.

Even later stond Joh op, en ging naar Lies' boekenkastje, en terwijl z'n stem weer zacht en teer klonk als anders, zei hij: „Ik zal je eens wat voorlezen, Lies. Wil je luisteren?”

„Ja,” zei ze enkel, zonder op te zien.

Even bladerde hij in een gedichtenbundeltje, toen begon hij te lezen, een gedichtje van Hélène Swarth:

„O de heilige onsterflijke sterren, hoog boven mijn sterfelijk hoofd,
 Waar 't geloof met zijn kindervertrouwen mij een hemel eens
 had beloofd,
 Als deze oogen zich sluiten voor eeuwig en dit lijf wordt ten
 grave gebracht,
 O, de stille onbegrijpelijke sterren! o, 't mysteriënheir van den
 nacht!”

Lief, de dag is zoo druk en zoo nuchter, zoo voor 't kleine
 en voor 't stoffijike alleen,
 En de menschen verloochnen hun ziel en naar 't eeuwige leven
 vraagt geen.

Kom met mij waar de heilige nacht met haar oogen van sterren-
wenkt,
Waar de adem van liefde ons omzweeft en de Hoop met haar
beker ons drenkt.

Lief, eens zullen wij sterven, wij beiden, wij samen of ieder
alleen,
En het graf is zoo diep en de hemel zoo hoog en of God leeft
weet geen.
En 'k heb niets dan de stem van mijn hart, die mij 't eeuwige
leven belooft,
En de heilige onsterfelijke sterren, hoog boven mijn sterfelijk
hoofd.

Even zat hij zwijgend voor zich te kijken.

Droevig klonk zijn stem, toen hij zei: „Waar 't geloof met zijn kindervertrouwen mij een hemel eens had beloofd”, maar dan kwam er opeens een heel harde, bijna wreede klank in z'n stem, als hij deze woorden uitsprak: „en het graf is zoo diep en de hemel zoo hoog . . . en of God leeft weet geen.”

Weer klemde Lieze haar handen om het Bijbeltje: „Hierin staat het, dat Hij leeft,” zei ze, „en dát geloof ik.”

Nooit had Joh haar stem zoo overtuigend gehoord.

Toen stond hij op: „Lies,” zei hij, „ik geloof dat we van avond niet samen kunnen praten.”

Maar toen hij bij de deur was, gereed om heen te gaan, bleef hij staan en keek naar haar. Zoo in-droevig stond haar gezichtje, dat hij altijd vroolijk had gezien. En de gedachte, dat hij dien trek van verdriet er op gebracht had, pijnde hem.

Lang stond hij daar, en hij voelde dat hij zóó niet weg kon gaan — dat hij niet in zijn kamer kón zitten met de gedachte, dat zij hier alleen zat en verdriet had.

Zacht ging hij naar haar toe, en nam haar hoofdje

tusschen z'n handen. „Lieve Lies,” zei hij. Toen boog hij zich tot haar over, en drukte een kus op haar voorhoofd — maar dan liep hij snel de kamer uit, en ging heen, zonder om te zien.

— Onbewegelijk zat Lies in d'r stoeltje, hoorde alle geluiden, z'n voetstappen op de trap, het dichtslaan van de deur — toen was alles stil.

„O,” kermde ze, „o,” — dan streek ze over haar hoofd, over de plaats, waar hij haar z'n zoen gegeven had.

Maar opeens kwam er een geluksglans over haar gelaat, en zachtjes, als in zich zelf, fluisterde ze: O, dát was heerlijk!”

Dien nacht lag Lies uren wakker in haar bed. Haar liefde voor Joh was haar zoo plotseling duidelijk geworden, dit gevoel was nog zoo heel nieuw in haar; ze kon het niet omvatten, dat groote, heerlijke geluk.

„Ik heb hem lief,” fluisterde ze zacht in zichzelf, „o — ik heb hem zoo lief!”

Toen was het in haar, of ze zijn naam moest zeggen: „Joh,” — zei ze, „als je eens wist, hoe lief ik je had.”

Daarna lag ze met haar oogen gesloten, maar ze sliep niet. En weer zag ze hem duidelijk voor haar geest, zooals ze hem dien avond had zien staan — de viool hartstochtelijk vastgeklemd.

„Zijn heele ziel schijnt muziek,” dacht ze.

Tegen den morgen sliep ze in. Toen ze wakker werd, had ze het gevoel, diep geslapen te hebben. Een vreemde dofheid trok door haar hoofd, ze voelde zich moe.

In haar was een herinnering, dat er iets goeds in haar leven gekomen was, maar wát het was, lag als iets vaags in haar gedachten.

Maar langzaam kwam het weer in haar — het weten, wát dat goede was.

Een blijde glans kwam over haar gezicht, dan kwam er iets peinzends in haar oogen, en langzaam streek zij haar handen over het voorhoofd. „Hier heeft hij me een kus gegeven,” fluisterde ze zacht — toen half angstig: „Of was 't een droom?”

Maar dan wist ze weer zoo heel zeker, dát het gebeurd was, en bijna juichte ze: „Het is waar — het is zeker waar.”

Doch toen ze dieper indacht, wát er geweest was gisterenavond, toen ze weer overdacht de woorden, die ze samen gesproken hadden, kwam er een smart-trek over haar gelaat.

„Hij had haar bezeerd met z'n woorden, en toen hij begrepen had, hoe 'n pijn hij haar gedaan had, had hij 't zóó goed willen maken — met z'n kus.”

En hoe had ze een oogenblik kunnen denken, dat hij haar gezoend had uit enkel liefde — hoe had ze het durven gelooven.

Hij, die zoo hoog boven haar stond — hij zou nooit van haar houden — ze stond zoo ver van hem.

Het was haar of er een plotselinge loomheid over haar daalde. Heen was het geluk, dat kort tevoren haar tegengestraald had.

Daar stond ze, met haar groote liefde voor hem, en ze voelde, hoe machtig en sterk die liefde was — en hij — hij zou er nooit naar vragen — hij zou nooit weten, welk een wereld van liefde ze in zich omdroeg, voor hem alleen.

Den heelen dag stond de smart op haar gelaat — en toen de avond kwam, stond ze op om uit te gaan, omdat ze Joh zóó niet zien kon.

Maar toen ze de huisdeur opende, stond ze onverwacht tegenover hem.

„Joh!” riep ze — alsof hij haar pijn gedaan had. Toen wilde ze hem voorbij snellen.

Maar zijn sterke handen sloten zich om de hare.

„Lies!” zei hij, „loop je wég voor me?”

— O, die klank in zijn stem, zóó zacht en teer, als Lieze het nog nooit eer gehoord had bij hem, zóó niet — het klonk als een smeeking!

Als een weelde voelde ze door zich stroomden den naklank van z'n stem.

„Lies!” zooals hij dát gezegd had. Het had geklonken als een uiting van liefde en smart tegelijk. En weer hoorde ze zijn woorden: „Lies, ga je om mij weg?”

Toen hief ze haar hoofd op, en zag in zijn oogen en ze las daarin zijn liefde voor haar.

Een wondere ontroering ging door haar heen. Ze kón niet spreken — keek enkel maar diep in zijn oogen, als kon ze nooit genoeg lezen daarin zijn liefde, die haar tegenstraalde.

Dan sprak ze, en ook in haar stem scheen een geheel nieuwe klank gekomen te zijn, zóó, alsof elk woord een liefdewoord moest zijn:

„Ja,” zei ze vreemd ontroerd — „ik wilde weg — maar nu zullen we samen gaan.”

— Zwigend gingen ze toen door de drukke straten.

Hij voerde haar mee, door de bewegelijke menschenmassa, en zij liet zich gaan, kalm en rustig uiterlijk, maar in haar jubelde het — want het was haar liefste, die haar voortleidde.

Nooit scheen er zulk een veerkracht in hun gang geweest te zijn.

Er werd geen woord gesproken tusschen hen beiden —

tot ze buiten kwamen, tusschen de wijde, stille landen.

Een eenzame, plechtige boomenlaan sloegen ze in.

Eindeloos ver scheen de laan zich uit te strekken. Naakt stonden de boomen daar, en de takken, kromme, gebogen takken, strekten zich omhoog — koud en kaal en somber.

Maar die twee menschen, die hier gekomen waren om elkander hun liefde te zeggen, zij zagen niet, hoe de zwarte, donkere takken zich naar den hemel hieven, angstig en wanhopig.

Zij zagen enkel maar de groote innigheid voor mekaar, die in beider oogen lag.

— Nu ze ver waren van het stadsgewoel, lieten ze hun stappen trager worden.

En dan langzaam, terwijl het was, of z'n stem zong, zegde hij haar, hoe lief hij haar had — hoe hij niet meer buiten haar kón zijn.

Tegen een helling, langs den weg, gingen ze zitten, de armen om mekaar heen — als twee jonge menschen, die elkander heel lief hebben.

En weer zei hij, als verwonderd: „Liefste, dat je wegliep om mij!”

Toen vertelde ze hem zacht, hoe groot geluksgevoel er in haar geweest was, den heelen nacht — enkel omdat ze wist dat ze hem liefhad. Maar dan bekende ze haar angst, die 's morgens in haar gesloopen was — angst, dat hij nooit meer dan vriendschap zou voelen voor haar.

En ze zei hem, hoe heel haar dag — een dag van smart geweest was, enkel om die gedachte.

„Toen het avond werd, meende ik, dat ik je niet meer aan zou kunnen zien, omdat je uit mijn oogen zou kunnen lezen, wat ik niet zeggen mocht. Ik bezat

de macht niet, me te bedwingen — ik voelde me zóó zwak, zoo geestelijk zwak.”

En nog zachter zei ze: „Zie je — ik meende, toen je me gisteren een kus gaf, dat je dit deed uit medelijden — en ik wilde geen medelijden aannemen.”

„Lieve,” zei hij enkel — maar niet lang daarna: „op dat oogenblik wás het medelijden, ik voelde en zag welk een pijn ik je gedaan had — en ik gaf je een kus om het goed te maken, maar tegelijk dat ik het deed, werd het me duidelijk, dat ik je liefhad, meer dan eenig ander schepsel.

Toen móest ik weg, omdat ik het jou nog niet zeggen kon, het was zoo nieuw in me. Maar vannacht heb ik niet kunnen slapen. Aldoor heb ik aan jou moeten denken — misschien, dat onze gedachten naar elkander getrokken werden door onbekende machten. Ik wist, dat ik je liefhad en dat ik het je vanavond zeggen zou.”

Toen boog hij haar hoofdje tegen z'n borst:

„Liefste,” zei hij, „hoor je het — dat ik je liefheb, dat ik hóu van je?” — En dringender nog zei hij: „Hoor je het — lieve?”

„M'n jongen,” zei ze, „ik hou zoo van je.”

Ze liet haar hoofdje rusten dicht tegen hem aan.

„Joh,” fluisterde ze zacht, „weet je — gisteravond toen jij speelde — toen heb ik begrepen, dat mijn gevoel voor jou geen vriendschap meer was.

Hoe ik het gevoel noemen moet, dat in me was, weet ik niet goed — je zou het jaloezie kunnen noemen — als dat bestaan kan op een levenloos voorwerp.

Het was een soort afgunst op je viool, die je dicht tegen je aanklemde.”

Even wachtte ze. Heel zacht zei ze dan: „Opeens moest ik denken, als mijn hoofd daar rusten mocht, zoo dicht bij je hart.”

Verrast beurde hij haar hoofdje op, en ze zag, hoe z'n oogen straalden. „Kind,” zei hij, „dat mag immers nu, altijd mag je dat — jouw hoofd laten rusten, zoo dicht bij m'n hart!”

Was het één enkel oogenblik van geluk geweest — of een heele avond, of langer nog? Ze wisten het beiden niet, toen ze terugkeerden naar huis.

Wel wisten ze, dat de wereld licht was, en dat ze een vreugdepad bewandelden — en dat het óm hen was, of alles zong en jubelde. En ook voelden zij beiden, hoe hun gang veerkrachtiger was, hoe ze schenen te zweven over de aarde, alsof hun leven geworden was iets lichts, iets als een feest — alsof het nooit meer kon worden „zwaar om te dragen”, omdat zij alles nu samen zouden dragen.

XVII.

Denzelfden avond nog schreef Lies haar moeder — ze moést het uitzeggen, haar groote, heerlijke geluk. Moeder zou haar begrijpen, en zou zich mee verheugen met haar. En toch . . . Er waasde even een wolk over Lies' zonnegezichtje. En toch! Zoú moeder zich wel kunnen verheugen, wanneer zij álles geschreven had — zouden er geen bezwaren komen?

En opeens was het Lies, of er iets dreigde, of er iets was, dat tegen haar geluk op zou staan.

Maar met geweld drong ze deze gedachte terug, riep weer in zich op al het heerlijke van dezen avond. O — 't leek bijna een droom — hij, de kunstenaar, zoo'n gevoelsmensch, o — dat hij haar liefhad. Ze voelde het zich niet waard.

Nog even doorleefde ze alles in haar gedachten, toen stond ze op, kreeg papier en pen en schreef:

M'n lief, lief Moedertje.

Moeder — ik moet u wat zeggen — ik gun me haast geen tijd, om rustig de woorden te zoeken, ik wilde het u wel toejubelen, zóó dat u het nu dadelijk wist, en dat ik op 't zelfde oogenblik uw antwoord kon hooren. Ik verlang zoo naar uw antwoord.

Luister nu, Moeder!

Er is zoo iets heerlijks in mijn leven gekomen —

iets zóó groots, dat ik zélf niet begrijp — dat het voor mij is.

Er is iemand, die mij lief heeft, die van mij zijn levensgeluk verwacht — en ik wil niets liever, dan het hem geven, omdat ik hem liefheb, boven iemand anders op aarde.

O, Moedertje — hij is zoo goed en edel, zoo vol gevoel, — en hij is zoo groot — hij is een kunstenaar.

Maar laat me u alles geregeld vertellen.

Ik schreef u en Elze wel van mijn over-buur, ik heb u immers verteld, dat we „vrienden” waren, „vrienden” — niets méér. Ik dacht toen niet aan meer — en wilde ook niet meer. Zijn vriendschap was me genoeg, meende ik.

Toen is er opeens een oogenblik gekomen, dat ik ontdekte, méér voor hem te voelen, ik wist dat hij voor mij niet enkel „vriend” meer was. Ik heb hem dit niet getoond, ik heb me juist teruggetrokken — maar door een verschil van meening deden we elkander pijn, en toen we mekaar vergeven hadden, is ook hem duidelijk geworden, dat hij hield van me.

Van avond hebben we elkaar onze liefde gezegd — we voelen ons beiden innig gelukkig. U weet — hij is musicus, hij speelt heel veel op concerten, iedereen bewondert zijn spel. Wij kennen mekaar nu al zoo goed, we hebben veel samen gewandeld en gesproken, ik dúrf mijn leven met hem door — ik wil niets liever.

Hij is niet godsdienstig, maar hij zal nooit mijn godsdienst in den weg staan. Hij laat me volkomen vrij. En Moedertje — daarom behoef ik het toch niet te laten — ik kan toch trachten hem langzaam aan te winnen — ik kan toch bidden voor hem, of God hem maken wil tot een kind van Hem?

Misschien zal hij om mij willen zoeken naar het Koninkrijk der hemelen.

Daarom mag ik hem toch niet alleen laten, hij — met z'n groote liefde voor mij?

O — Moedertje — zeg me, dat het mag tusschen ons; dat het verschil in godsdienst geen scheiding behoeft te brengen. Ik heb hem pas gevonden — ik kán hem niet wegzenden, ik kán hem niet meer missen.

U weet al veel van hem, want in vorige brieven vertelde ik veel — en u waarschuwde mij in uw laatsten brief, omdat „zulke menschen” vaak zoo licht alles opnemen, er niet eens op letten, of ze een ander in 't ongeluk storten. Moeder — maar zóó is hij niet — ik weet, dat hij me nooit alleen zál laten, of ik moest hem wegzenden — hij is zoo eerlijk en oprecht. Och — Moedertje — ik wilde dat u hem kende. Hij heet Joh. Versteeg. 'k Weet niet, of ik dit al schreef. En nu, Moeder — antwoord me gauw — ik verlang er zoo naar.

'n Heel innige kus van

Uw liefh. Lies.

P. S. Nu ik den brief overlees, is het me, of ik alles te onduidelijk, te verward geschreven heb, maar in mijn geluksstemming van hedenavond kán ik niet anders, niet geregelder.

Enkele dagen later ontving Lies het antwoord. Ze was juist van een ernstige patiënt teruggekomen, en toen ze haar kamer binnenkwam vond ze den brief op haar tafel. Ze herkende dadelijk Moeders hand, en terwijl ze de enveloppe openscheurde, kwam er een kleur van spanning op haar gezicht. Wat zou het bevatten, wat zou Moeder schrijven?

„Lieve kind,” las ze, „ik heb je geluksbrief ontvangen, en die heeft zoovele gedachten in me opgewekt, dat ik ze niet zoo spoedig verwerken kon, en ook niet wilde. Ik wilde liever enkele dagen wachten met mijn antwoord, tot het mezelf meer en meer duidelijk werd, hoe ik je zou moeten raden, tot ik God om raad gebeden had. Want wij, als menschen, kunnen zoo moeilijk beslissen, alleen als we 't Hem overlaten zal het goed gaan, Hij bestiert in Zijn wijsheid onze wegen.

Maar nú wil ik je schrijven.

Kind — Lies — ik wilde, dat ik je van harte gelukwenschen kon, volkomen van harte. Ik kán het niet — het doet me zelf pijn, dat ik het niet kan. Er zou geen mensch blijder kunnen wezen met je geluk, Lies, dat weet je toch wel. Ik gun het je zoo. En ik voel uit je heele schrijven, hoe innig veel je houdt van Joh, ik voel wel, hoe je denkt met hem alle bezwaren te boven te komen.

En juist daarom, om jullie innige liefde voor mekaar, daarom valt het mij zoo moeilijk je m'n antwoord te zeggen.

Je weet het zelf wel wáárom ik me niet van harte kan verheugen met je. Kind — als hij arm was, dat zou iets overkomelijks zijn — daar zou je even gelukkig om kunnen wezen. En denk óók niet, dat ik tegen zijn kunstenaar-zijn ben. Als hij geloovig was, dan weet ik, dat God hem beveiligen zou voor de gevaren, die in zijn omgeving dreigen.

Maar, dat hij juist dát mist, waarin je samen één móet zijn, wil je gelukkig wezen op aarde — dát is het bezwaarlijke.

Kind — Lieske — denk eens: zou Vader het goed vinden? O — ik begrijp wel, dat je nu, in je geluks-

stemming, geen bezwaar wil zien, dat je enkel je idealen droomt, dat je enkel verwacht, dát het wel goed zal worden.

Ik kan me té goed voorstellen, hóe je gestemd bent, en ik weet ook wel, dat deze brief je pijn en verdriet zal doen, maar dat je hierdoor toch niet Joh zal opgeven.

Ik wil je ook niet trachten hiertoe te bewegen, Lies — ik weet wel, hoe moeilijk dit voor je zou zijn.

Maar, wees verstandig, Lies — en denk zelf na, leef niet maar zorgeloos voort. Weet, wat het inhoudt, je te binden aan iemand, die jouw God niet wil aannemen. Hier kan geen gelukkig huwelijk uit voortkomen, je móet in botsing komen, vroeg of laat.

Het kan zijn, dat je Joh helpen kan, dat jij invloed op hem kunt uitoefenen, zoodat jouw God óók zijn God wordt.

Maar Lies — als jijzelf ziet, dat dit niet mogelijk is, verbreek dan den band, die je bindt — vóór het te laat is.

Het zal zwaar voor je zijn — maar God zal je kracht schenken. Doe de goede keus, kind!

„Wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld wint — en lijdt schade zijner ziel?”

Leer Joh meer en meer kennen, en tracht hem tot God te brengen, maar wanneer je zelf gaat wanhopen, of hij Hem vinden zal — Lies — ga dan niet voort. Ik kan je verbinding dan niet goedkeuren — en je eigen geweten zou je niet met rust laten.

Nu moet ik eindigen. Kindje — ik wou, dat ik anders had kunnen schrijven, dat ik blij met je had kunnen wezen — nu stemt het me meer verdrietig, want ik weet, dat er zware dagen voor je zullen aanbreken. Ik zal God smeeken je kracht te schenken. Vertrouw dat we veel aan je denken. je liefh. Moeder.

Langzaam vouwde Lies den brief dicht — een traan gleed ongemerkt langs haar wang.

Ze had dit antwoord verwacht — en toch — het deed haar pijn. Waarom moest dit nu komen, waarom moest dit nu een donkere schaduw werpen op haar zonnedagen. Kón het leven dan niet enkel vreugde zijn, moest het altijd vermengd worden met smart?

Kón haar geluk dan niet blijven bestaan?

Waarom was ze zelf nu eigenlijk verdrietig, — als God Joh tot Zijn kind aannam — dan werd immers alles goed. Ze behoefde immers niet te wanhopen — nú niet.

Ze nam haar pen en schreef enkele woorden terug:

Lief Moedertje, Uw brief ontvangen. 't Heeft me pijn gedaan, maar ik weet, dat u niet anders schrijven kón. — Moeder — bid voor mij, dat God mij mijn geluk niet ontnemen wil, dat Hij ons samen maken wil tot schapen van Zijn kudde. Ik kán Joh niet opgeven. Tot later.

Uw liefh. Lies.

Toen zat ze weer stil, in diepe gepeinzen — maar als ze lang zoo gezeten had, richtte ze plots haar hoofd op, wierp het met een ruk achterover — als wilde ze zóó iedere zorggedachte afschudden.

„Er is geen reden,” sprak ze tot zichzelf, „om me bezorgd te maken — nú nog niet.

Het kan immers goed worden — ik wil afwachten, en genieten, samen met Joh genieten van onze innige liefde, en zóó, door mijn diepe liefde voor hem, zal ik trachten hem tot Jezus te brengen. O, het zal goed worden — ons geluk kán niet verloren gaan.”

Toen stond ze op — en 't was of ze nieuwe krachten in zich voelde. O — niet tobben en peinzen, blijde en vroolijk iederen dag aanvaarden — dät wilde ze — stil-gelukkig zijn met Joh — en dan — geduldig wachten, tot God hen samen één maakte in leven en in geloof.

XVIII.

Nu waren het enkel vreugde-dagen voor Lies — in zich droeg ze het heerlijk geluk van haar liefde.

Het was haar, of de wereld niet ruim genoeg was om al haar zonnige, blijde gedachten te bevatten.

Ze had het gevoel, of het heel gauw lente zou worden, want alles om haar heen moest toch jubelen, en glanzen en stralen, en zonnig zijn.

Onder al haar druk werken neuriede ze voortdurend, want steeds zong het in haar, lichte, zwevende melodieën.

En als ze samen gingen, gebeurde het vaak, dat ze beiden op 't zelfde oogenblik zacht te zingen begonnen, alsof te gelijker tijd in hen beiden de drang geweest was hun gelukkig-voelen te uiten op zachte wijze.

Hun beider zielen waren zoo vol van muziek.

Soms, als hij in haar stille kamer voor haar speelde, zat ze te luisteren, het hoofd geleund op d'r hand — en dan was het, alsof ze zich voelde wegzweven, luchtig meegevoerd op z'n teer-zachte melodieën.

Ze voelde zich gaan, ver — ver weg, alsof zijn tonen haar meetrokken, mee met zijn gedachten, ver weg — naar een eenzaam land — een sprookjesland van louter zonneschijn en muziek.

Dan staarde ze voor zich — terwijl haar oogen

peinzend stonden, dan leefde ze in zijn muziek en dacht aan niets anders.

Het gebeurde soms wel, dat ze niet eens gemerkt had, dat Joh opgehouden had met spelen.

Dan schrok ze op van zijn aanraking, wanneer hij zijn arm om haar legde.

„Lies,” zei hij dringend, „waar dacht je aan, zeg het me?”

En met vreemde, ver-affe sprookjesstem vertelde ze haar fantasieën, sprak ze van het gedroomde sprookjesland, waar zij beiden toefden — in een land van zon en muziek.

Ook hij zei de gedachten, die er onder 't spelen in hem waren geweest. Vaak waren zijn gedachten heel anders dan haar fantasieën.

Maar één keer waren ze wonderlijk getroffen, toen zij hem zoo heel duidelijk wist te zeggen, wat ze in z'n spel gevonden had.

Het waren volkomen zijn gedachten geweest.

Toen hadden ze elkander in blijde verrassing aangekeken, en beiden hadden ze een gevoel, alsof er een soort zieleverwantschap tusschen hen gekomen was.

„Wat is dat vreemd,” had Lies droomerig gezegd. Maar Joh verklaarde in zóó vaste overtuiging: „Neen Lies, dat is niet vreemd. Dat komt, omdat we zoo heel veel van elkaar houden, omdat onze gedachten uitgaan naar elkander, en naar onze gezamenlijke idealen.

Het is, of onze gedachten, langzaam aan, gelijk gestemd worden — zóó als je het ééne muziekinstrument stemt op een ander.”

„Joh, wat is dat mooi,” jubelde Lies, „wat is dat heerlijk, dat je elkanders gedachten weet — het is

zòó, of ik in je ziel kan zien — of ik langzaam al het mooie in je ziel ontdekken mag.”

— Zooveel mogelijk waren ze samen elken dag, samen gingen ze naar hun werk overdag, en 's avonds waren ze veel bij elkander.

's Zondags maakten ze lange wandelingen, ver van de stad.

Zóó leerden ze elkander beter kennen dan vroeger, toen hun gevoel voor elkander vriendschap was.

Hun innigste gedachten vertelden ze aan elkander, en heerlijk was het weten, dat ze elkaar volkomen vertrouwen konden.

Enkel over één ding spraken ze niet: over den godsdienst.

Na dien éénen avond, waarop Joh gezegd had: „dring me dat geloof niet op” had Lies er niet meer over durven praten.

En toch kwelde het haar, dat er iets was, waarin ze niet één waren. Juist in het hoogste, wat er bestaat. Maar ze begreep nog niet, dat dit als een hinderpaal moest staan tusschen hun verhouding, ze begreep toen nog niet, hoe ze zou moeten kiezen: het één of het ander.

Ze verwachtte altijd nog, dat het goed zou worden.

Dat er ooit sprake zou kunnen zijn van een keuze, dat wilde ze nog niet aannemen. Tot opeens op een nacht, ze den slaap niet kon vatten. Andere avonden sliiep ze, zoodra ze rustig neerlag — en ontwaakte dan weer in het heerlijke, blijde gevoel, dat in haar geweest was, van het oogenblik af waarop Joh zijn liefde gezegd had.

Nu niet — nu woelde ze om en om, gedachten warden door haar hoofd — en opeens was het, of er

een nevel trok over haar geluk — een vage, ondoorzichtige nevel, die over haar vreugde scheen neer te dalen.

Wát het was, kon ze zichzelf niet verklaren. Maar toen overdacht ze weer dien eersten avond, toen zij zich haar liefde bewust geworden was.

Het was dien avond, dat zij over haar godsdienst gesproken had.

En het was haar, alsof ze Joh weer hoorde zeggen, hoe hij bijna een vijandschap voelde tegenover mensen, die geloofden.

— Nú wist ze opeens, wat tegen haar geluk scheen te willen opkomen. Het was de invloed van deze woorden, welke hij dien avond gezegd had.

En als ze zoo stil lag en al maar weer deze woorden overdacht, begreep ze, dat hij niet ondoordacht van een „vijandschap” gesproken had — maar ze wist, dat het waarheid was. Dát had ze begrepen, toen hij gezegd had: „Lies, zoek jij troost in dát boek?” Zijn toon had haar toen alles gezegd.

Ook begreep ze, dat die vijandschap niet opeens was ontstaan, maar, langzaam aan was die in hem gegroeid, na elke slechte handeling van anderen, die hij niet met zijn opvatting van godsdienst overeen kon brengen — na elke tegenkanting in zijn eigen leven; iedere onbegrepen smart had die vijandschap doen toenemen.

En wat zóó langzaam maar zeker zich in hem vastgezet had — kón dat weggenomen worden?

Haar hart antwoordde: „Liefde vermag alles.” Maar haar geweten sprak: „Mag jij samen gaan met een, die staat tegenover jouw God?

Zou jij hem kunnen veranderen? Al die weken heb

je niet met hem over je godsdienst durven praten? Hoe kan je dan invloed op hem uitoefenen?"

O — ze wist het wel — ze was bang geweest, dat er een schaduw zou komen over hun verhouding, als ze daarover sprak met hem.

En laf had ze gezwegen — ja, had zelfs haar eigen geweten tot zwijgen trachten te brengen, al die dagen.

Want enkele oogenblikken was de gedachte in haar gekomen: „Je bent op een dwaalspoor — je meent dat dit je geluk is — maar je handelt tegen Gods wil,” — en ze had wel gedacht aan Moeders brief, maar in haar geluksstemming had ze van geen bezwaren willen weten.

En over dit pijnlijke had ze dan weer heen gedacht, zich heelemaal overgevend aan haar blijdschapsstemming.

Nu nam ze zich voor, den volgenden dag met Joh te spreken hierover.

Maar die volgende dag ging voorbij als de dagen tevoren. Zoodra ze Joh zag, kwam blijdschap weer in haar en de pijnlijke gedachten van 's nachts schenen plots weg te zinken.

Op een morgen kreeg ze weer een brief van haar Moeder.

„Lies,” — schreef ze „vertel me nu eens eerlijk — hoe is 't tusschen jullie beiden? Je schrijft veel over Joh in je brieven, en over jullie uitgaan, maar over dát, wat ik zoo erg graag wilde weten, schrijf je niets, en een antwoord op mijn vragen ontwijk je steeds.

Lies — wees eerlijk, óók tegenover jezelf — stel je niet tevreden met een schijngeluk, dat houdt geen stand.

Spreek je nu wel met Joh over je godsdienst? —

Hoe wil je anders dichter bij mekaar komen, hoe wil je hem anders helpen?

Leef nu niet enkel zorgeloos en licht over alles heen, Lies — wees ernstig. Ik gun het je wel, dat je van je dagen geniet, als je maar rekening houdt met wat volgt.

Antwoord gauw. Een kus van je liefh. Moeder.

Het was Lies of álles haar tot nadenken drong.

Ze tobde er immers zelf al over — en nu vroeg Moeder haar er óók al naar. O — ze wist wel — ze móest spreken, en toch — ze dúrfde niet. Maar nu nam ze zich voor het denzelfden dag te doen.

'n Kort briefje schreef ze naar huis. „Moedertje — ik zal eerlijk zijn tegenover mezelf — ik zál spreken met Joh — ik heb niet eerder gedurfd — ik ben zóó bang, dat er iets tusschen ons geluk komt. Nu is alles nog zoo heerlijk! Maar ik zal spreken — wees u maar gerust. Uw liefh. Lies.”

Dien dag was het Zondag — en toen 's middags Lies met Joh wandelde op een eenzamen, stillen weg, was de gelegenheid er om te spreken over dát, waarover ze spreken moest met hem.

En toch deed ze het niet.

's Avonds, in bed, kwam het zelfverwijt in haar, dat ze het niet gedaan had. En nu nam ze zich elken avond voor, met Joh te spreken — en elken nieuwen dag liet ze, voor dat doel, ongebruikt voorbijgaan. Zoo werden langzaam aan haar nachten wanhoopsnachten. Ze kón moeilijk meer in slaap komen — angst was in haar, dat ze niet goed deed — want ze moest het hem zeggen, en ze durfde niet te spreken over dit ééne. Overdag was ze, onder zijn invloed, dadelijk

weer opgewekt — maar de nachten waren voor haar somber en zwaar van angst.

En langzaam voelde ze in zich trekken een loome, afmattende moeheid — een gevoel of ze zóó niet langer meer verder kon — of ze niet lang meer doorwaken kon, die nachten van twijfel.

— Toen kwamen de weken, dat Joh naar het buitenland moest.

De ernstige gedachten, die haar's nachts kwelden, lieten haar in zijn nabijheid met rust. Dan ondervond ze telkens weer de heerlijkheid van het oogenblik: hém bij zich te hebben, en het weten van hem heel dicht bij zich te hebben overstemde elke andere gedachte. Maar nu hij weg was, bleef ze alleen met haar gedachten, alleen in haar toenemende moeheid. Altijd weer spookte de angstgedachte door haar hoofd: „Hij kent mijn God niet — hij wil Hem niet kennen. Hoe kunnen we dan samengaan? Is het geen zonde?” En de somberheid, die anders 's morgens week, bleef nu in haar, den ganschen dag.

Met woesten ijver wierp ze zich op haar werk.

„O, er maar heelemaal in opgaan, in haar zorg voor anderen — dan behoefde ze niet over haarzelf te denken.” Maar als ze dan 's avonds eindelijk rustig zat op haar stille kamer, dan kroop de twijfel weer in haar. Dan zat ze stil, en staarde, en dacht, en wist geen uitkomst.

Enkel zijn brieven, die hij haar elken dag toezond, waren de lichtpunten in haar leven.

Zoo getrouw schreef hij haar, hoe zijn dagen waren, dat het haar onder 't lezen was, of ze het samen doorleefden.

Dan, voor een oogenblik, had ze het gevoel, dat hij

bij haar was, of die dagen van eenzaamheid niet wezenlijk geweest waren.

Maar, als ze later stilzat, en peinsde over z'n brieven en overdacht, al wat hij geschreven had — en altijd maar weer zocht tusschen z'n woorden, of ze niet vinden kon een verlangen naar hooger dingen, maar nooit vond, wat ze wenschte, dan werd ze weer bang en de angst kwam weer in haar.

Iederen dag meer voelde ze de afmatting in haar toenemen, ze was zóó moe — en toch werkte ze juist nu nog meer dan anders, om niet te kunnen denken. Maar de nachten doorwaakte ze, in steeds stijgenden angst. Tot ze het eindelijk niet meer alleen kon dragen en ze hem schreef: „Joh, ik zal je nu wel pijn doen misschien, maar ik kán niet langer alleen dragen — ik móét het je zeggen. Joh — ik wéét, dat wij niet samen door het leven mogen gaan, omdat jij mijn God haat.

Maar, Joh — ik kán je niet missen, en ik wil mijn God niet prijsgeven.

Want ik heb de belofte afgelegd, Hem te vreezen en te eeren, en te werken tot verbreiding van Zijn eer. Ik kán en mág die belofte niet breken.

Ik weet, dat mijn godsdienst moet staan boven mijn liefde voor jou. Je begrijpt dit misschien niet in me, omdat ik er zoo zelden over sprak — ik dúrfde niet meer, na dien avond, toen jij het me verboden hebt.

Jongen — zoek Hem toch ook, het is het beste wat je in je leven kan ontvangen. Tracht Hem toch te vinden — als je Hem smeekt zal Hij je aannemen. Joh — we moeten hierin samen één zijn, zooals we in al het andere één wenschen te zijn.

Zeg het me, dat óók jij Hem zoeken wil — och,

zeg het me, want ik ben zoo angstig — het is me, of we anders niet samen mogen gaan.

Ik voel me zoo moe van het nachten-lang denken hierover — ik móest het je zeggen — en ik dúrfde niet — omdat ik bang was voor je antwoord.”

Zóó schreef ze hem.

Dien avond was het, of er een last van haar afgenomen was. Nu ze geschreven had, was de angst-gedachte weg — en kalm kon ze nu afwachten, wat komen zou. Voor ze zich te slapen legde, vroeg ze God, haar te wijzen den weg, dien ze bewandelen moest.

Enkele dagen later kwam Joh's antwoord.

De witte enveloppe hield ze gesloten op haar schoot, zichzelf afvragend, hoe het antwoord kon wezen — goed of kwaad.

Langzaam, alsof ze niet dúrfde, opende ze het couvert — en las zijn woorden.

Van zijn leven ginds, schreef hij haar, zooals gewoonlijk — den dag voor hij haar brief gekregen had, had hij deze blaadjes fijn beschreven — aan het eind van z'n brief, vond ze eerst zijn antwoord: kort en koel, alsof hij boos was.

„Lies,” zei hij — „ik had je gevraagd, hierover niet meer te spreken. Waarom heb je het toch gedaan? Waarom móét je dit plaatsen tusschen onze liefde? Ik laat jou volkomen vrij — ook later — maar ik laat mezelf niet dwingen. Zou jij me hoogachten, als ik jouw godsdienst gedwongen aanvaardde? Dát, wat jij voor hoog en heilig houdt, moet dat mij als dwang worden opgelegd?

Lies, spreek hierover niet meer met me. Dit mág niet tusschen ons komen. Jij blijft voor mij het hoogste en heerlijkste.”

De uren gingen voort, en Lies vernam het niet.

Als ze den heelen brief gelezen had, liet ze haar hoofd op haar armen zinken — en staarde voor zich, met een moeden blik.

Lang zat ze zoo, zonder diep te denken — de enkele, korte woorden, waarmee Joh haar geantwoord had, jaagden door haar hoofd. Telkens weer herhaalde ze in zichzelf de woorden, die hij haar geschreven had — alsof ze zijn antwoord, dat zoo anders was, dan ze zich voorgesteld had, niet kon begrijpen. Ze had zoo gehoopt, na het wegsturen van haar brief, dat hij anders zou willen worden — al was het dan eerst om haar, langzaam-aan zou hij voor zichzelf meer en meer behoefte gevoelen aan God. Nu wist ze met grooter zekerheid, dat ze hierin niet één zouden worden.

En mocht ze nu samen gaan met hem?

„Neen,” zei ze, „ik móet God liefhebben boven hem . . . en toch . . . ik kan hém niet laten gaan — ik kán het niet.”

En weer overdacht ze de laatste maanden vol geluk — weer was het haar, of ze ondervond de vreugde van elken weildedag met hem.

„Ik kan hem niet meer missen,” zei ze hopeloos — „alle vreugde in mijn leven zou sterven, wanneer ik hem moest ontberen.”

Laat in den avond stond ze op, om naar bed te gaan. Toen ze zich uitgekleeed had knielde ze neer — maar, als ze haar handen gevouwen had, om God te vragen haar den weg te wijzen, dien ze moest gaan — moest ze plots denken, hoe die weg haar af zou voeren van Joh, want Joh was tegen haar God.

Het was haar nu onmogelijk zich vol vertrouwen

aan Gods wil te onderwerpen — ze kón niet — en zonder gebeden te hebben stond ze op.

„Joh,” kreunde ze zacht, „hoe zal ik je kúnnen missen.”

Toen vroeg ze zichzelf af, waaróm ze moest kiezen tusschen God en haar jongen. Kon het dan niet samen gaan? Maar ze voelde, hoe haar godsdienst nu al stond tusschen hun liefde, en hoe dit hen steeds meer scheiden zou.

Het was haar duidelijk, dat ze zou moeten kiezen — maar ze míste de kracht er toe.

Lang lag ze wakker, zooals gewoonlijk den laatsten tijd. En het was, of de uren omkropen, trage, trage.

Opeens kwamen haar in de gedachten de woorden van één van Van Eedens Nachtliedjes: „De dagen, de tragen — ze willen niet gaan — en lang — lang zijn de uren der nachten.”

Vroeger, toen ze het gedichtje voor 't eerst las, had het diepen indruk gemaakt op haar — nu scheen het in haar eigen leven werkelijkheid te worden.

Als het begon te schemeren stond ze op — en kreeg het boek, waarin ze op sommige oogenblikken haar stemmingen schreef.

Langzaam, als werktuiglijk, sloeg ze de bladen om. Toen schreef ze neer dat mooie gedichtje van Van Eeden:

Eens heb ik de dalende zon gevraagd
te wachten,
Eens heb ik van dichte nachtschaduw
Het luchtje, vluchtige vlieden beklaagd —
En nu! — En nu!
Nu glijden de tijden zoo langzaam aan,
De dagen, de tragen, ze willen niet gaan
En lang — lang — lang zijn de uren der nachten.

Eens hield ik de goudene uren te goed
 voor klachten,
 Eens vuld' ik den levenden, helderen dag
 Met bloemen en blijheid en liederen zoet, —
 Maar ach! — maar ach!
 Nu zullen zich vullen zoo nacht als dag
 Met bange gezangen en droef geklag —
 En lang — lang — lang zijn de uren der nachten.

Even wachtte ze. Toen schreef ze er onder:

„Nu heb ik geen moed meer!

Ik had al mijn hoop gericht op dat ééne oogenblik,
 waarop zijn antwoord mij vreugde brengen zou: „Ik
 wil in alles één met je zijn, ook in jouw godsdienst.”

Dagen en nachten gingen voorbij, waarin ik dit ant-
 woord verwachtte.

En — hij heeft het me niet kúnnen zeggen.

In blij verwachten van 't geluk zijn de dagen voor-
 bijgegaan, en nu

Nu glijden de tijden zoo langzaam aan,
 De dagen, de tragen, ze willen niet gaan
 En lang — lang — lang zijn de uren der nachten.

M'n dagen vulde ik met blij gezang, met liederen
 zoet; nu sleep ik voort mijn uren, niet in klachten,
 want de menschen, o, die zullen 't niet weten — maar
 in stilzwijgend leed!

O, Joh — ik kán geen afstand doen van je, en het
 moét — het moét.

En 't is me, of m'n liefde groeit, terwijl ik weet,
 dat ik ze moet onderdrukken.

Hoe kan men iets verstikken, dat het levensrecht
 meent te hebben!

Ik heb geen moed meer, omdat ik niets meer van
 het leven mag eischen. Niet voor mij, niet voor mij,

niet voor de strijdsters, die hun geluk zoo noodig hebben, en tóch er naar moeten smachten.

Alles, álles voor de gelukkig-geborenen.

In gedachten doorbladerde ze haar boek — en alsof het toeval was, zoo moest ze opeens lezen, wat ze neergeschreven had, den dag, nadat Joh haar z'n liefde gezegd had.

„Waarom is alles toch zoo blij, zoo heerlijk licht in me? Wat is er, ó wat is er gebeurd?

't Is een dag als andere dagen, neen, 't is een dag van bladerweenen, trage, trage vielen ze neer, de ineengekronkelde bladeren, trage, trage! De aarde was vochtig, en d'r waaide een wind, die takken deed breken, en aan den hemel hingen wolken, beangstigend donker, nacht-zwarte wolkengevaarten dreven boven de aarde. En de zon was schuil, den heelen dag; somberheid en droefheid beefde in de lucht, en toch . . . blijdschap, groote blijdschap woonde er in mijn harte.

Harte mijn, harte mijn, waaróm toch moest ge zoo blijde zijn?

Wat is er, o, wat is er gebeurd?

Het komt, het komt, het goede, heerlijke, het gróóte geluk, dat ik niet meer te komen dacht.

O, kom toch, dat 'k je omgrijpen kan, dat ik slaan mag m'n armen in ronde buiging om je heen, mijn geluk, mijn dierbaar geluk!

En als ik je heb, dan houd ik je vast, vast, in een krampachtig omklemmen, in een sterk spannen van m'n spieren, en hoe je ook rukt, en hoe je ook trekt, ik laat je niet los, nooit, nooit meer . . . of je zou me 't harte moeten breken.

Dan zouden de spieren ontspannen, ik zou je niet

meer kunnen omvatten — vrij zou ik je laten — mijn geluk; m'n armen zouden, slap, zinken, m'n hoofd, als moede, neerbuigen, m'n oogen zou ik richten naar de aarde, altijd omlaag; want ik zou geen geluk kunnen zien meer — en diep in m'n hart, waar vreugde huisde, zal droefheid, troostelooze treurnis wonen. Maar 't zal niet breken, m'n geluk — 't zal niet sterfen, nu het pas geboren is!"

En een trek van grooten weemoed gleeed over haar gezicht, als ze deze woorden las: „En hoe je ook rukt en hoe je ook trekt, ik laat je niet los, nooit meer — of je zou me 't harte moeten breken."

Toen drukte ze vol angst beide handen tegen haar hart. „O neen, dát niet," kreunde ze, „God — dát niet," klonk het smeekend.

Hoe lang ze zoo zat, wist ze niet; de laatste dagen had ze geen begrip van tijd, de uren kropen. Eindelijk stond ze op.

„Ik zal het Elze schrijven," zei ze in zichzelf, „ik zal haar alles, alles schrijven. Ik begrijp niet, waarom ik het niet eerder deed."

En vel na vel schreef ze vol, vertrouwde al haar liefde en smart aan haar zuster, die haar misschien begrijpen kon.

Toen ze het alles uitgezegd had, stond ze verruimd op. „Misschien weet Elze raad," zei ze.

En weer kwam er een glans van hoop in haar oogen, hoop, die tot het einde toe stand wilde houden.

XIX.

Het was een sombere regendag, zooals er vele komen, vóór dat het zomer is — alsof al die droeve dagen het verlangen naar den zomer nog willen doen toenemen — en zóó ook de vreugde grooter maken, wanneer eindelijk de zon en de warme dagen daar zijn.

Nu scheen alles nog zoo droevig en triest. Wel hingen er fijne jonge blaadjes aan de boomen, maar aan elk blaadje hingen droppels — zwaar dropen ze neer — alsof ze gezwollen waren van leed. Het was, alsof al die takken en takjes weenden, en op treur-wijze zongen één langzamen, eentonigen klaagzang.

In de stad waren de straten somber — de menschen haastten zich, om maar gauw binnen te zijn — het scheen té verlaten buiten.

Langzaam ging Elze door de droeve regenstraten. Ze was moe, moe van 't zoeken naar Lies d'r kamer. En in zichzelf had ze al dikwijls gezegd: „'t Is toch dom van je, dat je haar niet even getelegrafeerd hebt,” — maar ze had Lies zoo graag willen verrassen.

Nu had ze al wel een uur gezocht, en telkens gevraagd, nadat ze van 't station gekomen was.

De regen stemde haar zoo vreeselijk droevig — ze voelde zich zoo heel erg verlaten in die groote, vreemde stad.

— Eindelijk vond ze de straat.

En niet lang daarna zat ze in Lies d'r kamer.

Lies was uit, zou wel gauw komen. Elze maakte het zich zoo gezellig mogelijk. Gelukkig brandde de kachel nog — 't was ook koud, al was de lente er al. Voor 't knappend vuurtje ging ze zitten, haar natte schoenen deed ze uit. Behaaglijk leunde ze toen achterover en keek om zich heen.

„'t Is Lies d'r stemming en Lies d'r smaak, die in de kamer hangt,” dacht ze. „Wat in-ingezellig!”

Maar de bloemen, die in alle vazen stonden, hingen slap, met gebogen kopjes en verwelkte blaadjes — alsof ze de laatste dagen hun zorgen gemist hadden.

Elze stond op, om ze water te geven. Ze kon het niet hebben, dat bloemen en planten verwaarloosd werden. Als ze langs Lieze's boekenkastje ging, zag ze een groot portret. 'n Jonge man stond er op — donker van uitzicht. Er was iets in hem, dat onweerstaanbaar aantrok — zeker waren het z'n oogen, die diep en donker schenen te glanzen — wat moesten dat mooie oogen zijn, het was of zijn heele ziel er in te lezen stond. Lang stond ze naar het portret te kijken.

„Dat is *Joh*,” zei ze zacht. „Lies — ik begrijp, dat je van dien man moét houden.”

Toen ze iemand de trap op hoorde komen, ging ze vlug zitten.

Even later kwam Lies binnen.

Toen ze de deur open gedaan had, en het lamplicht haar tegenstraalde, hield ze even, als verblind, de handen voor het gezicht.

Op het portaal had ze het lichtschijnsel door de deurreet gezien. Anders was haar kamer altijd donker — er was iemand — „als hij 't eens was.”

En het eerste oogenblik durfde ze niet te zien — het was, of dit geluk te groot zou zijn.

Zoo stond ze daar, de handen voor de oogen gedrukt. Toen hoorde ze Elze's stem — en het was alsof ze uit een droom ontwaakte.

„O, Elze, Elze!” riep ze.

En als een schipbreukeling, die in wanhoop rondtast om een steun te vinden, en dan eindelijk iets vindt, waar hij zich aan vastgrijpen kan, zóó omklemde ze Elze.

„O, Elze, jij!” kreunde ze zachtjes. „Wat goed, dat jij gekomen bent — ik kón niet meer.”

Toen snikte ze uit, al haar angst en leed, al haar wanhoop en smart, die de laatste dagen in haar geleefd hadden — in wilde, woeste snikken klaagde ze het uit. — Maar langzaam aan werd ze kalmer — en zacht schokte haar lichaam — als van een kind, dat zich langzaam in slaap weent.

Elze zei niets, streek haar enkel zacht over het haar.

„Liesken, Liesken,” noemde ze haar, bij den naam, dien moeder haar vroeger gaf.

Toen Lieze wat bedaard was, maakte Elze haar mantel los. „Kindje, wat zie je er uit — wat ben je doornat!” zei ze. En ze bukte zich om haar schoenen los te maken.

Bedrijvig trippelde Elze heen en weer — ze dacht niet meer aan eigen moeheid, bedacht alles om Lies te helpen, arme Lies, die zóó moe was.

En vol zorg keek ze naar d'r zusje, die achterover in haar stoeltje leunde, de oogen gesloten. Elze schrok er van, zóó afgemat als ze er uitzag, zoo ín-ín-afgetobd.

Ze verzorgde Lies, zooveel ze kon.

En dankbaar sloeg Lies d'r oogen op. „Wat zorg je

voor me," zei ze zacht. „Maar hoe kom je hier?"

„Dat vertel 'k straks wel — eerst moet je wat opknappen. Je hebt veel te hard gewerkt, je bent op gewoon-weg. Dat mag niet, hoor Lies, tot zoo laat mag je niet werken — jij hebt ook je rust noodig."

„Och kom," zei Lies lusteloos, maar toen opeens zei ze driftig: „Nee, ik heb geen rust noodig — ik kan niet rusten — voortjagen maar — en niet denken! O, nee — niet denken," zuchtte ze dof.

Als afleiding begon Elze te vertellen van haar reis, — hoe ze Lies zoo graag had willen verrassen — en Mevrouw had het dadelijk goed gevonden — Elly was toch bijna beter. En dan ging ze grappen vertellen van Elly en Dick.

Het lukte haar heusch Lies' belangstelling te winnen. En één keer klonk Lies d'r lachen door de kamer — maar Elze schrok er van, het was niet het oude, kinderlijk uitgelaten lachen van vroeger — het klonk, alsof er iets gebroken was, of er tegelijk met haar lachen iets heel zacht weende. Later spraken ze samen over thuis, over Moeder, en over Wim's studie, over oude herinneringen. Maar het doel van Elze's komst, dát, waar beiden over praten moesten, werd niet aangeroerd.

Wanneer er even een stilte was tusschen hun spreken, zocht Lies dadelijk een ander onderwerp, alsof ze bang was dát aan te roeren, wat haar zoo zwaar op het hart lag.

Zoo werd, tegen 't eind van den avond, hun gesprek onnatuurlijk, — het was alsof beiden voelden, dat hun gedachten aldoor met hetzelfde bezig waren, terwijl ze niet wisten, hoé het uit te spreken.

„Zullen we naar bed gaan, Lies?" zei Elze eindelijk.

„Je bent moe — en morgen zal je wel weer bijtijds op moeten!”

Even weifelde Lies. „Hoe lang blijf je, Els?” vroeg ze.

„Tot morgenavond — met den laatsten trein wil ik terug zien te komen.”

„Dus één nacht!” zuchtte Lies.

Maar dan kleedden ze zich beiden zwijgend uit — en niet lang daarna lagen ze in bed.

De armen hadden ze om mekaar heengeslagen, als in de dagen, toen hun leven vol blijden zonneshijn was.

En weer was het, of beiden wilden spreken en toch hun gedachten niet konden uitzeggen.

„Els,” zei Lies plotseling, „ik wou, dat jij altijd bij me was. O, kind — ik heb zoo'n behoefte aan steun.”

„Den steun, dien jij noodig hebt, Lies, zal ik je toch niet kunnen geven — daar moet je Eén om vragen, en Die helpt zeker,” zei Elze.

„Elze,” — fluisterde Lies, alsof ze deze bekentenis niet hardop waagde te zeggen: „Els — ik heb niet dúrven bidden gisteren. Ik was bang, dat God mijn leven van Joh af zou leiden — dat het Zijn wil was, dat ik Joh moest wegzenden.”

Even zweeg Elze, toen zei ze: „Lies, vertel me van Joh.” „Ik zal trachten je alles te zeggen,” zei Lies. „Luister!”

Ze vertelde van hun vriendschap en van dien eersten avond, waarop ze hun liefde bewust waren geworden, en van hun gesprekken en zijn brieven en opvattingen over den godsdienst — álles sprak ze uit.

Maar toen ze gesproken had van zijn laatsten brief, waarin al haar hoop, om één te zijn in haar godsdienst, vernietigd was — toen legde ze zich dicht tegen Elze aan, en schreide en schreide, alsof ze een leed van lange jaren uit te klagen had.

Elze sprak niet, ze voelde wel, hoe haar woorden nu geen ingang konden vinden bij Lies.

Ze wachtte tot ze kalmer zou worden.

Zachtjes streek ze Lies over 't haar, en zeide enkel: „Stil maar, kindje — stil maar hoor!” Het was haar, of ze niet anders kón zeggen dan deze woorden — of ze met elk ander woord het oordeel over Lies uit zou spreken.

Toen Lies kalmer was, smeekte ze: „Elze, zég het me, wát ik doen moet.”

Weer wachtte Elze, omdat ze niet dúrfde spreken. Toen vroeg ze: „En als ik met mijn raad jouw vonnis vel?”

Heel lang bleef het stil. Elze begreep, dat Lieze streed, en liet haar met rust, sprak niet. Schijnbaar kalm, wachtte ze, tot Lies spreken zou — maar haar hart bonsde in groote spanning, en het was haar of de minuten kropen.

Eindelijk, het scheen Elze of er uren voorbij gegaan waren, eindelijk sprak Lies. „Els, weet je, dat ik je een droom schreef, die me beangste, maar waarvan ik het einde niet begreep?”

Even wachtte ze. Toen zei ze: „Ik geloof, dat ik dat laatste gedeelte van dien droom nu begrijp. Ik geloof, dat dit in mijn eigen leven verwezenlijkt wordt.”

Langzaam zei ze: „Er was daarin sprake van een keuze — en ik wist toen niet, waar die keuze op doelde. Ik kón niet denken, dat dit in mijn leven zou komen.

Nu is de tijd daar, dat ik zal moeten kiezen, het een of het ander.”

„En?” — vroeg Elze, bijna angstig, „en . . . Lies — wat zal je doen?”

Terwijl haar stem zachtjes trilde, zei Lies: „Ik stel

mijn leven in Gods hand; Hij zal me leiden zooals het goed voor me is."

„Lies," zei Elze aangedaan, „dán zal je leven toch goed worden, al schijnt het nu donker."

„Ik heb het gevoel," zei Lieze, „of van dit oogenblik af elke vreugdegedachte uit mijn leven gebannen is; het is me, of de deuren van mijn hart gereed staan, zich te sluiten voor elken zonnestraal. — Laten we nu slapen gaan," zuchtte ze — „ik ben zóó moe."

„Laten we nu slapen gaan," had Lies gezegd, alsof ze niet wist, dat ze den heelen nacht doorwaken zou. Maar ze had zoo groote behoefte gevoeld, alleen te zijn met haar eigen gedachten; daarom had ze dit gezegd; zelfs met Elze kón ze nu niet spreken.

— De morgen schemerde al, en nog had Lies niet geslapen.

Toen Elze later wakker werd, en naar Lies keek, schrok ze, zóó als haar zuster er uit zag — haar gezicht was bleek, en in haar trekken kon Elze duidelijk ontdekken de sporen van den strijd, die dien nacht in Lies gewoed had.

Toch, alsof ze vermoedde, dat Lies er niet meer over spreken wilde, roerde ze het onderwerp van den vorigen avond niet meer aan.

Voorzichtig begon ze over andere dingen te praten, trachtte Lies' belangstelling te winnen voor de gewone, alledaagsche dingen.

En hoewel het eerst inspanning kostte, haar gedachten te bepalen bij zaken, die ver buiten haar stonden, toch dwong ze zichzelf te spreken — maar het was, of haar stem in dien eenen nacht veranderd was, — een vreemde, moede klank trilde er in.

Den geheelen dag spraken ze niet meer over dat

ééne, dat toch vooraan in beider gedachten stond. Alleen 's avonds, toen Elze al in den trein was, boog Lies zich naar haar over, en zei: „Elze — ik ga solliciteeren. Ik móet weg van hier. Als ik hier blijf, kan ik niet laten naar hem toe te gaan.”

Even wachtte ze. Toen vroeg ze: „Schrijf jij Moeder alles — ik kan het nu niet.”

Elze kon niets meer zeggen, ze knikte maar — het schreien welde hoog in haar keel.

Toen de trein floot, wuifde ze enkel — en lang, lang keek ze uit het raampje, zag aldoor maar den trek van groote afmatting op Lies' gezicht.

XX.

Onbewegelijk leunde Lies achterover in haar stoeltje, de handen gevouwen achter het hoofd. Uren had ze zoo gezeten; ze staarde maar, wezenloos — alsof al wat om haar gebeurde haar niet aanging.

Schemering hing in de kamer.

Toen ze was gaan zitten, was het middag geweest. Na het zware, dat ze dien middag verricht had, was ze neergezonken, dof en moe.

Deze dag had haar de benoeming gebracht als verpleegster in een dorp, ver, ver weg.

Na de ontvangst hiervan had ze zich neergezet om het Joh te schrijven, en hem te verzoeken, afscheid van haar te komen nemen. Ze zou zoo spoedig mogelijk heengaan van hier.

O, het was zoo moeilijk geweest om het Joh te schrijven — als hij haar maar begreep!

Veel had ze geschreven. Uit haar brief zou hij wel móeten voelen, hóe vast haar besluit stond.

Hij wist toch wel, hóe veel ze van hem hield; ze zou hem toch niet kunnen wegzenden, als ze niet stellig wist en overtuigd was, dat het móest.

Het was zoo zwaar geweest, haar liefste te moeten heenzenden!

Daarna had ze haar moeder geschreven, had haar

heel kort verteld van haar benoeming en van haar plan, afscheid van Joh te nemen. Als die brief óók klaar was, had ze achterover in haar stoel geleund, en zat uren lang bewegeloos.

Toen stond ze plotseling op.

Uit haar schrijfcasette kreeg ze haar schrift, waarin ze vele gedachten had neergeschreven.

Langzaam opende ze het — haar oog viel op deze regels: „Maar 't zal niet breken, mijn geluk — 't zal niet sterven, nu het pas geboren is.”

Haastig sloeg ze dit blad om, en schreef de woorden, die ze eens in een boek las:

„Ik stond eenmaal met een open boek —

Dat boek was mijn leven.” Toen schreef ze met haar eigen woorden:

Alle bladen waren wit, onbeschreven waren ze alle.

En ik smeekte, zooals velen vóór me gesmeekt hadden, zooals velen na mij zullen doen, om toch te vullen die bladen. 'n Onbeschreven boek was zoo waardeloos.

Toen schreef het leven; bloedroode teekens kwamen er, lijnen van smart.

Het leven schreef, maar droefheid leidde de pen.

Ik had gebeden: „Och, laat niet ledig de bladen.”

Wat had ik nu niet willen doen, als ik ze stuk had kunnen scheuren.

Arm bleef ik achter, alles, alles werd me ontnomen.

Als het nacht is, en stil om me heen — als alle menschen rusten, dan bonst m'n gemarteld hoofd, dan schrijnt de pijn in me, en spottend hoor ik telkens de woorden, die ik eens gelezen heb: „Menschen zijn er op aarde, en niemand kan het veranderen, wier lot het is te dienen, te blijven dienen voor anderen.”

„Dienen,” ik, die meende recht te hebben op het

hoogste geluk, die neerzag op het koude huwelijksleven van anderen; ik, die er idealen op na durfde houden — ik moest het hooren: „Dienen is je lot.”

En geen mensch zal het kunnen veranderen!

Hij, die me het liefste is, — wien ik het liefste ben, hij zal zeggen: „Ik wil van jou m'n geluk, ik eisch alles van je.”

Dan zal 'k me afwenden en zeggen: „Jongen — ik mag jou het geluk niet geven.”

Alle menschen hebben schatten in zich. Sommigen zijn er, bij wie ze zoo diep verborgen liggen, dat men ze niet te voorschijn kan brengen, anderen zijn er, die hun schatten niet te voorschijn mogen brengen, ook niet, wanneer ze dien eenen gevonden hebben, wien ze zouden willen meedeelen, al wat ze bezitten.

O, te willen geven en niet te kunnen, wat een leed is dat.

— Toen sloot ze haar schrift weg.

Langzaam, alsof ze heel moe was, stond ze op.

Met schrik dacht ze opeens, hoeveel bezoeken ze nog af te leggen had, en ze haastte zich nu weg.

Onderweg bedacht ze, hoe spoedig ze al haar zieken hier misschien zou verlaten — als ze tenminste zoo spoedig mogelijk vertrekken mocht.

En er kwam een drang in haar, voor 't laatst al d'r patiënten nog eens wel te doen, zich heelemaal aan ze te geven, meer dan de laatste dagen.

Haar stem trachtte ze opgewekt te doen klinken, in haar woorden poogde ze bemoediging te leggen — en de patiënten zagen haar aan, alsof ze zeggen wilden: „Zoo wordt het weer goed met je.” De laatste dagen had zuster Lies er zoo hopeloos-droef uitgezien.

Nu, terwijl ze trachtte zich heelemaal te geven aan

hen, die haar noodig hadden, was het, of de somberheid uit haar denken trok.

Maar, als ze later thuis kwam, stormde het troosteloos droeve weten weer op haar af:

„Binnen enkele dagen heb ik Joh uit m'n leven gebannen.”

Ze stak geen licht aan, bleef onbewegelijk zitten, tot laat in den nacht.

Op dit oogenblik voelde ze zich totaal onverschillig voor alles. Ze zou zoo wel kunnen blijven zitten tot het morgen werd, onbewegelijk, zonder zich te verroeren; — ze was ook in staat, om naar buiten te gaan, om te loopen, al maar door, ál maar voort — als het kon, tot aan het einde van de wereld.

Eindelijk stond ze toch op — even keek ze uit het venster naar zijn ramen aan de overzijde, die donker in den nacht stonden.

„Wanneer zou hij komen?” vroeg ze zichzelf af.

Drie dagen later kwam het antwoord op deze vraag.

Haar handen beefden, toen ze het telegram aanpakte, en haar hospita schrok er van, zóó bleek als d'r gezicht werd.

„Maar juffrouw, wat is er?” zei ze. „Kom, 't zal wel geen ongeluk zijn — ziet u maar eens gauw, 't zal zoo erg wel niet zijn.”

Bijna toonloos had Lies gezegd: „Het zal zóó erg zijn, zóó erg.”

Toen sloot ze de deur.

Lang hield ze het papier in de handen, vóór ze het openscheurde.

Dan — al haar moed verzamelend, verbrak ze de sluiting.

„Kom overmorgen halfacht aan het station, Joh,” stonder. Nog eens las ze, nog eens, alsof de waarheid maar niet tot haar doordringen wilde.

Dan vouwde ze het papier dicht — maar even later streek ze het weer glad, „overmorgen halfacht” las ze nog eens.

Dof was haar stem, als ze zei: „Dus dán — overmorgen, dán zal het zijn.”

En alsof ze opeens al de kracht, die in haar was, samengaarde — zóó stond ze plots beslist op, kreeg pen en inkt, en schreef haar verzoek om zoo spoedig mogelijk ontslag — zij wist voorloopig een plaatsvervangster. De reden kon ze niet opgeven, maar het was van zóó groot belang voor haar.

Den volgenden avond kreeg ze bericht, dat haar verzoek ingewilligd was.

Nu telegrafeerde ze een verpleegster, die den volgenden dag komen kon.

Daarna was alles klaar. Al haar werk was hier afgeloopen. De patiënten zou ze schrijven.

Het was haar onmogelijk, nu afscheid te nemen van hen. Den volgenden dag ruimde ze haar kamer op, meer deed ze niet. Ze kon enkel maar wachten op den avond, meer niet — tot iets anders was ze niet meer in staat.

Al haar gedachten gingen uit naar hem, en hoe meer de tijd naderde, dat hij bij haar zou zijn, hoe onmogelijker het haar toescheen, haar liefste weg te zenden.

Als de klok zeven sloeg, schrok ze plotseling op.

Haastig zette ze d'r hoed op, en begaf zich op weg, om het zwaarste te verrichten, dat haar tot nu toe in haar leven opgelegd was.

.

Het was laat in den avond, toen ze thuis kwam. Het was bijna nacht.

Stil ging ze voor 't venster zitten.

Ze dacht aan geen tijd, en de groote vermoeidheid, die haar deze laatste dagen gedrukt had, voelde ze zelfs niet; ze had een gevoel, of ze buiten dit leven stond, of niets van het alledaagsche meer tot haar kon komen.

Alleen, deze laatste uren schenen haar werkelijkheid.

En nu ze alleen was, was het haar, of het juist andersom was gegaan, dan ze gewild had, of juist deze avond, die toch scheiding had moeten brengen, hen nauwer verbonden had.

Het scheen haar een onmogelijkheid, dat ze elkander niet weer zouden zien.

„O, nee, morgen vroeg zou hij komen, en hij zou zeggen: „'t Is immers niet waar, Lies, dat je weg wil gaan?”

Dan zou hij haar zoo diep in de oogen zien, dat ze hem niet meer wegzenden kón, en ze zou d'r armen om z'n hals slaan, en zeggen: „Wel, nee, jongen, wij kúnnen immers niet van elkander gaan, wij hebben mekaar immers lief, en liefde kan je toch niet ontloopen.”

Dan zou ze zich overgeven, zichzelf volkomen overgeven aan hem.

En dan — hun huwelijk zonder kerk, hun leven zonder God?

Zou ze dat aandurven?

In wanhoop wong ze d'r handen: „God, help me,” kreunde ze.

O, ze wist geen uitkomst.

Want is het niet hard, te moeten strijden tegen je

eigen en een anders liefde, is het niet wreed, hem, die je het liefste is, den genadeslag toe te moeten brengen — en ook jezelf?

— Plotseling scheen er een lichtglans in haar kamer.

In het huis tegenover haar werden de lampen aangestoken, het venster stond wijd opengeslagen.

En als ze opkeek, zag ze, hoe hij daar stond, haar liefste. Z'n hoofd rustte op de viool, en terwijl zij luisterend neerzat, hoorde ze, hoe hij klagende tonen in de nacht-stilte zond.

Ademloos hoorde ze toe, en 't was, of elke toon haar hart trof. Ze voelde zoo, hoe hij heel zijn mateloos leed in z'n viool legde.

'n Vreemde melodie was het voor haar — droefklagend jammerden de tonen.

Maar dan kwamen de bekende klanken. Wat was het? Wat wilden die tonen zeggen?

Ze kende de melodie — en toch was het haar niet duidelijk, wát hij speelde.

Toen herinnerde ze het zich, maar de woorden deden haar zoo ontzettend pijn. 't Was een stuk uit Iphégéneia in Tauris, waarin Iphégéneia aan Diana, die haar vroeger het leven redde, smeekt, dit geschenk terug te nemen, en haar te laten sterven.

In haar gedachten was het, of hij de weemoedstonen begeleidde met z'n smeeking:

„O du, die mir einst Hülfe gab,
Nimm diés Geschenk, o nimm es wieder, Diana.
Zu dir fleh' ich
Lass sinken mich in 's Grab,
Lass sinken mich in 's Grab.“

Het was Lies, of ze hem, haar jongen, zelf zag vluchten naar Diana, of hij zelf zich op de knieën

wierp voor haar, en smeekte, vol dringend verlangen smeekte: „Diana, lass sinken mich in 's Grab.”

Sidderend kromp Lies ineen.

Dat kón ze niet dragen, zijn leed niet, het was te zwaar.

En snikkend verborg ze het hoofd in d'r handen. Maar nog drongen de tonen tot haar door. Het was, of ze dfeper en dfeper het hart wonden.

Dan opeens waren de klanken verstomd, kort braken ze af, en in grooten angst plots, dat er iets gebeuren zou, stond Lies op, ging vlak voor 't venster staan, of ze hem nog zag.

De lichten waren gedoofd, maar in maanlichten nacht, zag ze hem voor 't venster staan, ze voelde zijn blik, die geheel naar haar uitging, toen spreidde hij zijn armen wijd, wijd uit, als wilde hij haar daarmee trekken.

O, nu kón ze niet wachten.

Nu moest ze toch gaan naar hem, nu kon ze hem toch niet alleen laten staan, met z'n armen leeg.

Naar hém wilde ze heen.

Hij riep haar immers. Haar hoofd zou ze op zijn schouders leggen, en zeggen: „Ik kóm al, jongen — zie je het, ik ben al bij je — ik gá niet weg. Zie je dan niet, dat ik bij je ben, en je niet alleen kan laten.”

Ze snelde de kamer uit, 't portaal over.

Dan, als de koele lucht, die in de gang hing, langs haar slapen streek, en haar brandend hoofd plotseling deed verkillen, bleef ze opeens in gedachten staan: „Wat wilde ik,” zei ze tot zichzelf — en opeens hardop, met angst in d'r stem: „O, wat wilde ik.”

Langzaam, met een heel moe gebaar, streek ze zich over 't voorhoofd. Wezenloos staarde ze voor zich,

maar dan opeens was het, of ze uit een droom ontwaakte.

„Och,” zei ze, „ik mág hem immers niet terughalen — ik heb hemzelf weggezonden.”

Helder kwam weer in haar herinnering de grootte van zijn smart, dien avond. Medelijden en liefde en verlangen worstelden in haar, om tot uiting te komen.

En alsof ze hem hiermee trekken kon, zoo strekte ze, in onbewuste beweging, haar armen uit. „Jongen,” snikte ze, „hoe heb ik jou verdriet kúnnen doen, hoe heb ik je alleen kúnnen laten.”

De koude in de gang deed haar huiveren, en opeens moest ze denken, waarom ze hier gekomen was — „om naar hém te gaan.”

Besluiteloos stond ze nog.

En terwijl ze weifelde, moest ze plotseling denken aan haar droom van vroeger. En het was, alsof ze nog hoorde, hoe de gestalte aan het kruis haar toeriep: „Zoo iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf, en neme zijn kruis op, en volg Mij.

Want zoo wie zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen, maar zoo wie zijn leven zal verliezen, om Mijnentwil, en om des Evangelies wil, die zal het behouden.”

„Die verloochene zichzelf,” zei ze hardop, „o — dát is het moeilijke, — zichzelf verloochenen.”

Plotseling keerde ze zich om, en ging naar haar slaapkamer. Voor 't bed wierp ze zich neer, en als een doodelijk gewonde, die zich het leven ontgaan voelt, zoo kermde ze: „God, help me, ik kán niet meer.”

Lang lag ze op haar knieën, klaagde al haar smart uit voor haar Vader.

Toen ze later opstond, was het of er vrede over haar gekomen was. De doffe, wanhopige uitdrukking, die in haar oogen gelegen had dezen dag, was geweken. Er was kalmte gekomen.

Als een hert, dat schreeuwend naar de waterstroomen, eindelijk een bron gevonden heeft, waaruit hij lafenis kan putten, zoo had ook zij de Bron van troost gevonden, die nooit geledigd zou worden.

Nu was ze in staat, alles af te handelen, wat moest gebeuren.

Het weinig, dat ze mee zou nemen, pakte ze bij elkaar in haar reismandje. Al het andere zou na gestuurd worden. Heel vroeg zou ze vertrekken. Ze had Joh niet gezegd, wanneer ze ging. Het was beter, dat ze zoo stil heenging, zonder dat ze elkander weer zagen. Hij had geen vermoeden, dat ze zoo vroeg gaan zou.

Toen ze klaar was, legde ze zich op bed, maar kón niet slapen.

Heel vroeg werd ze geklopt, ze had nog geen oog dicht gehad. „'t Is tijd, hoor,” riep de juffrouw, en 't was, of er een vreemde heeschheid in haar stem klonk.

Vlug stond Lies op en kleeedde zich. Dé juffrouw had in d'r eigen huiskamer voor Lies gedekt — haar kamer was zoo kaal en ongezellig nu.

„'t Lijkt een compleet diner,” trachtte Lies schertsend te zeggen, toen ze binnenkwam, en al de lekkernijen zag, die voor haar gereed stonden.

Maar als ze trachtte te eten kon ze er niets door-krijgen.

Och, ze deed er haar best wel voor, 't was zoo naar voor de juffrouw, als al haar zorgen tevergeefs waren geweest.

Maar haar keel zat dicht, ze kón niet slikken.

„k Zal het inpakken voor je,” zei de juffrouw, „stop het maar in je mandje — straks gaat het misschien wel.” Dankbaar knikte Lies even.

„Kijk,” zei de juffrouw weer, „hier is een brief — 'k had 't haast vergeten, die is gisteravond voor je gekomen.”

Gejaagd opende Lies de enveloppe. 't Was van Moeder, een kort briefje. Haastig las ze dit — ze had niet veel tijd.

„Lieve kind,” schreef Moeder. „Ik heb maar even tijd, Lies, toch wil ik je schrijven. Kind — je Moeder zou zoo graag bij je wezen nu om je te helpen. Ik heb zoo'n medelijden en zou zoo graag willen troosten. Ik kán het niet. Ik kan je enkel zeggen, dat je de goede keuze deed, en al brengt die keuze jou nú smart, jij zal er nooit in je leven spijt van hebben. Dat weet ik zeker. God zal je sterken in deze zware dagen. Het is goed, dat je naar een andere plaats gaat. Schrijf me gauw je adres en vertel hóe het met je is. En kind — wees flink — en geef niet toe aan je verdriet, vertrouw op God, Hij zal je niet verlaten.

Een kus van je liefh.

Moeder.

Na het lezen staarde Lies even voor zich uit.

„Ja,” fluisterde ze voor zich heen, „de goede keuze — maar, o — het is zoo moeilijk.”

Maar plots terug in de werkelijkheid, keek ze op de klok — 't was al laat.

Ze haastte zich nu, om weg te komen, ze mocht niet te laat komen.

De juffrouw kon haast niets zeggen, toen Lies haar de hand tot afscheid drukte. Ze had zoo innig medelijden met Lies, want ze had wel begrepen — en ook in haarzelf was verdriet om 't afscheid, ze hield van Lies.

„Gods zegen,” zei ze, bevend, terwijl ze zichzelf geweld moest doen niet te snikken.

Toen boog Lies zich tot haar over, en gaf haar een kus: „Dank voor alles,” zei ze zacht.

Dan keerde ze zich haastig om en ging de trap af. Een groote enveloppe, met haar adres, lag op de mat. Haastig nam ze haar op, herkende Joh's hand.

Voor ze de deur dicht trok, wuifde ze de juffrouw nog een laatst vaarwel toe.

Toen zag ze op naar de ramen tegenover.

De gordijnen hingen neer. Joh zag ze niet.

'n Zucht van verlichting ontsnapte haar. Het was beter, dat ze hem nu niet zag — misschien zou haar verlangen dan te sterk worden.

Onwillekeurig wuifde ze met haar hand naar de gesloten vensters, alsof ze hem groeten wilde.

„Liefste,” fluisterde ze, „vaarwel.”

Dan haastte ze zich naar het station.

Het was haar, of elk plekje, dat ze langs kwam, zijn herinnering in haar brandde.

Ze was vroeg genoeg voor den trein.

Even ging ze op een bank zitten, en scheurde de enveloppe open.

'n Groot vel muziekpapier haalde ze er, opgevouwen, uit. Bovenaan stond: „Aan haar, in wier handen ik heel mijn hart en leven had willen leggen.”

Toen las ze het volgende gedichtje, waar hij zijn muziek bij gegeven had:

„Ich hab' dich geliebet und liebe dich noch!
 Und fiele die Welt zusammen,
 Aus ihren Trümmern stiegen doch
 Hervor meiner Liebe Flammen.”

Later, toen ze alleen op haar stil dorpje was, heeft ze zijn stuk gespeeld. Ze had nooit iets gehoord, dat zóó vol smart klonk, 't was, of in elken toon zijn hart uitweende.

Maar nooit heeft ze het gespeeld, als iemand naar haar luisterde. 't Was haar als een heilig geheim, dat geschonden zou worden, wanneer een ander één enkelen klank opving.

Toen ze op de bank zat, en wachtte op den trein, vergat ze alles om zich heen. Enkel zijn woorden dronk ze in zich op.

Was het zóó ook niet met haar?

„Ich hab' dich geliebet und liebe dich noch!
 Und fiele die Welt zusammen,
 Aus ihren Trümmern stiegen doch
 Hervor meiner Liebe Flammen.”

De trein kwam voor. Lies zocht een leege coupé en leunde tegen het venster.

Toen werd ze weggevoerd van de plaats, waar ze haar leven meende gevonden te hebben.

'n Onbekende toekomst lag voor haar. Maar dít wist ze, de dagen die komen zouden, zouden weinig vreugdedagen bevatten, overal zou de herinnering en het gemis van haar liefste als een smart op haar rusten.

En toch — moest ze zichzelf bekennen — toch deed ik de goede keuze.

„Want wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en lijdt schade zijner ziel?”

XXI.

Lente!

Het is, of je de weelde al voelt, als je het woord enkel maar zegt.

Het is, of je het niet zeggen kan, zonder een trilling van blijdschap in je stem.

Lente! Het is als iets lachends, iets juichends — het is zoo vol louter zonneschijn!

's Avonds had Elze niet kunnen besluiten naar bed te gaan. Lang had ze gezeten voor 't open venster. In maanlichten nacht lag daar de stille tuin — een toover-tuin. Zóó mooi — och, zoo mooi!

De heesters stonden daar in hun eersten bloei, zachtkens bewogen ze de takjes, heel voorzichtig, alsof ze zelf bang waren iets te breken.

Maar hoog er boven stonden de vruchtboomen in zwijgende pracht — één groot wit bloesemdek lag over hen uitgespreid.

Ademloos zat Elze en staarde in het vreugde-land. Het was, of ze hooren kon, hoe telkens weer 'n blank wit knopje openbarstte, en aldoor scheen ze meer bloesems te ontdekken, die ze tevoren niet zag.

„O,” zei ze zacht, „'t is, of ik ze zie openspringen, telkens een nieuw knopje.” Verder dacht ze: „Hoe kunnen ze ook gesloten blijven, daar alles rondom tot

leven lokt — zwaar van verlangen, smachten ze open te breken, — dan wordt het verlangen zoo groot, dat ze barsten moeten — open stellen ze zich voor het korte bloemenleven.”

Toen hield ze de hand op haar hart — het klopte en bonsde, alsof ook daar iets zich los wilde breken, alsof ook háár hart was, zwaar van verlangen — alsof ook dit gereed stond, zich open te stellen voor het diepe leven.

Bijna werd ze angstig, zóó bonsde haar hart.

„Vreemd,” zei ze, „ik ben zoo onrustig. En wat wil ik? Wat zoek ik? — Ik weet het niet.”

„Kom,” zei ze, terwijl ze opstond, „lentedroomen!

Mijn leven is toch goed — wat vraag ik meer?

Kom — ik zou een dweepster worden!

Ik ga slapen — 't is morgen vroeg dag.”

Maar als ze in bed lag, wilde de slaap niet komen. Van verweg hoorde ze, hoe een nachtegaal in den stillen nacht zijn klanken zond.

„Zóó'n klein diertje,” dacht ze, „en wát een verlangen — wát een hartstocht spreekt er uit dat stemmetje!”

Toen was het zingen uit.

Maar even later zat het vogeltje vlak voor haar venster.

Zijn klanken trilden hoog, lokkend in de lucht.

En het was Elze, of het al zijn verlangen in haar overgoot — het was haar, of de wanden van haar hart open wilden barsten, zóó klopte het.

Dan verborg ze het hoofd diep in de kussens.

„Ik wil er niet meer naar luisteren,” zei ze.

En met inspanning trachtte ze haar gedachten op iets anders te richten.

„Morgen — wat zou dát heerlijk zijn! Dan zou ze Moeder zien en Wim en Lies — en de kleintjes. In

haar gedachten noemde ze de jongste drie nog altijd „de kleintjes”, hoewel Annie, de oudste van de drie, niet eens zoo'n „kind” meer was — en ook Marietje groeide al flink op.

„Wat een pracht-plan van Moeder,” dacht ze, „om met z'n allen naar Lies te gaan. Heerlijk!”

Vol blijde gedachten voor den dag van morgen, zonk ze eindelijk in slaap.

Vóór het venster klaagde de nachtegaal zijn liefdezangen. Elze hoorde het niet — haar hart had zijn rust weergevonden.

Al vroeg was ze wakker, den volgenden morgen. Vlug sprong ze uit bed, en ging voor 't venster kijken, hoe de dag zou worden.

„Een weelddedag!” zei ze juichend — „o, wat zal het heerlijk zijn! Alles straalt en bloeit en jubelt — alles juicht! Het is, of vandaag alles feestviert voor ons.”

Dan bedacht ze, dat ze voortmaken moest.

En vlug begon ze zich te kleeden. Maar telkens dwaalden haar oogen naar buiten, naar al die pracht! Het was als een lentefeest!

'n Licht zomerkleedje trok ze aan. Het stond zoo feestelijk, het paste zóó bij dezen dag. Alles was zoo rein!

Als ze klaar was spelde ze een zacht-gelen rozenknop met een fijn takje groen op haar borst.

Mijnheer had dien gisteren voor haar meegebracht.

„Dien moet je morgen opsteken,” had hij gezegd. Dankbaar had ze hem aangenomen.

Terwijl ze den knop opspelde, dacht ze, hoe hartelijk ze hier allen voor haar waren. Ze werd bijna verwend hier. Mijnheer en Mevrouw en Elly en Dick, allen waren ze even lief voor haar.

'n Blijde warmte steeg in haar op, en als ze even later neerknielde waren haar woorden één dankgebed tot God.

Er was niemand in de kamer, toen ze beneden kwam. Dadelijk begon ze met het werk.

„Prettig,” dacht ze, „dat 'k zoo vroeg ben, dan kan 'k alles eerst in orde brengen.”

Vlug dekte ze de tafel, dan ging ze bloemen plukken in den tuin, zette alle vazen vol — en nu maakte ze Elly en Dick wakker.

„Hé, Juf,” — zei Elly, „wat ben je mooi — net de koningin!”

Elze lachte vroolijk. „En dan ben jij 't prinsesje! Kom, klein prinsesje, laat me je eens gauw in de kleertjes helpen.”

Onder vroolijk gebabbel werden de kinderen aangekleed.

Toen ze later alle drie beneden kwamen, waren Mijnheer en Mevrouw al in de serre.

Vroolijk klapte de zieke in de handen. „O, Frans, kijk Elze eens! Een tooverfee!” Vol ongeveinsde bewondering zag ze naar Els.

„Een lentebloemetje,” — zei Frans.

Toen neuriede hij schalks:

„Du bist wie eine Blume
So schön und hold, und rein.”

Elze bloosde verlegen. Het was niets voor haar, bewonderd te worden, ze wist niet hoe ze zich houden moest.

„Kijk het bloempje z'n kopje eens buigen,” plaagde Mijnheer. „Pas op, lentebloempje — pas op, dat je niet geplukt wordt,” en schijnbaar ernstig stak hij z'n vinger op.

Toen lachte Elze: „Geen nood, hoor!”

„Hoe laat ga je, Els?” vroeg Mevrouw.

„Halftien gaat de trein. Mag ik ontbijten?”

„Ja, hoor. Zorg maar dat je je niet hoeft te haasten.”

Toen Elze gegeten had, smeerde ze de boterhammen van Elly en Dick. Al die kleine werkjes wilde ze liefst nog zelf verrichten. — Anna had het toch al druk genoeg vandaag.

„Kom, Els, laat maar,” zei Mevrouw. „Anna kan 't best doen voor 'n keer.”

Even later kwam Anna binnen. „Juffrouw, er is een heer, om u te spreken. 'k Heb hem in de voorkamer gelaten.”

Verwonderd keek Elze op. „Voor mij, Anna?” zei ze ongeloovig.

„Ja, juffrouw!”

En nog eens herhaalde Elze verwonderd: „Voor mij? Een heer voor mij!”

Lachend zag Mijnheer naar Elze's grappig verwonderd gezicht.

„'n Heer voor mij,” deed hij haar, éven verwonderd, na. Toen lachte hij ondeugend, en stak dreigend zijn vinger op: „O, Els” — zei hij — „de tooverprins, die het lentebloempje plukken wil! Elze — Elze — pas op!”

„Och wat,” zei Elze, „zeker iemand voor een brandverzekering of levensverzekering, of”

„Zeg — zou je ook eens gaan kijken?” kwam Mevrouw er tusschen.

„Gunst ja, ik laat maar wachten,” zei Els.

Toen ging ze weg. Als ze de kamer verliet, zei ze nog eens: „'n Heer voor mij — ra-ra — wie kan dat zijn!”

Even voor ze de voorkamerdeur opendeed, vroeg ze zich zelf af: „Wie kàn het zijn!”

Dan ging ze binnen.

„Frits!” — riep ze verrast. „Frits — jij! — O, — wat leuk!”

Toen stak ze hem beide handen toe.

„Wat een verrassing!”

En ook Frits lachte vroolijk.

„Dag, Elze! Had je dat verwacht?”

„Nee,” zei Els — „dat kón ik niet denken.”

Even zag ze hem onderzoekend aan.

Eén oogeblik zagen hun oogen aandachtig in elkander.

„Wat ben je mannelijk geworden, Frits,” zei Elze dan, in bewondering tot hem opziend.

„Vind je? En jij — en jij — het lijkt of je de lente zelf bent. Lentebloempje,” zei hij, vol trots.

Dan gingen ze praten over thuis.

Ze zaten daar samen, of ze uren tijd voor elkander hadden.

Maar opeens, alsof hij er plots aan herinnerd werd, kreeg Frits z'n horloge.

„Moet je niet weg, Els?”

„O, ja,” zei Els, „ik zou 't haast vergeten. Maar — hoe weet jij dat?”

„Ik — ik wou mee met jullie, als 'k tenminste van jou mag. Van je Moeder en Wim kreeg 'k verlof. Maar van jou?” — Vragend keek hij Elze aan.

Schertsend zei Elze: „Jij bent welkom, hoor — meer dan iemand anders.”

Frits' oogen glansden blij. Even lichtte hij z'n armen op. Hij zou ze willen uitsteken om ze om Elze's hals te leggen, om heel haar lief hoofdje te omvatten.

Maar Elze zag het niet en vermoedde het niet.

Frits zou wachten — nu mocht hij haar nog niet zeggen, wat als een lief, dierbaar geheim in hem woonde. — Elze vermoedde het niet, hij wilde haar niet overrompelen.

Verwonderd zag Elze tot hem op. Wat was Frits stil opeens.

Maar dan had hij zichzelf herwonnen, — en vroolijk zei hij: „Dan moeten we gaan, Els — anders halen we den trein niet.”

„Ga dan even mee — even kennis maken. In dien tijd zet ik m'n hoed op.”

Druk pratend gingen ze de gang door. Aan 't eind opende Els de huiskamerdeur.

„Zie jullie eens, wie er is?” riep ze stralend. „Dat 's nou Frits.”

Maar toen — een beetje meer naar den vorm — stelde ze hem voor: „Frits Vermeer.”

„Els heeft al zoo veel over u gesproken,” zei Mevrouw.

„Ja,” zei Elze, „jij hoorde er zoo bij, bij ons huisgezin, is 't niet, Frits?”

„Ja,” — zei Frits, „'t was als m'n thuis, daar bij jullie.”

Even spraken ze nog samen.

„Kom, nu moeten we gaan,” zei Elze. Toen tegen Mevrouw: „Frits gaat ook mee.”

Als ze tot afscheid groetten, en Elze Mevrouw een hand gaf, keek Mevrouw haar even diep in de oogen, alsof ze vermoedde dat daar een geheim verborgen lag. Maar Elze's oogen zeiden niets. „Dag, Elze, een goeden dag wensch ik je toe,” zei ze toen.

Vroolijk wuivend gingen ze heen, Els en Frits. Op de stoep stond Mijnheer hen na te kijken. Toen hij

later in de serre kwam, zei hij: „Ik geloof wezenlijk, dat dít de prins is, die 't bloemetje plukken wil. Zag je hoe zonnig zij beiden waren?” „O,” zei de zieke, „wat zou ik blij voor Elze zijn, als dát gebeurde. En toch — ik geloof dat Els zelf nog geen vermoeden heeft.” „Zag je dan niet, hoe gelukkig ze er uitzag?”

Tegenover elkander in de coupé zaten Els en Frits. Den heelen weg over hadden ze druk gepraat. Er was zooveel te vertellen geweest van weerskanten. Nu zagen ze rustig, elk bezig met eigen gedachten, uit het venster.

„Frits,” zei Elze opeens, „hoe is 't met je moeder?” Frits schrok op, — ver — ver weg waren zijn gedachten geweest, in een mooie gedroomde toekomst. „Met Moeder,” zei hij in gedachten, alsof hij Elze's woorden niet volkomen gehoord had. Toen herstelde hij zich.

En geheel anders was zijn stem nu, als hij zei: „Moeder? — Els — ik geloof dat jouw raad geholpen heeft. Ik heb getracht haar te begrijpen en haar nader te komen — en het is me gelukt. We beginnen elkander beter te begrijpen, en van elkaar te houden. Soms zijn er oogenblikken, dat ik zoo groot berouw voel, omdat ik haar zóó alleen gelaten heb vroeger. Ik had wat vreugdebloemen op haar pad moeten strooien. Toen meende ik, dat het niet helpen zou.

Langzaam aan leeren we elkander kennen, Moeder en ik — en ik tracht goed te maken, waarin ik haar tevoren te kort deed.

Moeder is niet gelukkig in haar huwelijk, Els. Ze heeft niet ontvangen, wat ze verwacht had, en de teleurstelling heeft van haar gemaakt, wat ze nu is.”

„Maar jij kan haar helpen,” zei Els vol vertrouwen, „als God het wil, kan jij haar veel vergoeden.

Je moet altijd lief tegen haar zijn, hoor — je moet jezelf aan haar geven.”

„Els,” zei Frits warm, „wat ben jij toch altijd goed — veel beter dan ik.”

Ongeduldig schudde Els het hoofd. „Dat mag je niet zeggen, Frits — je ziet me te weinig, daarom ken je m'n gebreken niet.”

De trein stopte. Els boog uit het raampje. „Hé, we zijn er al.” Vlug kreeg ze haar mandje. Op het perron zag ze allen wachten: Moeder en Lies en Wim en de kleintjes. „Dag,” wuifde ze, „dag!” En met een sprongetje ging ze van de treeplank -- haastte zich naar allen toe.

„Dag, Moedertje,” zei ze, met haar armen om Moeders hals, „dag Moeder — wat heerlijk om u te zien.” Toen kuste ze allen.

Haar gezicht straalde, zoo in-gelukkig voelde ze zich, nu ze allen, die ze liefhad, bij zich had. Ze had zóóveel te vertellen, zóóveel te vragen, was zóó opgewonden vroolijk, dat Moeder haar glimlachend aanzag: „Is dat de oude rustige Els?” zei ze lachend. Toen gleed haar blik over Lies' stil-droef-ernstig gezichtje — en het trof haar, hoe haar kinderen veranderd waren.

„Och, Moeder,” zei Els, „zoo dol ben 'k anders niet hoor, maar deze dag geeft zóóveel verrassingen. Ik voel me net als een dartel veulen, dat de wijde wereld indraaft.”

„Pas op, veulen,” schertste Wim, die met Frits achteraan kwam, „draaf niet te hard, of we houden de leidsels vast.”

Lies liep met de kleintjes vooruit. Het viel haar

moeilijk te spreken — daarom was ze met Annie, Marietje en Willy vooruitgegaan. De kinderen liet ze voortbabbelen; zelf zei ze nu en dan een enkel woord.

Vol zorg zag Moeder naar Lies, die voor haar ging. Toen keek ze naar Elze.

„Wat ziet Lies er slecht uit,” zei ze tegen Els, „ze tobt te veel. Ik schrok toen ik haar zag.”

„Ja,” zei Els, „ze moet wat afleiding hebben — dat zal goed zijn.” Opeens kwam een plan in haar. „Als u hier eens bleef, een week bijvoorbeeld, met de kleintjes. Hè, ja,” riep ze vol geestdrift, „dat moet u doen, dat 's leuk voor Lies. En de kinderen hebben toch vakantie.”

„Ja — maar waar moeten we slapen,” zei Moeder, die nog niet zoo gauw op het voorstel kon ingaan.

„Ja,” zei Els onzeker, „dat is waar, vier menschen!” Toen keek ze hulpzoekend om. „Zeg, Wim en Frits, helpt jullie eens.”

Samen gingen ze toen overleggen.

„k Wou dat 'k een hut had,” zei Frits, „daar kon ik jullie allen in bergen.”

„Ja,” zei Wim, „dat helpt ons nú niet.”

„Wacht eens,” zei Frits, „ik weet wat. Maar 'k zeg niets. Praat er maar niet over — misschien komt 't in orde. Gaat u nu met z'n allen naar Lies — ik kom straks.”

De anderen gingen door. „Ik zou wel eens willen weten, hoe hij dat klaar zal spelen,” zei Mevrouw. „Ik zie er geen kans toe.”

Ongemerkt waren ze in de dorpsstraat gekomen.

Lies wachtte nu, om telkens uitleggingen te geven en bijzonderheden te vertellen van de bewoners.

Aan het eind van de straat stond een aardig gespeisterd huisje. Hier had Lies haar kamers.

„Hé — wat woon je hier leuk,” zeiden allen, „zoo vrij!”
 „Ja,” zei Lies, „och, het dorp is niet veel, maar de menschen zijn hartelijk — en de omstreken hier zijn prachtig. Vanmiddag zal 'k u zooveel moois laten zien, Moeder, dat u onmogelijk weg kan.”

„Hoe zou je 't vinden, als Moeder een week bleef?” zei Els.

Even kwam er een blijde glans in Lies d'r oogen — maar even later trok de weemoed weer over haar gelaat. „Och,” — zei ze moedeloos, „dat kan immers tóch niet. Hier — het hotel is zoo primitief — dat gaat niet voor Moeder.”

„Maar kom,” — trachtte ze opgewekt te doen, „kom nu eens gauw binnen. Moeder zal wel moe zijn van de reis.”

Bij de deur kwam Lies d'r hospita kennis maken. Ze was een beetje verlegen van zooveel vreemden, — en zocht een reden om weer vlug weg te gaan.

Toen gingen ze allen in Lies d'r kamer.

Moeder ging in een makkelijk stoeltje zitten, en overzag de omgeving.

„Je hebt een gezellig hokje,” zei ze tegen Lies.

„En wat heb je het leuk ingericht!”

De zusjes liepen in druk bewegen heen en weer. Er was zóó veel te zien — alles was nieuw voor ze. En Lies bewoog er tusschendoor om ze alles te wijzen.

Elze en Wim stonden voor 't opengeslagen venster.

„Wat een uitzicht!” zei Elze. „Wat ruim en wijd!”

„Kijk,” zei Wim, „daar komt Frits aan, hij zwaait met z'n hand en kijkt zoo blij.”

„Hallo!” riep Frits, „goed nieuws.” Toen sprong hij over de vensterbank de kamer binnen.

„Zeg, jouw indringer,” zei Wim, „er uit. Moet jij zóó de kamer in komen buitelen?”

„Luister!” zei Frits. „Ik heb 't in orde! Mevrouw, u mag met de zusjes in de pastorie slapen voor een week. 'k Ben er even heen geweest, de dominee is een goeie kennis van Moeder, en ik moest hem haar groeten brengen.

'k Sprak toen over u, en Mevrouw bood uit zichzelf aan, u te logeeren.”

„Hoera! lang leve Frits!” riepen Wim en Elze.

„O,” zei Lies, „dat zal u wel bevallen, Moeder, 't zijn zulke aardige menschen. Den laatsten tijd had ik het te druk om er heen te gaan, daarom wisten ze niet, dat u kwam.”

Maar Mevrouw maakte bezwaren: „Maar dat gaat toch niet, zooveel drukte bezorgen we hun. Nee — dat is te erg, Frits!”

„Kom Mevrouw,” zei Frits, „ik weet, dat ze u met plezier zullen ontvangen. Is 't niet, Lies?”

„Hé, ja Moeder,” hielp Lies mee, „u kan het gerust aannemen. Ze zijn daar altijd zoo gastvrij — en Mevrouw had al zoo graag eens kennis met u willen maken. Toe — doet u 't nu.”

„Zal 'k maar zeggen, dat u het aanneemt?” drong Frits aan.

„Nee, dan zal 'k er zelf dadelijk even heen gaan,” zei Mevrouw. „Ga jij dan mee, Lies — dan kunnen de anderen boodschappen gaan doen. We zouden immers in 't bosch koffie drinken — of heb je alles er al klaar voor?”

„O, nee Moeder,” antwoordde Wim voor Lies, „we moeten nog een bende koopen. Elze en Frits, gaan jullie mee? En Annie en Rie en Willy, pluk jullie

bloemen, om de tafel mooi te maken? 'n Heeleboel hoor!"

Ieder ging nu zijns weegs, Mevrouw en Lies naar de pastorie; Elze, Wim en Frits, gewapend met een reuzen-inkooopen-mand, die ze van Lies d'r hospita geleend hadden, het dorp in.

„Zoo," zei Wim, „nu gaan we vrijbuiten!"

„Hoor hem eens," zei Frits, „hij is al in de stemming. En jij, Els?"

Elze had haar gewone kalmte weergevonden — de uitgelatenheid in haar had uitgeviert — nu genoot ze meer rustig van al het mooie om haar.

„Wat een dorp," zei ze in extase — „al dat jonge groen, en al die boomen in bloei — 't lijkt een paradijs — een weeldetuin."

Nu werden ook Wim en Frits meer ernstig.

„We zullen onze boodschappen uitstellen," zei Frits, „eerst gaan we het dorp eens bekijken — alles is te mooi om het voorbij te gaan — en vanmiddag is er misschien geen tijd."

Zwijgend liepen ze voort, ieder was bezig de nieuwe indrukken in zich op te nemen.

„Hier moest je altijd kunnen wonen," zei Wim. „Lies beseft nog lang niet, hoeveel ze hier bezit!

Wij altijd in die duffe stad — maar vandaag laten we de stadsluchtjes er af waaien, Frits. Zuivere lucht gaan we opzamelen!"

Aan het eind van de dorpsstraat hield Elze verrast stil:

„O, zie jullie toch eens, kijk eens voor je uit — een veld van goud!"

De weg daalde, langzaam, en aan weerszijden bloeide een overvloed van goudgele brem. De zon straalde er over, en het schenen vlammen van goud.

„O, om er in te liggen, en dan zoo'n regen van goud boven je hoofd te zien. Vindt jullie 't niet heerlijk mooi?" fluisterde Els.

„Het roept alle oude herinneringen weer wakker," zei Wim. „Weet je, Els, onze hei en onze brem? We beschouwden het alles als ons eigendom."

„Ja," zei Els, en even klonk haar stem weemoedig, „ik heb er in 't begin zóó naar terug verlangd, naar alles wat we daar achterlieten."

„We hadden het daar ook zoo goed, Els, we konden er maar niet dadelijk afstand van doen."

Frits had zwijgend over de landen gestaard. Nu opeens viel hij uit:

„Och, het moest alles nog zoo zijn als toen — telkens weer, als ik met de vakantie thuis kom, treft het me, hoe anders alles geweest is. Ik kan er maar niet aan wennen, dat jullie er niet meer bent. 't Is me nog altijd, of met jullie de vroolijkheid uit het dorp getrokken is."

„Maar, wij waren toch ook niet altijd vroolijk, Frits," zei Elze.

„Nee, dat ook eigenlijk niet — maar jullie huis was zoo zonnig, bij jullie was zooveel warmte te vinden. Zóó als je vader en moeder iemand wél konden doen; och — het was zoo goed om een enkelen keer eens gekoesterd te worden."

„Ja," zei Wim warm, „vader en moeder hebben ons veel zon in ons leven meegegeven, en als je ouder wordt, wordt het je eerst recht duidelijk, hoe goed je dat gedaan heeft."

„Maar kom," zei Els, „onze boodschappen, anders zijn Moeder en Lies nog eer terug dan wij."

Vlug gingen ze nu terug, naar den eenigen kruidenier, die in 't dorp te vinden was.

Beladen met pakjes kwamen ze uit den winkel, Frits torste de boodschappenmand.

„Zoo,” zei hij voldaan, „Lies zal niet kunnen zeggen, dat wij geen boodschappen kunnen doen.”

Bij Lies d'r huis kwamen Annie en Rie op hen toedraven, de armen vol bloemen. Willy sukkelde achteraan.

„Kijk eens,” riepen ze opgetogen, „van alles hebben we, kijk eens wát 'n bloemen.”

„O, jongens,” zei Els, „wat heb jullie veel geplukt. Vanmiddag houden we feest, hoor, feest in 't bosch. Maar nu gaan we eerst eens zien, of Moeder en Lies al thuis zijn.”

„Hé, zullen we eens hardloopen?” stelde Rie voor.

„Toe dan maar — één, twee” — toen holden ze over den weg, Elze, Annie en Rie. En hijgend kwam Willy achteraan.

Buiten adem stonden ze voor 't huisje te wachten op Wim en Frits, die heel kalm aan kwamen wandelen.

„'t Veulen is los,” plaagde Wim. „Dat zal wat kosten, om je morgen in toom te houden.”

In de verte zagen ze Moeder en Lies aankomen, en gingen hen tegemoet.

Mevrouw gaf verslag van hun bezoek.

„Nu gaan we even rusten, hé, en dan naar 't bosch,” zei Mevrouw.

Druk pratend gingen ze het tuintje door, Lies bleef wat achter, ze had zoo'n behoefte even alleen te zijn.

Och, ze deed zoo haar best opgewekt te schijnen, ze wilde dezen dag zoo graag prettig maken voor de anderen, en ze dwong zich tot praten, maar het kostte haar zoo'n inspanning.

Vanmorgen, toen ze de frissche scherts van Wim,

Frits en Elze hoorde, had het haar getroffen, hoe anders ze geworden was, ze kón niet meer meedoen, zij, die vroeger altijd de eerste was bij scherts en onschuldig plagen.

Na dien avond, die over haar leven beslist had, was ze heel stil geworden. Ze sprak zelden, leefde meest in d'r eigen gedachtenwereld.

Enkel aan haar werk gaf ze al haar kracht. Maar dan 's avonds, als ze moe thuis kwam en zich neerzette om te rusten, dan was het, of ieder gerucht van buiten herinneringen opwekte. En vooral nú, nu het lente was, scheen ieder uitlopend blaadje gedachten op te wekken aan de vorige lente, die ze met Joh doorleefd had. Samen waren ze dan buiten geweest op prachtige plekjes, waar het heel stil was. Zwijgend zaten ze er dan, alsof ze beiden bang waren, om door hun woorden de schoonheid te breken.

Uren lang waren ze zoo, zonder woorden, samen geweest, en dat waren oogenblikken van het hoogste genot. Ze hadden elkander dan niets te zeggen, waren daar maar stil, en wisten beiden, hoe elk genoot van het ontwakende natuurleven.

Vogelgejubel drong vanuit de bosschen tot hen door, en boven hun hoofden dreef een stroom van bloesemgeuren.

O, nu — nu het weer lente was, en Lies zonder haar jongen haar dagen door moest gaan, nu was het haar, of elke bloesemtak een geur van herinnering tot haar dreef; en elk vogelstemmetje scheen uit te jubelen klanken van vroeger geluk.

Altijd weer voelde ze, wát hij in haar leven geweest was, die enkele maanden — en nu ze hemzelf missen moest, leefde ze op haar herinneringen. Het was bijna,

of ze nog samen waren, zóó gingen voortdurend haar gedachten uit naar hem. En ze wist, dat óók hij aan haar denken zou, ieder oogenblik van den dag.

Toch hadden ze elkander niet meer geschreven. Zij wisten immers beiden, dat het een scheiding voor het leven was. — En wanneer twee menschen, die elkander innig liefhebben, beiden de zekerheid in zich omdragen, dat hun liefde nooit tot vollen bloei mag komen, dan zal elke band, die tracht te binden, pijnende wonden veroorzaken. Dit wisten ze beiden, en daarom schreven ze elkaar niet. Elk zouden ze eenzaam door het leven gaan, en geen van beiden zou mogen toegeven aan de stem van zijn hart.

O, dit wist Lies wel — maar toch — de herinneringen, daar kon ze geen afstand van doen.

Overal dacht ze aan hem — nú zelfs, nu Moeder en allen van thuis, om haar waren. Nu moest ze zelfs éven alleen zijn om niet te hooren de woorden van anderen, één oogenblik moest ze vrij ronddwalen in eigen gedachtenwereld.

Zonder dat Lies het gemerkt had, waren allen in huis gegaan. Nu haastte ze zich naar hen toe.

„Vind je 't niet heerlijk, Lies, dat Moeder blijft?” vroeg Els.

„Ja — heerlijk!” zei Lies, maar geen spoor van het vroegere enthousiasme klonk in haar stem.

„En tot hoelang blij jij, Els?” vroeg Wim.

„Om zeven uur moet 'k weg vanavond.”

„Dat 's veel te gauw,” wierp Wim tegen, „het is niet morgenvroeg — dat doet Frits ook.”

„Dat heb je dan eens mis,” zei Frits. „Vanavond ga 'k weer terug en als Els dan ook gaat, hebben we gezelschap aan mekaar, voor 'n deel tenminste.”

„Zoo — nu moet je Els ook nog overhalen!” zei Wim.

„Jongen — er is niets over te halen,” kwam Els tusschenbeiden. „'k Heb beloofd met den laatsten trein terug te komen, dus daar praten we niet over.”

„Maar kom, menschen,” zei Mevrouw, „laten we dan maar opstappen, anders is de tijd te kort.”

Ieder nam wat onder z'n bescherming, en beladen met pakjes trokken ze uit.

„'t Lijkt wel een karavaan,” zei Wim, die voorop liep met een theeketel in de eene, en een boterpotje in de andere hand.

Achter hem kwam Frits, die onder elken arm een brood torste.

Annie, Rie en Willy sloten den troep — en maakten van opgewondenheid allerlei dwaze bokkesprongen.

Na een kwartier waren ze bij de bosschen. Lies ging nu voorop en bracht hen langs verschillende leuke slingerpaadjes dieper in het bosch.

Eindelijk kwamen ze bij een vierkante ruimte, rondom door dennen omgeven.

„'n Prachtplek voor ons,” zei Wim. „Hier gaan we ons kamp opslaan.”

„Hé ja,” zei Frits, „de tent ontbreekt er aan. Jammer dat we niet blijven kunnen. Denk eens aan, dagen lang hier in de bosschen te dwalen.”

Elze was al druk bezig met voor het eten te zorgen. Ze spreidde een kleed op den grond en zette bordjes neer. De kleintjes waren aan 't bloemenschikken en deden erg hun best, om een feesttafel te maken. Wim werd uitgestuurd om hout te sprokkelen, Lies en Frits gingen bij een boer een emmer water halen, en Mevrouw was onmisbaar door haar goede raadgevingen.

„Moeder,” zei Elze. „U hadt geen beter plan kunnen bedenken. Wat is het toch heerlijk, om weer eens allemaal bij mekaar te zijn.”

„Ja kind,” zuchtte Moeder, „ik wou, dat 'k jullie vaker bij me had. Nu jij en Lies zoo ver weg zijn, kan 'k zoo weinig meer voor jullie zijn. Dat stemt me wel eens verdrietig. Ik was altijd zoo gewoon in alles voor jullie te zorgen.”

„Moeder — u zorgde nog voor zooveel meer — hoeveel menschen in 't dorp hebt u niet geholpen, en hoeveel droeve harten hebt u niet getroost.”

„Dat sprak vanzelf, Els, ik zag, dat de menschen me noodig hadden. Het is zoo goed, te ontdekken, dat de menschen je noodig hebben.

Och — in de stad gaat het zooveel moeilijker anderen te helpen. Ik ken de menschen nog niet genoeg, en hun leed en ellende blijft veel meer verborgen, je kan er zoo moeilijk in doordringen. In ons dorp scheen je bijna vanzelf met verdriet in aanraking te komen. Het kwam óók, doordat Vader dominee was, — en Vader leefde ook zoo mee met de menschen.

Och Els — zei Moeder zuchtend: Wat is alles toch veranderd, sinds Vader weg is. Wij allen zoo verspreid.”

„Ja Moeder — dát is het — en toch heeft God het wél met ons gemaakt. Wat hebben we eigenlijk weinig zorgen! Soms, als ik die sloofmenschen langs ons huis zie gaan, mannen en vrouwen, die zwoegen moeten voor hun brood, dan heb ik wel eens 't gevoel, of ik te weinig dankbaar ben — of ik te weinig waardeer, hoé goed ik het heb.”

„Hallo!” klonk er uit de verte. „Help eens — Lies kán niet meer.”

Toen Moeder en Elze opzagen, ontdekten ze Frits

en Lies, twee groote emmers met water stonden naast hen op den grond.

Vlug sprong Elze op, om Lies, die, met een vuurrood gezicht, hijgend stond te wachten, te helpen.

„Kind,” zei ze, „wat zie je er zóó blozend uit.” Lies lachte even. De opgewekte stemming van allen deed ook zijn invloed op haar gelden. Frits had zulke dolle verhalen verteld onderweg — ze had moéten lachen, hardop, zooals ze in lang niet gedaan had.

Maar even was ze er van geschrokken — was dat háár lach — haar lach van vroeger? Er lag zoo iets droefs in, zoo iets onbeschrijfelijk weemoedigs.

En ook Frits had even, van terzijde, haar aangezien.

„Wat is ze veranderd,” zei hij in zichzelf — „die drukke, jolige Lies van vroeger.”

„Kom,” zei Elze nu, „ik zal je aflossen, Lies. En dan gauw voort. Zoo heel veel tijd hebben we niet.”

Wim zagen ze van verre aankomen — een takkenbos op den rug dragend, gebogen loopend als een oud sprokkelvrouwkje.

De tafel was klaar — Rie, Willy en Annie hadden de bloemen los en leuk om de bordjes gelegd.

Wim stookte een vuurtje en zette water te koken. Toen alles gereed was, begon de maaltijd. Het waren zulke heerlijke, genoeglijke uurtjes.

Ieder kon zich vrij uitspreken hier, omdat elk wist, begrepen te worden.

Moeder zag met genoegen op haar groepje neer, gaf wenken en raadgevingen.

Het was bijna als vroeger — en toch trachtten zij allen een gevoel van weemoed te onderdrukken, doordat ze nú, nú ze zoo allen samen waren, meer dan in 't dagelijksch leven, dien éénen misten, die

al zoo lang ontbroken had — nu zágén ze de leegte.

Na het eten gingen ze allen rusten.

Heerlijk vond Elze het, om zoo eens languit te liggen en niets te doen, enkel maar denken — prettige, zonnige gedachten.

Het deed haar zoo goed, deze dag van rust — want nu voelde ze, hoe 'n behoefte ze had gehad aan een enkel oogenblik om tot zich zelf te komen. Haar leven was zoo onrustig, zoo heel erg gejaagd geweest den laatsten tijd — er was zóóveel, dat haar vrije uren in beslag nam.

— Frits zat tegenover haar, zijn hoofd geleund in de handen. Hij kón niet laten, telkens te kijken naar Els; haar heele wezen nam hij in zich op. En in zich voelde hij de liefde voor haar groeien.

Was ze niet heerlijk, zooals ze daar lag? Haar oogen zagen zoo peinzend omhoog! Hij zou wel willen weten — wel heel graag willen weten, waar ze over dacht nu. Als het eens was over hem — zooals zijn gedachten voortdurend bij haar waren!

O — hij móest het weten — hij móest zekerheid hebben! Waaróm zou hij straks weer heengaan, eenzaam — met in zijn hart de twijfel, of ze wel houden zou van hem? En vóóruit wist hij, hoe hij verlangen zou naar haar — later — als hij weer alleen zat op z'n kamer — hoe hij zichzelf een dwaas zou noemen, omdat hij de gelegenheid, die voor hem open lag — ongebruikt langs zich had laten gaan.

Onwillekeurig kreeg hij zijn horloge. De tijd deed hem schrikken — zóó laat al. Hij was al zoo gauw weer om, die dag van vreugde, van voortdurend samenzijn met haar. — Opeens sprong hij op.

„Els, ga jij nu mee naar dien boer? We moeten de emmers nog terug brengen.”

„Ja,” zei Elze peinzend — met haar gedachten nog ver-weg. Maar dan stond ze op — liep vlug voort naast Frits, die aan elken arm een emmer droeg.

Beiden waren ze stil — het was, of ze elk voorvoelden, dat er woorden van ernst te spreken vielen — en dat ieder luchtig gesproken woord vreemd zou klinken in de stemming, waarin ze verkeerden.

„Wat rennen we!” zei Elze eindelijk, buiten adem.

„Zooveel te meer tijd hebben we voor den terugweg,” vond Frits.

Van verre zagen ze, hoe de boerin, met de handen in haar zijde, al haar opmerkzaamheid aan hen wijdde.

„We worden wel opgenomen,” lachte Frits.

„Wat een eenzaam leven hebben die menschen toch eigenlijk,” zei Elze, „zóó afgezonderd wonen ze, dat iedere vreemdeling, die in hun nabijheid komt, bekeken en begluurd wordt, alsof hij uit het afgelegenste plekje van de wereld komt.”

Toen ze bij het huis kwamen, was de boerin verdwenen, maar Frits en Elze zagen al gauw haar frisch gezicht boven het gordijntje uitkijken.

Nu ze toch ontdekt was, kwam ze naar voren.

„En nu zal jullie eerst een kop koffie drinken,” noodigde ze gastvrij.

Daar was geen ontkomen aan — en Frits en Elze zetten zich dan maar voor 't vuur en keken nieuwsgierig rond.

„Het lijkt op onze vroegere zwerftochten,” merkte Elze op.

Weet je, hoe we dan maar een huis binnen liepen — en altijd welkom waren?”

„Ja — zei Frits — dat was in den goeden ouden tijd.”

De boerin schonk koffie — begon een praatje — en

werd ten slotte zóó spraakzaam, dat Frits met angst naar de klok keek, en zag, hoe zijn kostbare vrije tijd voortsnelde.

„Kom Els,” drong hij — „we moeten weg.”

„Och — 't is no; zoo laat niet,” zei de boerin, „de klok is maar een half uur achter.”

Nu sprongen beiden verschrikt op.

„Achter?” vroeg Els — en meteen drukte ze de boerin de hand, dankte hartelijk — en haastte zich weg.

„We mogen ons haasten,” zei Frits, en dacht even met een gevoel van spijt, hoe anders hij zich dezen terugweg had ingedacht.

Maar Els zelf leidde zijn gedachten af.

„Zullen we eens hollen,” stelde ze voor, „net als vroeger?”

En dartel renden ze door de stille, eenzame lanen.

Eindelijk stond Els hijgend stil. Haar wangen waren hoogrood van opwinding, haar oogen schitterden. „Heerlijk,” zei ze, „om zoo jong te doen.”

Ze konden niet meer ernstig praten nu — ze voelden zich beiden zoo jong en zoo blij. Als twee gelukkige kinderen liepen ze daar voort, onbezorgd, vol moed voor het leven.

Wim kwam ze tegen. „Kinderen, kinderen,” zei hij vermanend, „waar blijven jullie? En wat zie je er uit — net een paar ondeugende kinderen, die verdwaald waren!” De anderen hadden alles al ingepakt — gezamenlijk gingen ze weg om Els en Frits naar den trein te brengen.

„Ben je nou niet te bewegen om te blijven?” drong Wim aan.

„Nee, hoor, Wim — dat kán niet,” zei Els. „Hé,” zuchtte ze, „veel te gauw is de dag omgegaan.”

„Ik ben toch blij, dat Frits meereist,” zei Moeder — „dan ben je niet dadelijk zoo erg eenzaam.”

Elze ging naast Moeder loopen en gaf haar een arm.

„Moedertje — 'k ben blij, dat ik weer eens bij u geweest ben — we zien elkaar zoo weinig.”

„Ja, kind” — zuchtte Moeder — „we zijn wél uit elkaar gevlogen — 't oude nestje is er niet meer! Och — soms kan ik zóó terug verlangen naar die goede dagen — wat hadden we een heerlijk leven!”

Even liepen ze zwijgend voort!

Toen begon Moeder weer — „Maar God heeft het ook nú wel met ons gemaakt. Wim gaat zoo vooruit met zijn studie, en de kleintjes zijn zoo lief — en jij en Lies — jullie hebt het toch ook wel goed. Ik zou jullie wel graag een rustiger leven willen geven, maar . . .”

„Stil Moedertje,” zei Elze — „ik ben best tevreden over mijn leven, hoor.”

Onder het praten was het station bereikt.

De trein tufte binnen, zoodat ze haastig afscheid moesten nemen.

Als Elze Lies omhelsde, fluisterde ze haar in: „Houd je maar flink, kind — en blijf moedig.”

Toen de trein wegstoomde ontmoette Elze's blik dien van Lies. Ze zag, hoe haar oogen vol tranen stonden — en hoe ze haastig haar blik afwendde.

„Was het beter geweest te zwijgen — heb ik de wonde te hard aangetast?” vroeg Elze zich af.

Ze wist het niet — en den heelen weg stond Lies' droef gezichtje voor haar geest.

XXII.

Vlug stapten Elze en Frits door de drukke straten. „Ik breng je weg,” had Frits gezegd, en toen Els bezwaren maakte, had hij er bijgevoegd: „ik moet morgen toch in de stad zijn — dan blijf ik vannacht hier logeeren.”

Ze spraken weinig — telkens waren ze genoodzaakt uit te wijken, zoodat er aan een geregeld gesprek geen denken was.

Maar nu kwamen ze op de breede, deftige singels waar de menschenstroom plotseling gebroken scheen — in kalme rust lagen daar de huizen — uit enkele vensters drongen vroolijke piano-klanken naar buiten — vanuit één venster, heel hoog, klonk droeve vioolmuziek.

Elze bleef onwillekeurig staan — legde ontroerd even haar arm op dien van Frits. „Hoor,” fluisterde ze — „wat mooi — maar wat onbeschrijfelijk droef.”

En plots moest ze denken aan Lies haar jongen — zóó zou hij gespeeld hebben — zoo zou hij misschien altijd spelen nu — één langen, droeven klaagzang om verloren geluk.

„Waar denk je aan?” stoorde Frits. Met een schok kwam ze terug tot de werkelijkheid.

„Och, nee,” zei ze ontwijkend, „dat kán ik niet zeggen.”

„Kom kindje,” drong Frits aan, „je kijkt zoo ernstig — denk maar gauw weer vroolijk. We gaan het park door, is 't niet?” en vorschend zagen zijn oogen nu in die van Elze.

„Zullen we — Els? Of — — ben je bang?”

Haar oogen straalden, toen ze hem aanzag. „Ik heb jóu immers bij me, Frits — hoe zou ik dan bang zijn?”

Een stroom van geluk voelde Frits in zich — en nog hoorde hij den nagalm van haar woorden: „Ik heb jóu immers bij me.” Zooals ze den klemtoon gelegd had op dat jóu.

Zwijgend liepen ze voort tot ze in het park waren — toen kón Frits niet langer stil zijn. Nu moest hij ze uiten de woorden, die hij met geweld den heelen dag had teruggedrongen — nu kón hij ze niet inhouden.

„Els,” zei hij — „wil je me wel áltijd bij je hebben? Mag ik altijd voor je zorgen — dan behoef je nooit bang te zijn. Zeg — Els, wil je?”

Ze legde haar blond kopje even tegen zijn schouder: „Ik wil het zóó graag, Frits,” fluisterde ze — „zoo héél graag.”

Hij kon het bijna niet omvatten, zijn geluk — wás het geen schijn, was het wezenlijk waar? Was ze van hem — dat lieve, blonde kind?

„Els, meen je het?” drong hij aan, „áltijd — altijd — wil je me nooit meer missen, later ook niet?”

„Nee, jongen — nooit,” fluisterde ze — „we willen altijd voor elkander zorgen en elkaar gelukkig maken.”

Twee blijde, gelukkige menschenzielen gingen daar over de maanbelichte aarde — ze dáchten niet aan zorg of smart — ze voelden niet, hoe aan alle kanten om hen het menschenleed te sidderen hing — ze wisten

enkel, dat het leven heerlijk was — heerlijk en stralend. Ze vierden nu hun hoogtij. En zorg en smart, die ook over hun leven zouden neerdalen, zouden niet kunnen verbreken de liefdeketen, in deze uren gesmeed. Beiden zouden ze het leven aandurven — moeilijk en zwaar, of vroolijk en licht — ze zouden het dankbaar aanvaarden — en God zou hun leidsman zijn — Hij zou hen voeren langs rozen en doornen — en mocht Hij hen een kruis opleggen — het zou een kruis zijn, omkranst met rozen, opbloeiende uit hun liefde.

Langzaam gingen ze door tot aan den vijver, die daar lag als één vlak van zilver — zwanen dreven droomerig voort. Het park leek daar een wondertuin — een verloren paradijs — dat, ver van de wreede wereld, maar rustig lag en voortdroomde.

Zwijgend stonden ze daar — alsof ze beiden voelden, hoe woorden zouden zijn als een wanklank in deze sprakelooze schoonheid.

Frits had zijn arm om Elze heen gelegd — en zij leunde haar hoofd op zijn schouder. Beiden zwijgend, wisten ze hun gedachten van elkander vervuld.

„Kom, kind,” zei Frits eindelijk.

„Ik kán bijna niet weg,” fluisterde Els — „’t is of we hier samen droomen en straks worden we wakker en staan midden in ’t werkelijk leven.”

„Ben je daar bang voor?” vroeg Frits.

„Nee — bang niet — ik vind mijn leven wel heerlijk — en nú, met jou, wordt álles licht — maar dit — dit is toch zoo anders — dit hiér is te mooi voor het leven — voor het alledaagsche leven.”

„Weet je,” — zei Frits — „ik geloof, dat we dit te mooi vinden, juist doordat we het zoo zelden zien —

zagen we het vaker, dan zouden we misschien ook hier aan wennen, zooals aan zooveel dingen in het dagelijksch leven, die tóch wel mooi zijn!"

Nu gingen ze voort, heel langzaam — want met moeite onttrokken zij zich aan het sprookjesland.

„We moeten voortmaken,” zei Els opeens, met haar gedachten weer teruggekeerd tot de werkelijkheid. „Mevrouw zal zeker wachten.”

Het was niet ver meer — en toen ze beiden voor het huis stonden, hadden ze het gevoel, of het oogenblik van afscheid ál te gauw gekomen was.

Nadat Elze de deur geopend had bleef ze nog een oogenblik staan. Nog even wuifde ze Frits een nachtgroet toe: „Tot morgen, Els,” riep hij. Ze had nog nooit zooveel blijdschap in zijn stem gehoord.

Toen sloot ze de deur — en plotseling voelde ze de eenzaamheid op haar neerdalen. „Jongen,” fluisterde ze zacht — „je moest me niet alleen laten.”

Het licht brandde nog in de kamer. Zachtjes ging Elze naar binnen, maar toen ze in de serre kwam, zag ze dat Mevrouw ingeslapen was. Toch werd ze even wakker, toen Elze haar toedekte.

„Zoo Els,” zei ze zacht, „plezier gehad? Mijnheer is al naar bed, hij was erg moe.”

„Nu slapen gaan,” zei Els, „’t is veel te laat voor u — morgen vertel ik wel. Welterusten!”

Zacht ging Elze naar boven.

In haar kamer ging ze voor ’t open venster zitten, uren zat ze daar en droomde — een gouden toekomst zag ze voor zich — één heerlijk geluksleven samen met Frits.

Wat was het nu licht in haar — alle zorggedachten, die toch ook in haar geweest waren, schenen opeens geweken — het gevoel van onvoldaanheid over het

leven, dat ook zij wel eens in zich gedragen had, was heen — het was alles goed nu — en een groote dank vervulde haar hart.

Ze moest het uitzeggen, de groote goedheid en dankbaarheid die haar hart vervulde.

En toen ze nedergekniel was, fluisterde ze: „God — heb dank voor al Uw liefde en zorg, die Gij aan Uw kind betoond hebt. Ik was het niet waardig, Heer, want ontevredenheid en ondank had al te vaak mijn hart vervuld — maar Gij doet Uw kinderen wel, meer dan zij verdienen — want onze zonden zijn vele — maar Gij wilt vergeven.

Heere, schenk Uw zegen op onze liefde, opdat ons leven mag worden een samenleven tot Uw eer. Amen.”

Elze sliep weinig dien nacht.

Er waren zooveel nieuwe gedachten, die den slaap terughielden — ze lag liever maar stil, in rustig overdenken van heel dien vreugde-dag, en het gebeurde van de laatste uren drong zóó sterk tusschen andere gedachten naar voren, dat het was, of zij alles opnieuw doorleefde.

Frits en zij! Had ze dit niet lang voorvoeld; had ze niet lang al ontdekt, dat ze hem liefhad?

Maar ze had het zichzelf niet durven bekennen — ze wist niet zéker, of het liefde was of vriendschap.

Dienzelfden morgen, toen Frits zoo onverwacht met zijn blij gezicht voor haar stond, was zij aan zichzelf ontdekt; nú wist ze het zoo zeker, dat ze dáárom zoo verrast was, omdat ze hem liefhad met heel haar hart en haar groote verlangen dagen — misschien al jaren, onbewust, naar hem was uitgegaan.

Had ze niet altijd steun gezocht bij hem — als ze zich eenzaam en moedeloos gevoeld had — was het

dan niet altijd Frits geweest, dien ze schrijven ging, en aan wien ze haar hart uitsprak?

En dan zijn brieven van opwekking en troost te ontvangen — was dat niet altijd groote vreugde voor haar geweest? Hoe had ze nog kunnen twifelen, of ze Frits liefhad. — Zóóvele waren haar gedachten, dat de tijd voortsnelde, zonder dat zij het bemerkte.

Drie klokslagen klonken van beneden.

„Drie uur,” fluisterde ze verwonderd — „zoo laat al.”

Toen keerde ze zich om, en legde zich te slapen.

De vermoeidheid en opwinding van den vorigen dag deden haar ongewoon vast slapen. Ze hoorde niet eens, hoe de wekker met ratelend lawaai afliep — ook niet, hoe zachte, kleine vingertjes op haar deur tikten.

Zachtjes, heel voorzichtig werd nu de deur open-gemaakt, en Elly stak nieuwsgierig haar hoofdje om den hoek — „Juf — slaap je nog?” vroeg ze met een fijn fluisterstemmetje.

Even bleef ze staan, wachtte, of ze geen antwoord kreeg — toen liep ze op haar teenen naar het bed, legde haar frissche wangetje tegen Elze's gezicht en aaide haar zachtjes.

„Slaap je?” vroeg Elly nog eens, verwonderd.

Elze sloeg haar oogen op: „Och — m'n klein vrouwek,” riep ze, „kón ik niet wakker worden?”

„Nee” — lachte Elly — „je bent een langslaapster, hoor!”

„En” — zei ze — „weet je wat ik gezien heb? Je hebt gelacht in je slaap. Had je zoo'n pret?”

„Ja,” zei Elze, „ik droomde zoo mooi!”

„Hè, juf,” vleide Elly, „vertel het mij ook eens?”

„Nee, kindje, hoor — dat kan je nog niet begrijpen — vanavond dan vertel ik je een mooi verhaaltje — dat

vind je veel mooier dan wat ik droomde. En nu — vlug in je bedje! Juf zal gauw voortmaken, en dan dadelijk kom ik jullie halen.”

Gehoorzaam ging Elly heen — en Elze haastte zich om vlug klaar te zijn. Ze was laat en had nog veel te doen voor het ontbijt. — Ze wilde druk werken, dan was het gauw middag — en dan — dan zou Frits nog even komen.

Als ze zich gekleed had, ging ze naar de kinderkamer. — Elly en Dick hadden zich stilletjes zelf aangekleed — en nu wachtten ze, en keken met stralende oogen, hoe Elze de verrassing opnam.

„Wat een heerlijke, groote kinderen zijn jullie,” prees Els, „wat zal Moeder dat knap vinden. En óók gewasschen?”

„Ja — juf, Dick heeft mij gewasschen,” zei Elly.

„Even kijken, hoor! In orde! En nu: één — twee” — kleine Elly klom op Elze's rug, en gevolgd door Dick gingen ze naar beneden.

De woonkamer baadde in zonlicht — de serregordijnen waren opgetrokken — en toen Elze binnen kwam, knikte Mevrouw haar vanuit haar ruststoel vroolijk toe. „Ik ben je voor geweest!” lachte ze.

„Weet je,” zei ze, toen Elze bij haar gekomen was, „ik was zóó nieuwsgierig naar jouw dag van gisteren. Heb je erg genoten, Elzeke?” Toen zag ze Elze's stralend gezicht en den blijden glans in haar oogen: „En” — zei ze schalksch, „is de prins soms gekomen om 't prinsesje weg te halen?”

Ze zei niets, Elze — ze lachte maar zachtjes, van stil innig geluk.

„Nu” — zei Mevrouw — „zeg eens dat 't niet waar is!”

Elze zag haar recht in de vragende oogen: „'t Is waar,” juichte ze bijna.

„Kind,” zei de zieke, „wat ben ik daar blij om. Hij moet wel heel goed zijn — als hij goed genoeg is voor jou.”

Nu kwam mijnheer de kamer in. „Zoo — uitvliegster,” zei hij, „ben je toch nog teruggekomen! Je ziet er uit, of je den heelen dag in een tooverland gewandeld hebt — zóó straal je. Of” — vragend zag hij zijn vrouw aan — „of — heeft er een het gewaagd het lentebloemetje te plukken?”

Zijn vrouw knikte.

Verrast nam hij Elze's hand. „Wel — Els — Els, geluk er mee, hoor! Ik dacht het wel gisteren, je leek klaar om geplukt te worden.”

Lachend ging Elze heen. „'k Moet werken, hoor,” zei ze — en meteen ging ze aan den gang.

Ze werkte maar dien morgen, al maar door — ze gunde zich geen rust — anders zou haar de tijd nog langer vallen.

De uren schenen te kruipen — 't was of het maar geen middag wilde worden.

Maar toen ze 's middags Frits' stem in de gang hoorde, scheen dit haar toch nog te overvallen — want opeens voelde ze een vreemde verwondering in zich opstijgen.

Ze voelde plots, hoe hun verhouding veranderd was, — hoe ze niet meer als vrienden tegenover elkander stonden, zooals jaren lang. Ze vond het bijna moeilijk hem nu zóó te ontmoeten.

Maar toen ze naar hem toeging, en hij zijn handen uitstrekke, en haar even innig tegen zich aandrukte — week al het ongewone — ze voelde zich veilig weer

bij hem, en zacht liet ze haar hoofd rusten op zijn schouder.

„Het is schitterend weer,” zei Frits — „we gaan wandelen, Els — en breng je me dan naar den trein?”

„Ja” — zei Els — „maar ga eerst even mee Mevrouw groeten.”

Ze bleven niet lang binnen — beiden verlangden ze om samen te zijn, om heel vertrouwelijk te praten — ze hadden elkaar nog zóóveel te zeggen.

En toen ze even later samen liepen door het zonnige park, scheen het, of ze nooit uitgesproken zouden geraken.

Bij den vijver bleven ze onwillekeurig staan. Weer dreven, als den vorigen avond, de blanke zwanen over het watervlak — maar bij dag scheen het lang zoo mooi niet.

„'t Is net,” zei Frits, „of het een droom was, die nu uitgedroomd is. Of — 't kan ook een sprookje geweest zijn, dat nu uit is — en 't slot was, dat zij mekaar gevonden hadden.”

„Ik kon vannacht niet slapen,” zei hij verder — „soms dommelde ik in, en als ik dan wakker schokte, meende ik, dat alles een droom was, dat je niet in werkelijkheid van me hoorde. Ik kan het bijna niet gelooven, Els!”

„Ik denk, dat het alles nog zoo vreemd is,” zei Elze, „omdat we al zooveel jaren enkel vrienden voor elkander waren — toch geloof ik, dat diep in ons hart de liefde al lang heeft liggen sluimeren. Weet je nog dien laatsten dag in ons dorp — toen je op het kerkhof bij me kwam? Dat troostte me zoo — och — ik geloof eigenlijk, dat ik altijd blij was, als jij kwam. Maar, dat ik je liefhad — dat wist ik toen nog niet, — onze liefde was ons toen nog niet bewust.”

„En toch,” zei Frits, „wij zochten elkaar altijd op, ik kwam altijd bij jou, veel meer dan bij Lies.”

„Wat zal Lies wel zeggen,” onderbrak Elze, „en Moeder, en allen, wat zullen ze ophooren.”

Nu gingen ze voort — ze spraken over zóóveel dingen — er was zooveel in beider leven, dat ze nog niet wisten van elkaar.

Al pratende waren ze bij het station gekomen. 't Was al laat, en ze moesten haastig afscheid nemen.

Langzaam wandelde Elze terug — ze overdacht alles van dien middag en den dag tevoren — ze voelde zich zoo zeker en blij in Frits' liefde. Ze zag nu haar levensdoel voor zich, als God het zoo wilde, — en ze kon niet anders dan gelooven, dat hun leven goed zou worden; teleurstellingen en zorgen, ze zouden ook wel in hun huisje dringen, maar met God als Leidsman, vereenigd door den liefde-band, wilde ze aanvaarden, al wat het leven haar brengen zou.

XXIII.

Uren, dagen, maanden, jaren
Vliegen als een schaduw heen.

Elze zat voor het orgel. Na druk werken was ze even komen rusten, en nu moest ze uiten, wat in haar leefde. Heel zacht en innig klonk de muziek door de kamer; enkele woorden zong Elze, maar de aandoening trilde in haar stem, ze kón niet doorzingen — ze speelde enkel maar, heel teer. In haar oogen blonken tranen.

Toen 't vers uit was, stond ze op, en ging naar Frits, die had zitten luisteren. Ze legde haar hoofd op zijn schouder en snikte zachtjes.

Hij liet haar rustig uitschreien, hij begreep wel, wat er in Els omging. Nu werd ze kalmer, en keek naar hem op: „Ik kan niet zeggen, hoe ik voel,” zei ze, „heel, heel erg blij — en toch, toch ook weer zoo droevig, ik kan telkens wel huilen, Frits. 't Is een vreugde-dag, die toch niet tot volle vreugde kan worden, de droefheid kan niet verdreven worden.

Voor Moeder zal 't zwaar zijn, vandaag. En toch zal ze dankbaar en gelukkig zijn.”

„Ja,” zei Frits, „voor haar is de verandering het belangrijkste.”

„Ach,” zei Elze, „wat heeft God het toch goed gemaakt met ons. In die donkere dagen, toen Vader ge-

storven was, zag het er wel zorgvol uit, en ik heb wel gewanhoopt, hoe het toch goed kon worden, ik tobde maar, en dacht, en dacht, of ik raad kon schaffen, en alles leek me duister en zonder uitweg. Menschen willen altijd maar weer zelf zorgen, en zelf schikken, en al ons worstelen brengt ons geen stap vooruit, als Hij niet helpt. Eerst toen ik al mijn zorgen aan Hem kon overgeven, werd ik rustig. En hoe wonderlijk heeft God ons leven geleid, — wie zou gedacht hebben, dat we hier nog eens terug zouden komen, in ons lieve oude huis.

Dat Vaders opvolger juist nú op een andere plaats is beroepen, juist nu Wim klaar was en in zijn plaats kon komen! Is het niet bestuurd door Gods hand?"

„Ja,” zei Frits, „dát is het — menschenhanden kunnen zoo iets niet beschikken — ongeloovigen zouden het „toeval” noemen, maar als wij terugzien op onzen levensweg, zien we daarin zoo duidelijk Gods besturende hand. Dat wijten aan een „toeval” lijkt mij vaak een opzettelijk voorbijzien van Gods bestuur; omdat men God niet wil erkennen, grijpt men het „toeval” aan.”

„Dat geloof ik ook,” zei Elze, „sommige menschen willen God de eer niet geven, hoewel ze diep in zichzelf misschien erkennen moeten, dat Hij het ál bestuurt. Velen schamen zich, in God te gelooven.”

De deur ging open, Frits' Moeder kwam binnen.

„Ben je klaar met alles, Els?” zei ze.

„Ja Mevrouw, 't huis is in orde. Gaat u even mee kijken — ik moet er toch zijn, om de tafel klaar te maken.”

„Goed, maar ik kan niet lang weg.”

Samen liepen ze den weg over. Mevrouw Vermeer gaf Elze een arm, onwillekeurig steun zoekend bij de

sterkere, zooals ze ook vaak geestelijken steun zocht bij Els. Ze voelde zich tot Elze aangetrokken, en gaf zich tegenover haar meer dan tegenover eenig ander wezen.

Het ijspantser, dat haar jaren lang omhuld had, scheen door Frits en Elze's invloed langzaam te ontdooien. Elze hield ook van die stille, afgetrokken vrouw — en iedere bekentenis van haar kant was voor Elze een overwinning.

Ze spraken weinig onderweg. Enkel dicht bij de pastorie zei Mevrouw: „Ik zal vaker bij jullie komen dan vroeger, vind je 't goed?”

Verrast keek Elze op. „Ja, dat moet u doen, dan leert u Moeder ook beter kennen, ze is zoo lief, en u zal zich zeker rustig voelen bij haar, en van haar gaan houden. Was u vroeger toch maar vaker gekomen — 't zou zoo gezellig geweest zijn.”

„Och,” zuchtte Mevrouw, „ik weet niet te praten, ik ben zoo stil, en dan ben 'k een ander maar tot last.”

„Nee,” — zei Elze, „dat is niet zoo, bij Moeder behoeft u niet aldoor te praten. Moeder houdt van stille menschen. „Stille wateren hebben diepe gronden”, zegt Moeder altijd.”

Glinlachend zei Elze het; toen ze opkeek, zag ze een droeven trek op Mevrouw's gezicht.

„Ik zou het kunnen veranderen,” zei Mevrouw pijnlijk: „stille wateren hebben bittere bronnen.”

Elze wist niet te antwoorden.

Ze waren bij de pastorie gekomen, en zwijgend liepen ze den tuin door.

Het was alles als vroeger. Rondom de pastorie stonden nog de slanke dennen, even recht als jaren geleden — even fier stonden ze daar nog, met hun toppen omhoog gericht, alsof de jaren niet voortgegaan

waren. Windvlaag en stormen hadden gerukt aan de lange takken — hadden wild door de toppen gewaaid, maar gebogen hadden deze niet — ze wezen nog altijd ten hemel.

De heuvel was bedekt met een heidekleed, evenals in die zomers, toen Elze en Lies zich in de zachte heide lieten neerzinken, en samen spraken over wat het leven brengen zou.

Het was alles als toen, jaren geleden.

Ook het huis scheen onveranderd. Elze had getracht alles weer op de oude wijze in te richten — de meubels waren vooruitgestuurd en Anna, de oude meid, die jaren bij hen gediend had, was vóór de anderen gekomen. Samen met Anna had Elze alles op zijn oude plaats gezet — en 't was haar geweest, of ze ieder meubelstuk weergegeven had het plekje, waar het recht op had.

Nu wees ze, trotsch op haar werk, alles aan Mevrouw. „Moeder zal al het oude weer terugvinden,” zei ze. Ontroerd ging ze voort: „Als ze Vader er maar niet méér door mist. Toch geloof ik, dat Moeder het zóó het liefst terug zal willen vinden — het zal voor haar het oude „thuis” weer zijn — ze kon zich ginds maar niet thuisvoelen.”

Toen Elze alles geweest had, moest Mevrouw weg.

„Je hebt het netjes opgeknapt, hoor,” zei ze — „je bent een flinke dochter.”

Elze's oogen keken blij — Mevrouw Vermeer gaf zoo zelden een pluimpje — het was Elze daarom veel waard.

Ze bracht Mevrouw den tuin door — toen ging ze vlug terug, — ze moest voortmaken nu.

Met zorg dekte ze de tafel en zette ze koffie — tusschen de borden legde ze fijne slingertjes groen —

het moest er feestelijk uitzien. Kleine kristallen vaasjes stonden op 't midden van de tafel.

Elze wilde er wat rozen inzetten. In den tuin plukte ze de mooiste rozen — Moeder hield er zoo van. Toen ze weer binnen wilde gaan, hoorde ze haar naam roepen — ze herkende Frits' stem. Van verre hield hij een groen papier omhoog.

„Van Lies?” vroeg ze.

„Ja, een telegram, ze komt — maar moet morgen weer terug. Mevrouw schijnt er niet op vooruit te gaan,” zei Frits, „dat ze maar zoo kort gemist kan worden.”

„k Ben toch blij, dat ze komt,” zei Els. „Dan zijn we allen samen.” Even later zei ze: „Ik vind het zoo'n rustige gedachte, dat Lies mijn plaats ingenomen heeft. Voor haar is het veel beter, dat ze niet meer zoo rusteloos voort behoeft te jagen, en voor Mevrouw is het ook beter. Nu ze meer en meer achteruit gaat, kan Lies haar beter verplegen dan ik had kunnen doen.

En het zal Lies' karakter goed doen — je krijgt daar vanzelf zonnige gedachten.”

Al pratende waren ze het huis ingegaan, en kwamen in de huiskamer. Verrast keek Frits om zich heen.

„Els, wat heb je 't opgeknapt hier — en die tafel, wat ziet die er feestelijk uit!” Even wachtte hij.

Toen zei hij: „'t Lijkt bijna, of je ons eigen nestje klaargemaakt hebt.”

Elze's oogen schitterden, toen ze Frits aanzag: „Was dát waar!” zei ze.

Nu gingen ze alles bekijken samen, maar dan werd het ook tijd, om naar den trein te gaan.

Anna zou voor 't eten zorgen.

De trein stoomde juist binnen, toen ze aankwamen,

Els en Frits. Ze hadden een rijtuig vooruitgestuurd — zelf wilden ze liever loopen.

Het eerst sprong Wim uit de coupé — hielp vol zorg zijn Moedertje — toen kwam Lies, die hen onderweg ontmoet had, daarachter Annie, flink opgeschoten meisje al.

Willy en Marie — meer kinderen nog, riepen luidruchtig: „Dag Els en Frits, dag! Daar zijn we.”

Even later zaten ze in 't rijtuig: Moeder tusschen Elze en Lies — Wim en Frits er tegenover — de anderen zouden loopen.

Elze zag Moedertje oplettend aan — de aandoening trok over haar gezicht, haar oogen waren vochtig. Het was een zware dag voor Moeder — een dag vol herinnering.

Het deed zoo pijnlijk-scherp denken aan dien stralenden intocht, jaren geleden.

Toch was het alles anders nu — het leek zoo weinig op een blijden intocht.

Er stonden geen wuivende kindertjes langs het pad, zooals toen, en geen vroolijke menschenoogen lachten ze tegen.

De weg was stil — alles scheen verlaten. Er werden geen welkomstgroeten toegezonden, Elze had dit verzocht — voor Moeder was die rust beter, en Wim wist de reden, hij behoefde die kalmte niet aan koelheid te wijten.

Bij enkele huizen werd wel even, nieuwsgierig, het gordijntje op zijde geschoven: „Ja — daar was ze — Mevrouw van den dominee — och, och, wat was ze grijs geworden.”

— Zwijgend, allen onder den indruk, zaten ze daar — ieder in zijn herinnering teruggevoerd naar die jaren, toen zij daar woonden, toen ze daar renden den heuvel af, jong en uitgelaten.

Lies staarde voor zich uit, maar plotseling scheen het, of ze wakker werd — of ze eerst nú met bewustheid den heuvel zag. Ze zag, hoe de heide bloeide; daar zag ze het plaatsje, waar ze vaak met Els gezeten had, waar ze gedroomd hadden hun levensdroomen. Even keek ze Elze aan. Een pijnlijk lachje trok over haar gezicht. Els zag het — ze begreep.

— Nu waren ze bij het oude huis. Allen stegen uit, en met zijn armen om Moeder geslagen ging Wim naar binnen — zijn sterke armen trilden — zachtjes snikte Moeder.

De weemoed omhulde hen allen — ze kónden bijna niet sterk zijn.

Moeder ging naar Vaders portret — zag tot hem op, met haar oogen vol tranen, toen fluisterde ze: „Och, kón je ons nú zien — en kon je nu weten, dat je liefste wensch vervuld was: — Wim in jouw plaats.”

„Ja,” zei Wim ontroerd. „Vader heeft er vaak met mij over gesproken.”

Er hing een weemoedige stemming in de kamer, waaraan geen zich kon onttrekken.

Toen kwam Anna binnen. Ze droeg een groot krentenbrood. „Van vrouw Wieks,” zei ze, „eigen gebakken. Ze heeft het straks gebracht.”

Anna kwam met meer aandragen: een mandje eieren, worsten en appels, koek — allemaal gaven van oude, trouwe vrienden — ze hadden tóch hun blijdschap willen toonen — en nu vroolijkheid hier niet paste, uitten ze zich op hun stille welgemeende wijze, — de een had dít gezonden — de ander dát.

Anna had afleiding gebracht — misschien was dit óók haar bedoeling geweest. Op haar eigenaardige manier wist ze de menschen vaak te helpen.

Elze ging nu koffie schenken, en Lies ging met Annie de koffers naar boven brengen. Op de slaapkamers verwonderde Lies zich er over, hoe Elze iedere kleinigheid zijn oude plaats had kunnen weergeven, alsof het in haar geheugen gegrift had gestaan. Moeder ging nu ook eens het huis bezien — het was niets veranderd bij vroeger — al het oude vond ze weer. Het was bijna, of ze geen jaren weg was geweest.

In gedachten verzonken wandelde ze den tuin in — bij de rozen bleef ze staan — rijk bloeiden ze — zie, daar was ook die eene, blanke — net was. En plotseeling herdacht ze weer dien laatsten morgen, toen ze van die roos de laatste geplukt had, en haar op Vaders graf had gelegd.

Een onweerstaanbaar verlangen kwam in haar — even naar het kerkhof te gaan, en weer, als dien laatsten dag ging ze het tuinhek door en wandelde den weg over, tot ze bij 't kerkhof was.

Van verre zag ze den steen, en onwillekeurig liep ze vlugger nu, alsof ze getrokken werd naar dat stille graf.

Onbewegelijk stond ze er voor, in haar gedachten samen met hem, die hier begraven lag.

„Vadertje — vadertje!” fluisterde ze.

Een vlug stappen deed haar opschrikken. Ze zag Elze naar haar toekomen. Elze had Moeder gemist en dadelijk had ze begrepen, waar ze haar vinden kon.

„Moedertje — ga nu mee!” zei ze, en gaf haar een arm.

Zwijgend gingen ze naar huis, beiden te aangedaan om te kunnen spreken.

Maar bij het tuinhekje zei Moeder: „Kom Els, nu flink zijn — we mogen dezen dag niet doortreuren — er is te veel reden tot dankbaarheid.”

— Samen, allen bij elkander, dronken ze nu koffie. Ze zaten aan de feestelijk versierde tafel — de stemming van weemoed trok langzaam weg, er werd meer gepraat. Er was zoo veel te vertellen en te bespreken.

Lies zag er opgewekter uit — het verblijdde Elze. Ze zou zoo graag weer iets terug zien van de oude, vroolijke Lies.

Marie en Willy babbelden druk, ze hadden Els en Lies in zóó lang niet gezien, en hadden al hun nieuws opgespaard. Annie was meer bedaard — ze leek op Elze in vroeger jaren — ze had niet dat uitgelatene, dat Lies had, toen ze jong was.

Frits en Wim, trouwe studievrienden, waren zwaarwichtig aan 't redeneeren. En Moedertje wijdde haar aandacht aan allen, ze wist ieder iets vriendelijks te zeggen, en zette zich op haar mooie, onzelfzuchtige wijze over haar weemoedsgedachten heen.

Na het eten drong Elze er op aan, dat Moeder rusten ging — het kon van avond wel druk worden.

„Dan gaan wij een eind loopen,” stelde Frits voor.

„Hé,” riep Willy, „mag ik ook mee” — en „ik ook” smeekte Marie.

„Allemaal” — zei Wim, „met z'n allen gaan we een ontdekkingsreis doen.”

Willy huppelde vooruit. „Lies,” plaagde Frits, „zullen we nog eens in een vaartje den heuvel af? Weet je nog?”

Lies glimlachte even. — „Ik zou wel willen,” zei ze, „als ik meteen weer zoo jong werd als in die jaren.”

Toen Elze later met Lies alleen liep, vroeg ze: „Meende je dat straks, Lies — zou je wel weer zóó jong willen zijn als toen?”

„Ja,” zei Lies, „ik begin te gelooven, dat ik de laatste

jaren niet goed geleefd heb — ik wilde ze wel weer over doen — ik heb 't gevoel, of ik tijd verloren heb laten gaan. Ik heb me te veel met mezelf bezig gehouden, Els,” zuchtte ze.

„Dat moeten we toch óók,” zei Els.

„Ja, maar ik deed het niet op de goede wijze — ik heb al maar getobd en getreurd, — ik ben niet flink geweest. Als God mij helpt, wil ik mijn leven opnieuw beginnen.”

„Daar ben ik blij om,” zei Els. „Ik zou je zoo graag weer een beetje als vroeger zien.”

Na het avondeten zaten ze allen gezellig bijeen.

Schemering hing in de kamer.

Moeder zat zacht te praten met Lies. Morgen zou Lies al weer weggaan. — Moeder zou haar missen, ze zou zoo graag alle kinderen nu weer bij zich houden. Maar het kón niet — Lies had haar plaats nu bij anderen, Mevrouw had haar noodig — en voor Moeder was het al veel, dat Elze bleef.

Lies had verteld, dat het met Mevrouw hard achteruit ging. „Ik ben bang, dat ze niet lang meer leeft,” zei Lies, met tranen in haar oogen. Ook zij was, in die enkele weken al, van Mevrouw gaan houden, en ze had haar moeten bewonderen, zoo kalm en zoo vol rust, als ze den dood tegemoet zag. En toch wist Lies, dat ze nog zoo gráág wilde blijven leven.

„Wat zijn sommige menschen toch voorbeelden voor ons,” zei Lies, „het maakt mij vaak beschaamd!”

„Ja kind,” zei Moeder — „dat moet óók ons trachten zijn — een voorbeeld voor anderen te wezen.”

De bel klonk door de gang.

Daar kwam vrouw Wieks binnen, en achter haar

vrouw Harmsen, en Reimer en Olsen en meer menschen, allen oude vrienden.

Ze drukten Mevrouw zwijgend de hand. Och, veel woorden spraken ze nooit, deze stille, schijnbaar stugge dorpsmensen, maar in hun handdruk gaven ze al hun vriendschap, al hun trouw, al hun liefde. Ook de anderen groetten ze — toen zaten ze neer — eerst vreemd, niet-veel-zeggend, alsof ze de omgeving ontgroeid waren — maar langzaam aan vonden ze de woorden. En nu was het, of ze niet uitgepraat zouden geraken. Mevrouw wist immers alles van hen, van vroeger — maar nu moesten ze meer vertellen, van al die lange jaren, dat Mevrouw weg geweest was.

Elze was naast vrouw Wieks gaan zitten. Frits had haar van vrouw Wieks verteld, dat ze nu een kindje had, en dat dit haar man weer tot haar had teruggebracht.

Elze vroeg vrouw Wieks, hoe 't ging. Haar oogen glansden blij, toen ze Elze aanzag. „Zoo goed,” zei ze, „we hebben het nu zoo best met elkaar. Trineke is zoo lief — och juffrouw, u moet eens gauw komen zien, 't is zoo'n lief kind. En Derk is zoo goed voor me. En 's Zondags gaat hij mee naar de kerk.

God heeft ons weer samen gebracht — we zijn er Hem dankbaar voor.”

Els vroeg ook naar de oude vrouw Marissen, die een jaar geleden gestorven was. Vrouw Wieks had haar veel opgezocht. „Ze heeft ook nog over de juffrouw gesproken,” zei vrouw Wieks, „ze hield zooveel van de juffrouw.”

„Och, 't was zoo'n goed menschke,” zei Els.

Er kwamen nog meer vrienden, dien avond, en er viel veel te bepraten. De voorbije jaren hadden ook op dit dorp hun lief en hun leed gebracht. En even-

als vroeger, kwamen de dorpsmensen ook nú weer naar de pastorie, met hun vreugde en hun smart, — en ook nu vonden ze, als van ouds, een mede-verheugen in hun vreugden, en een troost bij hun leed.

Om halftien — het klokje van vroeger, stonden de bezoekers op, om heen te gaan.

Olsen talmde nog, hij zag een beetje verlegen om zich heen, alsof hij hulp zocht — toen schraapte hij zijn keel — en zei: „Ik stel voor, dat we eerst nog een vers zingen.”

Wim zette zich voor het orgel.

Olsen, eerst met onzekere stem, toen vaster, zegde het vers op. Toen zongen ze allen met ontroering:

„k Wil U, o God, mijn dank betalen,
 U prijzen in mijn avondlied.
 Het zonlicht moge neder-dalen,
 Maar Gij, mijn licht, begeeft mij niet.
 Gij woudt mij met Uw gunst omringen,
 Meer dan een Vader zorgdet Gij,
 Gij, milde bron van zegeningen,
 Zulk een Ontfermer waart Gij mij.

Ze konden niet goed slapen, dien nacht, de bewoners van de pastorie. Enkel de drie jongsten waren spoedig ingesluimerd.

De anderen hadden te veel indrukken ontvangen dien dag, waardoor ze niet kalm konden rusten. En ook herinneringen uit lang vervlogen dagen drongen zich aan hen op — schenen uit alle hoeken op hen af te komen.

Een vage weemoed was in hen allen, een droefheid om voorbije dingen, maar tusschen die weemoedsstemming lichtte ook in hen allen een blijdschap, een dankbaarheid over hun wederkomst in het oude huis.